

Voorzitter: Dees

Tegenwoordig zijn 121 leden, te weten:

Aarts, Achttienribbe-Buijs, Akkerman, Apostolou, Beckers-de Bruijn, Beijlen-Geerts, Beinema, J.H. van den Berg, J.T. van den Berg, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Blauw, Brinkman, Brouwer, M.M. van der Burg, V.A.M. van der Burg, Buurmeijer, Van de Camp, Castricum, De Cloe, Dees, Deetman, Dijkstal, Van Dis, Doelman-Pel, Eisma, Van Erp, Esselink, Feenstra, Franssen, Frinking, Van Gelder, Van Gijzel, De Graaf, Groenman, Gualthérie van Weezel, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van Heemst, Van der Heijden, Hillen, Van der Hoeven, Van Hoof, De Hoop Scheffer, Van Houwelingen, Huys, Van Iersel, Janmaat-Abée, A. de Jong, G. de Jong, M.D.Th.M. de Jong, Jorritsma-Lebbink, Jurgens, Kalsbeek-Jasperse, Kamp, Kersten, Koetje, Kohnstamm, De Kok, Krajenbrink, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Leerling, Leers, Van Leijenhorst, Leijnse, Lilipaly, Linschoten, Mateman, Melkert, Middel, E. van Middelkoop, Mulder-van Dam, Netelenbos, Niessen, Van Nieuwenhoven, Nijland, Van Noord, Nuis, Van Otterloo, Paulis, Van der Ploeg-Posthumus, De Pree, Quint-Maagdenberg, Reitsma, Van Rey, Van Rijn-Vellekoop, Roosen-van Pelt, Ruigrok-Verreijt, Scheltema-de Nie, Schimmel, Schoots, Schutte, Sipkes, Smits, Soutendijk-van Appeldoorn, Spieker, Stermerdink, Stoffelen, Tegelaar-Boonacker, E.G. Terpstra, Tommel, Van Traa, Tuinstra, Van der Vaart, Valk, Ter Veer, Vermeend, Versnel-Schmitz, Verspaget, Vliegenthart, Van der Vlies, Vreugdenhil, Vriens-

Auerbach, Weisglas, Wiebenga, Witkamp-Ockels, Wöltgens en Zijlstra,

en de heren Lubbers, minister-president, minister van Algemene Zaken, Van den Broek, minister van Buitenlandse Zaken, Hirsch Ballin, minister van Justitie, Kok, vice-minister-president, minister van Financiën, mevrouw Ter Veld, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en de heer Simons, staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van Zijl, Huibers, Ginjaar-Maas, Bolkestein en Vos, wegens bezigheden elders;

Swildens-Rozendaal, Hermes en R.M. van Middelkoop, wegens ziekte;

Apostolou, A. de Jong, M.M. van der Burg en Feenstra, wegens bezigheden elders, alleen voor de avondvergadering.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten te stellen in handen van:

a. de vaste Commissie voor ontwikkelingssamenwerking:
- de nota Multilaterale ontwikkelingsamenwerking (22478);

b. de vaste Commissie voor justitie:
- het wetsvoorstel Wijziging van Titel 5 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (22488);
- het wetsvoorstel Regeling van de bevoegdheid van bepaalde rechtspersonen om ter bescherming van de belangen van andere personen rechtsvordering in te stellen (22486);
- het wetsvoorstel Herziening van het procesrecht in zaken van personen en familierecht (22487);

c. de vaste Commissie voor binnenlandse zaken:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers in verband met de invoering van een weduwnaarspensioen op dezelfde voet en voorwaarden als het weduwenpensioen (22490);

d. de vaste Commissie voor de volksgezondheid:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de dierproeven (22485).

Ik geef het woord aan de heer Weisglas.

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Vorige week dinsdag is tijdens een interpellatiedebat gesproken over de voorgenomen reis van de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken naar Zuid-Afrika

van 18 tot 20 februari aanstaande. Gisteren is gestemd over één van de twee toen ingediende moties. Een andere motie, die van mijzelf, is aangehouden. Gisteren hebben wij een slechts zwiigende minister van Buitenlandse Zaken in ons midden gehad. Kort daarna werd via de media bekend dat president De Klerk zou hebben gezegd of zou hebben laten zeggen dat de reis is uitgesteld.

Voorzitter! Die mededeling uit Zuid-Afrika is voor ons aanleiding, u te vragen de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken te mogen interpellieren. Het allereerste doel daarvan is, uit de mond van de vertegenwoordigers van de Nederlandse regering te vernemen wat er sinds vorige week dinsdag precies is gebeurd. De door de Nederlandse regering getrokken politieke conclusies moeten natuurlijk hier in de Tweede Kamer naar voren komen en niet via andere ministers uit andere landen, met alle respect voor deze bewindslieden.

De heer **Aarts** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Wij hebben geen bezwaar tegen deze interpellatie, sterker nog, wij vinden het uitstekend als zij nu kan plaatsvinden. Ik heb begrepen dat de interpellatie gericht is aan de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Financiën.

De **voorzitter**: Dat laatste is mij niet medegedeeld!

De heer **Aarts** (CDA): Ik zie dit op het verzoek tot interpellatie staan! Ik heb daar geen bezwaar tegen, alleen lijkt mij "minister van Financiën" de verkeerde uitdrukking voor de functie waarin de heer Kok hier achter de tafel verschijnt, namelijk als vice-minister-president. We gaan het immers niet hebben over de financiën van Zuid-Afrika.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! Wij ondersteunen het verzoek van de heer Weisglas. Hij richtte zich met name tot de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken. Wij zouden inderdaad graag de vice-premier erbij betrekken, vooral gezien de rol die hij op dit moment speelt en die hij waarschijnlijk ook de afgelopen dagen heeft gespeeld.

De **voorzitter**: Ik stel voor, aan het interpellatieverzoek te voldoen en de

interpellatie te doen plaatsvinden hedenmiddag na de mondelinge vragen.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd hierbij als volgt vast te stellen: 5 minuten voor de interpellant in eerste termijn en 5 minuten voor de interpellant en andere sprekers in tweede termijn.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik deel mede, dat de vice-minister-president aanwezig zal zijn.

Minister **Lubbers**: Mijnheer de voorzitter! Misschien is het goed om in dit stadium te zeggen dat ik vanmorgen zeer bijtijds van de zijde van de Kamer heb vernomen dat er een interpellatie gehouden zou worden. Dat is ook de reden geweest waarom ik vanmorgen niet weer een afzonderlijke brief aan de Kamer heb geschreven. Anders had ik dat natuurlijk zeker gedaan.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan mevrouw Brouwer.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Voorzitter! Vanmorgen hebben de vaste Commissies voor het gehandicaptenbeleid, voor volkshuisvesting en ruimtelijke ordening en voor sociale zaken en werkgelegenheid een mondeling overleg gehad over de voorzieningen voor gehandicapten. Dat mondeling overleg heeft mijn fractie aanleiding gegeven om het initiatief te nemen om het verslag van dat overleg op de agenda geplaatst te krijgen. Een probleem is echter dat het verslag nog niet klaar is. Daarom doe ik nu het verzoek om de brief van 23 januari jl. van de staatssecretaris van Sociale Zaken over voorzieningen voor gehandicapten (22089, nr. 15), die vanmorgen onderwerp van discussie was in het mondeling overleg, op de agenda te plaatsen. Zodoende krijgen wij de mogelijkheid om over dit onderwerp een motie in te dienen. Wat mij betreft, zou dit zo snel mogelijk moeten gebeuren.

De heer **Schutte** (GPV): Voorzitter! Ik heb geen enkel bezwaar tegen de vraag. Ik denk echter dat die wel toegespijst moet worden. De brief

omvat namelijk nogal wat. Wij hebben daar vanmorgen ook uitvoerig over gesproken. Mag ik aannemen dat het de bedoeling van plaatsing op de agenda is om uitsluitend te kunnen spreken over de maatregelen die regering voornemens is op 1 februari te nemen, en daar eventueel een motie over in te dienen? Of wil mevrouw Brouwer het hele mondeling overleg van vanmorgen weer over kunnen doen?

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Ik heb het voornemen om een motie in te dienen ter zake van de maatregelen per 1 februari. Het kabinet gaat evenwel ook verder, bijvoorbeeld met het concept-wetsvoorstel dat wij in het mondeling overleg besproken hebben. Het lijkt mij dat het, als wij daar als Kamer enige richting aan willen kunnen geven, goed zou zijn om ook dat in dit plenaire debat te betrekken. Ik wil dus niet alles ter discussie stellen. Ik denk echter wel dat wij de mogelijkheid moeten hebben om na het mondeling overleg enige richting te kunnen aangeven, omdat de regering verder gaat met het voorbereiden van de voorzieningen voor gehandicapten, zoals zij dat ziet.

De heer **Schutte** (GPV): Voorzitter! Op zichzelf is het volstrekt legitiem dat iemand de gehele materie van vanmorgen weer aan de orde wil stellen. De zaak vraagt echter enige spoed. De vraag om het debat op korte termijn te houden, is volgens mij vooral ingegeven door de datum van 1 februari. Als mevrouw Brouwer de gelegenheid evenwel wil gebruiken om eventueel de hele materie weer aan de orde te stellen of althans die selectie daarin aan te brengen die zij opportuun acht, wil ik in overweging geven om een langere termijn in acht te nemen, opdat wij bij dat debat kunnen beschikken over het verslag van het mondeling overleg van vanmorgen. Wij kunnen natuurlijk ook kiezen voor een snelle behandeling, maar dan moet het debat toegespijst worden op de maatregelen per 1 februari aanstaande.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Voorzitter! Ik wil het voorstel van de heer Schutte steunen. Anders wordt het namelijk wel heel moeilijk om in twee of vijf minuten zo'n ingewikkeld debat te voeren. Misschien kan procedureel nog eens bekeken

worden hoe een en ander een vervolg kan krijgen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Ook ik ondersteun het voorstel, zoals dat zojuist door collega Schutte is verwoord. Ik wil daarbij echter ook nog helderheid hebben over de verdere wijze van procederen. Ondersteld dat er zo'n motie komt ter zake van de maatregelen per 1 februari aanstaande — die maatregelen zouden overigens effectief pas per 1 oktober aanstaande ingaan, maar moeten een halfjaar vooraf afgekondigd worden in verband met verwerkings- en inwerkingsmaatregelen — zou er morgen ook over die motie gestemd behoren te worden, gelet op het feit dat het aanstaande zaterdag 1 februari is.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! De VVD-fractie steunt het voorstel van mevrouw Brouwer, te meer omdat het mondeling overleg juist op de dag van vandaag is gezet om eventueel nog te kunnen ingrijpen en te voorkomen dat er per 1 februari iets gerealiseerd zou worden. Kortom, wij steunen haar voorstel van harte.

De **voorzitter**: Ik wil een tussenopmerking maken. Het lag in mijn voornemen om voor te stellen, dit verzoek van mevrouw Brouwer toe te voegen aan de agenda voor volgende week, met spreektijden van vijf minuten. Er is een kans dat er vanmiddag op de kameragenda ruimte vrijkomt. Dat zou zijn na afhandeling van de mondelinge vragen van mevrouw Beckers, en na afhandeling van de interpellatie van de heer Weisglas. Ik schat dat dat tussen half vier en vier uur het geval is. In principe bestaat de mogelijkheid om tot ongeveer half zes dit debatje te voeren, als de Kamer het tenminste zo spoedeisend vindt. Ik leg die vraag voor aan mevrouw Brouwer. Ik kan me ook voorstellen dat de commissie zich er nog even over beraadt. Agendatechnisch zijn er, zoals gezegd, vanmiddag mogelijkheden. Er zal wel even gecheckt moeten worden of de desbetreffende bewindsvrouw aanwezig kan zijn.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Het voorstel van de heer Schutte lijkt mij goed. Het gaat om het nu beperken van het plenaire debat over

de maatregelen die per 1 februari in moeten gaan. Het lijkt me dan voor de hand te liggen om dat vanmiddag te doen. Het is een vrij beperkte materie; het gaat om de mogelijkheid om een uitspraak voor 1 februari van de kant van de Kamer te krijgen. Het klopt dat er dan ook morgen gestemd zou moeten worden. Dat lijkt mij allemaal wel haalbaar.

Wat het tweede onderdeel betreft — de andere voorstellen — stel ik voor die terug te sturen naar de commissie, die moet beslissen wanneer dat onderdeel op de agenda van de Kamer kan worden geplaatst, als het verslag aanwezig is.

De **voorzitter**: Ik stel het volgende voor. Dit punt wordt geagendeerd voor vanmiddag, na de mondelinge vragen en na de interpellatie. Ik schat in dat dat ongeveer om half vier zal zijn. Dat debatje moet dan om half zes zijn afgerond. Ik stel spreektijden van drie minuten per fractie voor. Gezien het spoedeisende karakter, stel ik ten slotte voor om over eventueel ingediende moties morgen meteen na de middagpauze te stemmen.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

De heer **Kohnstamm** (D66): Er moet nog wel even bekeken worden of de betrokken bewindspersoon aanwezig kan zijn. Mag ik aannemen dat, als daarbij problemen ontstaan, de woordvoerders van het mondeling overleg daarvan tijdig en zorgvuldig op de hoogte zullen worden gesteld?

De **voorzitter**: Daarvoor zal worden zorggedragen.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 122 van het Reglement van orde door het lid Beckers-de Bruijn aan de minister-president, over **mogelijke af luisterpraktijken en het mogelijk verduisteren van geld bij de Inlichtingendienst Buitenland (IDB)**.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): Mijnheer de voorzitter! Er is de laatste weken veel geschreven over de IDB, verstandige en onverstandige dingen. Voor alle duidelijkheid: de problemen hebben

niets te maken met Gladio, en ze hebben ook niets te maken met de reorganisatie. Er bleef sinds september een uitgeselecteerde en goed gemotiveerde groep over, die van plan was om de komende twee jaar een nieuwe taak, de internationale drugsbestrijding, waar te maken.

Mijn bevindingen. Bij de IDB is sprake van slecht management, inmiddels ontaard in pesterijen, pressie, manipulatie en erger. Bij de IDB zijn jarenlang telefoongesprekken van eigen mensen afgeluisterd, onder verantwoordelijkheid van het hoofd van dienst, door een van zijn vrouwelingen. Bij de IDB zijn vragen gerezen over mogelijk oneigenlijk gebruik van een wezenlijk deel van de geheime begroting. Drie topambtenaren, de naaste medewerkers van het hoofd van de dienst, kaartten een en ander aan waar het hoort: bij Algemene Zaken. Ze lopen vast, hun baas wordt gedekt, ook, zoals nu blijkt, door de minister-president. Men wil geen herrie.

Ik neem aan dat de uitleg die de minister-president zal geven aan de besloten commissie van vier fractievoorzitters in dezelfde lijn ligt als zijn brief aan de Kamer. Ik wil op z'n minst een poging doen om dat te voorkomen, omdat ik vind dat ook mensen die bij een dienst werken met een speciale taak, recht hebben op een behoorlijk werkklimaat, op een zeker vertrouwen van de leiding, op bescherming van hun persoonlijke levenssfeer, op enige openheid bij financiële vragen, en op een beroep op de volksvertegenwoordiging wanneer zij vinden dat de minister-president zijn verantwoordelijkheid ontloopt. Met nadruk, het gaat niet om geheime informatie, niet om de veiligheid van de Staat en een onderzoek van de rijksrecherche naar lekken slaat hierbij dus als een tang op een varken.

Voorzitter! Ik stel de minister-president de volgende twee vragen.

1. Is de minister-president werkelijk van mening dat ambtenaren bij een dienst als de IDB alles moeten slikken op het punt van arbeidsverhoudingen en dat zij verplicht kunnen worden tot geheimhouding van misstanden als zij bij de politieke leiding geen gehoor vinden voor terrechte klachten?

2. Is de minister-president alsnog bereid, zich serieus in de zaak te verdiepen en een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar de problemen?

Minister **Lubbers**: Voorzitter! Ik begin met de laatste vraag. Jazeker, natuurlijk wil ik mij serieus in de zaak verdiepen. Dat is mijn plicht en mijn werk en het is ook mede grondslag geweest voor de uitgebreide documentatie die vanuit Algemene Zaken ter voorbereiding van het overleg dat morgen plaatsvindt aan de leden van de vaste Commissie voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten is toegezonden.

Mevrouw Beckers vroeg of ambtenaren bij een dienst als de IDB maar alles moeten slikken. Het antwoord is "neen". Tegelijkertijd — en dat is ook de strekking van de brief — hebben ook de mensen die bij de IDB werken recht op een zekere bescherming, juist als werkenden daar. Wat dat betreft kan ik dus de inleiding van de geachte afgevaardigde mevrouw Beckers niet weerleggen, want dan zou ik nu alle stukken moeten overleggen waaruit blijkt dat er wel degelijk sprake is geweest van hoor en wederhoor en dat de zaken wel degelijk uitgezocht zijn. Dat spaar ik dus op tot de vergadering van de vaste kamercommissie morgen. Maar het lijkt mij goed om vandaag bij de plenaire behandeling de bijlage te betrekken bij de brief die ik heb gestuurd op 27 januari 1992. Die bijlage is een brief van de dienstcommissie IDB d.d. 24 januari 1992 naar aanleiding van een publikatie in Het Financieele Dagblad. Die publikatie bevat in wellicht iets andere bewoordingen dezelfde stellingen die naar voren gebracht zijn door de geachte afgevaardigde mevrouw Beckers. De dienstcommissie schrijft aan de secretaris-generaal van mijn departement: "De dienstcommissie IDB heeft kennisgenomen van de publikatie aangaande de inlichtingen-dienst buitenland op pagina 1 van het Financieele Dagblad van 24 januari 1992. De dienstcommissie stelt vast dat deze publikatie niet in het belang van de IDB is noch het belang van een breder doel dient. Zeker het naar buiten brengen van zaken die in de operationele sfeer liggen, kunnen personen en zaken in ernstige mate gedurende langere tijd schaden. De veiligheid van medewerkers van de dienst, met name die in het buitenland werkzaamheden moeten verrichten, wordt door zo'n publikatie in de waagschaal gesteld, hetgeen voor de DC IDB een

onverteerbare zaak is. Na uitvoerig overleg tussen het hoofd van de dienst en de dienstcommissie IDB tijdens meerdere overlegvergaderingen, is gebleken dat enige bewijslast ontbreekt voor de geuite beschuldigingen en dat er derhalve geen reden is tot het herhaald naar voren brengen van beschuldigingen aan het adres van het hoofd IDB. In het belang van de doelen die de IDB dient, die in de wet zijn vastgelegd, zou de dienstcommissie IDB gaarne in een positieve sfeer samenwerken met het hoofd van dienst en zij hoopt met deze missieve uw aandacht te vestigen op het feit dat het personeel van de IDB gaarne in de gelegenheid gesteld wordt op een professionele wijze, conform de taakstelling, het werk te verrichten."

Uit deze brief van de dienstcommissie blijkt dat er herhaald overleg is geweest. De stellingen van de geachte afgevaardigde mevrouw Beckers richten zich dus ook op hen. Hier moet ik het nu bij laten. Ik denk dat het goed is als het stenogram van dit deel van de vergadering ter kennisneming komt van de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, opdat in het gesprek morgen zin en onzin van elkaar gescheiden kunnen worden.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): Voorzitter! Zeker in dit soort zaken sta ik in voor elk woord dat ik zeg, dus ik houd uitspraken over zin en onzin verre van mij. De minister had het over hoor en wederhoor. In dit verband het volgende.

1. De telefoongesprekken. Zij zijn afgeluisterd, al dan niet abusievelijk in de jaren 1988, 1989 en eerder. Ik beraad mij op maatregelen. Dit alles meldt de secretaris-generaal van Algemene Zaken.

De minister-president spreekt over een incident. Het hoofd van dienst zegt in een interview dat het om één band en een verkeerde schakeling gaat en dat het dus per ongeluk gebeurd is. Op zichzelf is dat al onwaarschijnlijk, maar hij zwijgt over een tweede speciale band waardoor opzet zeer waarschijnlijk lijkt. Waarom doet in dit geval de rijksrecherche geen onderzoek?

2. Het hoofd operaties heeft met anderen vragen over de verdeling van de geheime begroting tussen de activiteiten van zijn afdeling en die

van het hoofd van de dienst, die een groeiend deel van de begroting voor zich opeist. Het gaat om enkele honderdduizenden guldens. Waarom kan dit niet verklaard worden? Hij is toch direct hierbij betrokken? Het gaat toch om de taken? Waarom worden mensen alleen maar onder druk gezet om hun vermoedens te herroepen? Bewijzen eisen is onzin, want het gaat om een geheime begroting. Misschien kan de voorzitter van de Rekenkamer uitkomst brengen.

3. Er is sprake van slecht management, erger nog van een totaal verziekt klimaat. Ik som op: pressie om kritiek te herroepen; manipuleren met de bijzondere beloning; een topambtenaar die de hoogste baas toestemming moet vragen voor een middagje vrij en als klap op de vuurpijl binnen een dag ergens op de wereld een nieuw spionagecentrum bedenken en je hoofd operaties in een memo van anderhalf kantje meedelen dat hij vanaf morgen weg moet wezen en aan het Binnenhof zijn nieuwe baan kan voorbereiden. De tweede lastpak mag met hem mee. Kan dit allemaal zomaar? Was de minister-president van de nieuwe, toch niet onbelangrijke, politieke activiteit op de hoogte?

Ik wil nog iets zeggen over de brief van de minister-president. De maatregelen van 14 januari stellen niets voor. De twee topmensen zijn in het managementoverleg vervangen door twee mindere goden. Dat is alles. Over de brief van de dienstcommissie zijn intussen grote problemen gerezen. Men realiseert zich dat men geen overleg heeft gepleegd met het personeel en niet namens het personeel spreekt. Men wist niet dat de verklaring naar de Kamer zou gaan.

Mijn vraag aan de minister-president is dan ook de volgende. Als u ondernemer was en in uw bedrijf de zaak zo verziekt bleek, wat zou u dan doen? Zou u zeggen dat er niets aan de hand is en iedereen gelasten aan het werk te gaan? Dan is uw bedrijf wel failliet.

Minister **Lubbers**: Mijnheer de voorzitter! Ik voel mij in verlegenheid gebracht. De geachte afgevaardigde zei, voor ieder woord te staan dat zij uitspreekt. Ik vind dat ik dat serieus moet nemen. Dat moet dan maar

uitgezocht worden door de rijksrecherche of anderszins.

Sommige vragen zou ik uit het hoofd kunnen beantwoorden. Dat antwoord behoeft niet per se beperkt te worden tot de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De geachte afgevaardigde deed een suggestie met betrekking tot controle door de Rekenkamer. Feit is dat de Rekenkamer alle uitgaven controleert. Ik heb mij ervan verzekerd of dat de afgelopen jaren inderdaad gebeurd is. Het is gebeurd. Zo'n controle is een element van meer algemene aard. Er kan meer over de zaak gezegd worden. Ik zou het echter bijna beledigend vinden als ik op die manier op de vragen inging. Het zou kunnen lijken alsof wat mevrouw Beckers zegt, niet waar is. Laat dat uitgezocht worden. Die toezegging doe ik.

□

De heer **Dijkstal** (VVD): Voorzitter! Ik wil slechts even het woord over de procedure. Ik wens gezegd te hebben dat voor zover er beleidsmatige zaken aan deze zaak verbonden zijn, ook in de brief die wij ontvangen hebben, ik er de voorkeur aan geef, daarop terug te komen als wij in de Kamer over de inlichtingen- en veiligheidsdiensten praten. Dat zal binnenkort het geval zijn. Voor het overige ga ik ervan uit dat de minister-president datgene wat naar zijn mening in het openbaar aan de Kamer gemeld kan worden ook gemeld heeft. Morgen zal over het overige met de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten overleg gevoerd worden. Als hij deze vraag bevestigend kan beantwoorden, ben ik op dit moment tevreden.

□

Minister **Lubbers**: Ik bevestig dit.

□

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! Betekent de toezegging van de minister-president aan mevrouw Beckers dat er inderdaad een onafhankelijk onderzoek komt en dat de resultaten daarvan medegedeeld zullen worden aan de Kamer?

□

Minister **Lubbers**: Voorzitter! Nee. Morgen vindt een gesprek plaats op basis van het geleverde materiaal. Ik sta ervoor open om met de commissie over de verdere procedure te spreken. Een mogelijkheid is, het onderzoek van de rijksrecherche te verbreden. Mevrouw Beckers heeft die suggestie gedaan. Ik ben op voorhand voorstander van alles wat aan inzicht geboden kan worden. Dit zijn de prioriteiten die ik eerst stel.

Aan de orde is de **interpellatie-Weisglas**, gericht tot de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken en de vice-minister-president, **over een bezoek aan Zuid-Afrika**.

(De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.)¹

□

De heer **Weisglas** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Vorige week dinsdag heeft de Kamer gesproken over het bezoek aan de republiek Zuid-Afrika. De minister-president, op dat moment tevens minister van Buitenlandse Zaken ad interim, heeft toen gezegd, dat sprake was van niet meer dan een tussenrapportage over de voorbereidingen van dat bezoek, dat gepland was voor de periode van 18 tot 20 februari. De minister-president maakte duidelijk, dat het zijn bedoeling — en die van de minister van Buitenlandse Zaken — was om het bezoek te laten doorgaan, inclusief gesprekken met het ANC. Een bezoek overigens, dat tot stand was gekomen op initiatief van de Nederlandse regering als antwoord op een eerdere uitnodiging van president De Klerk. Het initiatief om het bezoek op het niveau van de minister-president te houden, is mij nog steeds niet duidelijk. Ik herhaal dus de vraag van vorige week dinsdag. Wie heeft het initiatief genomen om op het niveau van de minister-president naar Zuid-Afrika te gaan? Het was en is overigens de mening van de VVD, dat dit bezoek in februari goed zou zijn geweest, met als hoofddoel ondersteuning vanuit Nederland van het op beëindiging van de apartheid gerichte proces in Zuid-Afrika.

Voorzitter! Gistermiddag was de minister van Buitenlandse Zaken tijdens de stemmingen over moties

over dit onderwerp in de Kamer aanwezig. Hij zweeg toen in alle talen. Enige uren later werd via president De Klerk bekend, dat het bezoek voor onbepaalde tijd zou zijn uitgesteld. Ik kan niet anders zeggen dan dat dit een volgend hoofdstuk is in de uiterst onhandige aanpak van de Nederlandse regering van deze gehele aangelegenheid. Het initiatief kwam van Nederland, en alleen al daarom zal ook het uitstel hier in Nederland, in deze Kamer in eerste instantie — voordat berichten uit Zuid-Afrika kwamen — bekend moeten worden gemaakt. Of was het soms zo — toen ik gisteren collega De Hoop Scheffer mocht horen en zien op de NOS-televisie, kreeg ik die indruk — dat de Nederlandse regering probeerde om het gezicht te redden via een galante president De Klerk? Dat laatste is dan niet gelukt. Het gezichtsverlies is geleden, het geklungel is verricht en het bezoek, dat positief had moeten werken op het veranderingsproces in Zuid-Afrika, heeft alleen maar geleid tot gekrakeel in Zuid-Afrika en in Nederland. Wat dat laatste betreft, herhaal ik, hoe merkwaardig en hoe onjuist het is, dat de ministers Lubbers en Van den Broek — de CDA-ministers Lubbers en Van den Broek; het is relevant om dat nu te zeggen — het voorgenomen bezoek wekenlang samen hebben voorbereid, besproken, bekookstofd, zonder hun coalitiepartner en de vice-premier daarin te kennen. Minister Van den Broek vertelde het liever aan een journalist van een landelijk ochtendblad dan aan zijn PvdA-collega's. Nu zit hij, minister Van den Broek, met zijn minister-president en zijn partijgenoot op de blaren.

Voorzitter! In deze eerste termijn heb ik allereerst behoefte aan feitelijke en gedetailleerde informatie over de gang van zaken sinds vorige week dinsdag. Wie sprak wat met wie af? Voorts wil ik weten op welke wijze het nu helaas uitgestelde bezoek verder wordt voorbereid en wanneer het onder welke omstandigheden zal moeten en kunnen plaatsvinden.

□

Minister **Lubbers**: Mijnheer de voorzitter! De geachte afgevaardigde zei: ik beperk mij in deze eerste termijn tot feitelijke vragen om informatie te krijgen. Dit betekent dat ik eigenlijk zijn kwalificaties, die hij

toch al gegeven heeft, maar die niet van feitelijke aard waren, niet goed gehoord heb. Daar ze kennelijk nog niet in deze termijn bedoeld waren naar voren te brengen, zal ik er niet op ingaan, anders dan te zeggen dat ik het ermeen oneens ben.

Ik kom nu tot de feitelijke gang van zaken. Wie heeft het initiatief genomen? Toen mijn medewerkers mij vroegen naar de mogelijkheid van een dergelijk bezoek heb ik gezegd: dat zou ik reuze leuk vinden en ik denk dat het een goed idee is, maar het hangt zeer sterk af van de timing en daarvoor hebben wij natuurlijk ook het oordeel nodig van de minister van Buitenlandse Zaken. De minister van Buitenlandse Zaken heeft mij vorig najaar daarover benaderd. Ik wil ronduit zeggen dat ik toen absoluut geen voor gevoel heb gehad van de complicaties die later gebleken zijn. Ik was er dus positief over.

Ik ben het er volledig mee eens dat het bezoek in grote vertrouwelijkheid gesondeerd en voorbereid is. Dat is ook vorig najaar gebeurd. De gebeurtenissen sinds begin januari zijn duidelijk; zij zijn hier vorige week punctueel doorgenomen. Ik wil dit nu niet opnieuw doen. In zoverre er sprake is geweest van een gebrek aan taxatie op dat moment van de ontwikkelingen in Zuid-Afrika is dat taxatieprobleem bij mij voluit aanwezig. Geen twijfel daarover.

Dan kom ik tot de vragen die betrekking hebben op de situatie sinds de vorige keer dat wij over deze kwestie elkaar zagen. Het is het beste een en ander in volgorde te behandelen. De geachte afgevaardigde zal zich herinneren dat, toen ik in de Kamer aanwezig was, de minister van Buitenlandse Zaken reeds vertrokken was naar een conferentie in Washington. Voor zijn vertrek hadden wij afgesproken de taken in die zin te verdelen dat ik contact zou onderhouden met staatspresident De Klerk, die ik voor een eerste gesprek al voor het kamerdebat had gesproken, en dat de vice-premier moeite zou doen langs door hem te bepalen wegen om nader zicht te krijgen op de opvattingen van het ANC. Krachtens die werkafpraak heb ik vorige week na het kamerdebat een tweede, wat uitvoeriger gesprek gehad met staatspresident De Klerk. Ik heb hem de situatie uiteengezet met betrekking tot de politieke aspecten in Nederland en zijn oordeel ingewonnen over verschillende

modaliteiten in het licht van zijn functie in Zuid-Afrika. Dat gesprek, die avond reeds, heb ik gevoerd vanuit de taxatie — ik vond dat hij er recht op had, dat te weten; hij had het 's ochtends al gehoord — dat een afweging ertoe zou moeten leiden dat wellicht een bezoek als voorgenomen een ander program dan voorgenomen zou hebben. Dat zou geen gemengd program zijn, zoals wij dat zijn gaan noemen, maar een program dat alleen bestond uit een bezoek aan de regering-De Klerk. Als dat de consequentie zou zijn, was de taxatie, zou het wellicht beter zijn het bezoek uit te stellen. Die mogelijkheid is toen met hem besproken. Wij hebben het over verschillende zaken gehad. De vraag kwam aan de orde of een en ander nog wel realisabel was, hoe de verhoudingen lagen en wat de alternatieven zouden kunnen zijn. Afgesproken werd om na het weekend weer contact op te nemen, dus op de maandag van deze week. Waarom nu die sprong gemaakt van dinsdagavond vorige week naar maandag deze week? Voorzitter, daarvoor golden zeer voor de hand liggende redenen. Die sprong werd gemaakt om er nog eens goed over na te kunnen denken en om gelegenheid te hebben voor het hier intern later in de week te voeren nader overleg. Niet onbelangrijk was voorts het feit dat ook hij het belangrijk vond om hierover goed na te denken. Hij was op dat moment overigens ook bezig met de laatste voorbereidingen van zijn opening van het parlementaire jaar.

Vice-premier Kok heeft collega Van den Broek en mij vrijdag geïnformeerd over de contacten met het ANC. Dat heeft erin uitgemond dat men is blijven nagaan of men na een uitstel van enige maanden toch zou kunnen komen tot een bezoek zoals beoogd. Natuurlijk zou men daarbij op verschillende manieren te werk kunnen gaan. De heer Kok heeft hierover in het weekend contact gehad met de heer Mandela en daarbij bleek andermaal dat hieraan voor het ANC problemen waren verbonden. Echter, ook kwam een instelling naar voren, waarmee zou kunnen worden gezien of op enigerlei wijze een oplossing voor het dilemma zou kunnen worden gevonden. Tijdens dit gesprek heeft de heer Mandela de heer Kok gesuggereerd, elkaar aanstaand weekend in Davos, Zwitserland, te zien. De heer

Mandela maakte duidelijk dat hij het ook op prijs zou stellen om daar de minister van Buitenlandse Zaken en ondergetekende te ontmoeten. Het is bekend dat de minister van Buitenlandse Zaken al eerder contacten had gehad met de heer Mandela; ik zelf heb die niet gehad. Hoe dan ook, de heer Mandela dacht dat het goed zou zijn om aldaar, na het telefonische contact, van gezicht tot gezicht een voortgezet gesprek te hebben, al dan niet afzonderlijk of samen met de heer De Klerk. Dat moesten wij maar eens met elkaar bekijken.

Maandag heb ik het toegezegde telefoongesprek met staatspresident De Klerk gehad. Omdat het mogelijk beter zou zijn op een later moment een bezoek te hebben dat het doel zou dienen van een bijdrage in de goede richting aan het onderhandelingsproces, zoals ook verwoord door verschillende afgevaardigden, zou hij er enig begrip voor hebben als het zou moeten komen tot een uitstelformule. Hij herinnerde mij eraan dat hij het in dat geval op prijs zou stellen als het bezoek gecombineerd zou worden met een ontmoeting tussen hem en ondergetekende tijdens zijn bezoek aan Europa in het komende weekeinde. Hij gaat dan behalve naar Davos ook naar Engeland en — volgens mij evenals de heer Mandela — naar Frankrijk. Ik heb hem in dat gesprek toegezegd, dat te doen. Het leek mij goed en verstandig.

Vervolgens hebben we de vraag besproken hoe om te gaan met de berichtgeving naar parlement en naar buiten over een mogelijk uitstel van het bezoek. In die fase had dus ook de vice-premier reeds met de heer Mandela over een mogelijk uitstel gesproken en nadrukkelijk gevraagd om dan na een uitstel van ongeveer twee maanden tot een goed bezoek te komen. In het licht daarvan heb ik in herhaling van het bij eerdere telefoongesprekken besprokene, de staatspresident gezegd dat het over en weer duidelijk was dat de kans buitengewoon groot was dat een gesprek rond dit weekeinde niet zou leiden tot het doorgaan van het bezoek op de voorgenomen datum. In het gunstigste geval zou het leiden tot afspraken voor een bezoek in een setting als gewenst, op een later moment.

Dat zo zijnde kwamen wij tot de conclusie dat het dan een kwestie was van praktische en politieke afweging op welk moment dit bericht naar buiten zou moeten. Ik heb de

staatspresident naar zijn oordeel gevraagd. Hij taxeerde — ik mag dat hier wel zeggen — dat het in de Nederlandse parlementaire verhoudingen moeilijk zou zijn om na het gevoerde debat van de vorige week dinsdag, nu een week geleden, een week later andermaal te zeggen: wacht u rustig af. Hij heeft mij nadrukkelijk gevraagd, of wij de vorige week niet hadden afgesproken dat het vandaag zou zijn. Ik heb gezegd dat het op zichzelf vandaag kon, maar dat ik er ook nog wel enkele dagen mee kon wachten, wellicht zelfs tot het eind van de week. Als wij elkaar dan toch zagen, zouden wij dat kunnen combineren.

Wij hebben over de voors en tegens gesproken. Ik heb hem gevraagd hoe hij de situatie in de Zuidafrikaanse verhoudingen taxeerde. Hij was bezig met wat wij in Nederland noemen de algemene en politieke beschouwingen. Hij moest even goed nadenken over de vraag van de timing. Ik heb hem gevraagd of het niet het beste was, dat ik het op dat moment aan hem liet en mij, ook met collega Van den Broek, oriënteerde op de feitelijke mogelijkheden om elkaar te zien, het hoe en wat in het weekend. Hij kon zich dan beraden op de timing en de formuleringen waarmee een uitstel naarbuiten gebracht zou worden.

Dat was de feitelijke situatie toen de minister van Buitenlandse Zaken hier gistermiddag was. Toen ik gisteren uit Brussel kwam, was er inmiddels overleg geweest over zowel de logistieke mogelijkheden om elkaar te zien, het program, als de suggestie voor een, zoals dat in het Zuidafrikaans heet, "moontlike verklaring" van president F.W. de Klerk enz.

In het licht van de gevoerde gesprekken, de voorgeschiedenis en ook van de hoffelijkheid jegens hem in de kwestie van de timing, ben ik daar toen mee akkoord gegaan. De tekst leek mij goed. Ik heb al even aangegeven waarom ik die tekst vanochtend nog niet met een toelichtende brief aan de Kamer heb gestuurd. Op het moment dat ik mij daaraan wilde zetten, kreeg ik te horen dat hier een interpellatie voorzien was. De tekst luidt: "Na aanleiding van die debat wat ontstaan het met betrekking tot Eerste Minister Lubbers en Buitenlandse Sake Minister Van den Broek se beplande bezoek aan Suid-Afrika, was daar in die afgelope tyd

vreundelijke oorlog tussen President De Klerk en Eerste Minister Lubbers.

Voortspruitend hieruit kan nou bekend gemaakt worden dat die bezoek voorlopig uitgesteld is met die oog op verdere oorlog oor die program."

Ik denk dat het perfect verstaanbaar is voor Nederlanders. Het geeft precies weer zowel de toon van de gevoerde gesprekken als de strekking van de lijn die wij gekozen hebben, namelijk uitstel, geen afstel, met het oog op verder overleg over program en op, kan het zijn, een zogenaamd bezoek met gemengd karakter. Ik voeg hier volledigheidshalve aan toe, dat dit feitelijke gedrag onzerzijds in lijn is met wat ik hier de vorige week heb gezegd. Er zijn twee piketpalen om een aanpak te formuleren die tot een voor alle partijen bevredigende oplossing leidt. De ene piketpaal is om daarmee bezig te zijn. Daarvoor is enige tijd, rust en wijsheid nodig, zo zei de geachte afgevaardigde de heer Aarts hier de vorige week. Ik voeg er overigens aan toe: ik hoop dat het niet al te lang gaat duren. De ene piketpaal is die van het overleg en de andere is die van de autonome verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering om besluiten te nemen, nu inzake een zeker uitstel en straks inzake de invulling van het voorgenomen bezoek. Die piketpalen zijn dus ongewijzigd.

De vragen van de geachte afgevaardigde impliceren ook de vraag: hoe nu verder? Ik heb dat eigenlijk al aangegeven. Wij gaan in op enerzijds de uitnodiging van staatspresident De Klerk om in dit weekeinde van gedachten te wisselen en anderzijds de uitnodiging van de heer Mandela voor hetzelfde. Wellicht gebeurt dit in afzonderlijke gesprekken en een gezamenlijk gesprek. Welnu, dat is de marsroute.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Ik dank de minister-president voor zijn antwoord. Daarin treft mij vooral als rode lijn, dat de minister-president een en ander als een soort vanzelfsprekendheid presenteert. Zo kan het wel eens gebeuren dat een minister-president en een minister van Buitenlandse Zaken nota bene op eigen initiatief een officieel bezoek afspreken aan een land waarmee wij normale diplomatieke betrekkingen hebben en dat er in de weken

voorafgaand aan dat bezoek een situatie ontstaat, niet door ontwikkelingen in dat land, dus Zuid-Afrika, maar in Nederland, waarin hoofdonderwerp van gesprek wordt uitstel van dat bezoek. Nogmaals, de minister-president brengt dat als een vanzelfsprekendheid, als iets wat in de diplomatie nu eenmaal kan gebeuren: dat dossiertje moeten wij dus even van tafel ruimen en daar zijn wij mee bezig geweest. Dat is toch een diplomatieke blunder van de allereerste orde?

Dat geldt zeker, wanneer het gaat om een bezoek dat zo gevoelig ligt aan een zo gevoelig land als Zuid-Afrika, de eerste keer sinds jaren dat er een Nederlandse minister-president — dat was indertijd minister-president Drees — naar toe gaat. Zoiets moet toch uiterst zorgvuldig worden voorbereid? Alle ellende had toch voorkomen kunnen worden door een zorgvuldige voorbereiding in Nederland? Vandaar dat ik nu mijn kwalificatie van "geklungel" met volle overtuiging namens de VVD-fractie herhaal.

Ik herhaal die kwalificatie, ondanks onze waardering voor het feit dat de vice-premier de afgelopen dagen buitengewoon loyaal en buitengewoon constructief is geweest. Hij was het namelijk die, althans naar buiten toe, niet heeft lopen mokken over het feit dat hij slechter behandeld is dan de eerste de beste — dat klinkt overigens niet aardig — Telegraaf-journalist. Met alle andere lezers van die krant vernam hij het namelijk op die ochtend — als ik mij niet vergis, 3 januari — voor het eerst. Nee, schouders eronder, aldus minister Kok, ik ga nu helpen om van dat bezoek toch een succes te maken. Na deze woorden van waardering voor de heer Kok te hebben uitgesproken, heb ik nog wel de vraag: wat heeft hij nu eigenlijk besproken en bereikt, behalve direct de constatering dat het bezoek uitgesteld zou moeten worden?

Nog een conclusie uit de woorden van de minister-president is, dat de inzet vanaf verleden week niet meer was het laten doorgaan van het bezoek op het geplande moment, maar uitstel en er in Nederland met zo schoon mogelijke handen van af te komen. Welnu, als ik de minister-president was, zou ik heel hard roepen: dank u, president De Klerk. Inderdaad, president De Klerk heeft de minister-president geweldig geholpen door de manier waarop hij

gisteren naar voren is getreden en door nota bene te zeggen dat hij, president De Klerk, gevoel heeft voor de parlementaire verhoudingen in Nederland. Nou, hij wel! Zo zou ik bijna zeggen.

Voorzitter! Ik wil de minister-president een simpele en feitelijke vraag stellen. Er wordt gesproken over twee maanden en over "zo snel mogelijk". De minister-president moet na al deze ellende in zijn hoofd hebben wanneer hij wil gaan. Anders wordt het weer zonder enig doel dobberen en dan samen met de heer Kok. Wanneer moet dat bezoek plaatsvinden? Voor de zomer, na de zomer en onder welke omstandigheden? Is het nu uiteindelijk toch het ANC geworden, dat bepaalt of het bezoek wel of niet doorgaat? Met andere woorden: kan de minister-president zich voorstellen, dat een bezoek aan Zuid-Afrika zonder contact met het ANC nog mogelijk is? Wij zouden het zeer betreuren, maar ik kan het mij wel voorstellen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken met de regering van Zuid-Afrika hadden afgesproken van 18 tot 20 februari a.s. een bezoek aan dat land te brengen;

met spijt constaterende, dat dit bezoek thans moest worden uitgesteld;

van mening, dat dit uitstel het gevolg is van een slechte voorbereiding van dit bezoek door de regering, zowel binnen het kabinet als in de contacten met alle betrokkenen in Zuid-Afrika;

verzoekt de regering die organisatorische maatregelen te treffen, die herhaling van deze ongelukkige gang van zaken in de toekomst onmogelijk maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Weisglas. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 3 (22492).

De heer **Weisglas** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik wil van de gelegenheid gebruik maken om mijn motie op stuk 22492, nr. 2 in te trekken.

De voorzitter: De motie-Weisglas (22492, nr. 2), die gisteren van de agenda is afgevoerd, is thans ingetrokken.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! Wij hebben hier in Nederland zo'n keur van spreekwoorden. Een daarvan gaat al niet op: beter een goede buur dan een verre vriend. Want president De Klerk, de verre vriend, leek de enige die het verlossende woord kon spreken in het politieke debâcle naar echt Hollands formaat.

Hoe kon deze kwestie tot zulk een idiote prestigezaak uitgroeien? Zo'n prestigezaak, dat de Nederlandse regering niet in staat was om zelfstandig beslissingen te nemen en de coalitiepartners niet in staat waren, standpunten te bepalen en naar voren te gaan. Alleen vanuit Zuid-Afrika kon de coalitie worden gered en verder gezichtsverlies worden voorkomen. Alsof er nog zoiets over was als een gezicht!

De vorige week hebben wij uitvoerig gedebatteerd over de voorgenomen reis. De minister-president deed dat op de zijn bekende wijze, want ach, wat was er nu eigenlijk allemaal mis gegaan? Nou ja, kleine foutjes waren wellicht gemaakt. "Elke breister laat wel eens een steekje vallen". De minister van Buitenlandse Zaken was niet aanwezig, maar is hij het eens met de uitspraak van de minister-president dat hij een steekje heeft laten vallen? Hoe denkt hij eigenlijk over de rol van Algemene Zaken? De minister-president is duidelijk en stelt, dat het initiatief — al haalt hij dat nu dan terug, maar toch — vooral bij Buitenlandse Zaken lag. Ik was evenzeer verrast, niet over het voornemen — dat was mij bekend — maar wel over het feit dat dit afgerond zou zijn, aldus de minister-president in het debat van de vorige week. Vervolgens meldde de minister-president, dat de voorgenomen reis niet eens besproken was in de ministerraad.

De Nederlandse, toch wel uiterst ervaren minister-president blijkt niet te weten, dat zo'n politiek gevoelige reis zorgvuldig voorbereid dient te

worden. Neen, hij stelt nu zelfs, geen voor gevoel te hebben gehad over mogelijke politieke complicaties. Als de minister-president nu kennelijk geen voor gevoelens meer heeft, zou hij dan niet als eerste voorwaarde toch in ieder geval moeten denken aan de coalitiepartner? Die heeft een iets kortere regeerperiode op dit moment. Waarom is dat bewust nagelaten? Deelt de minister-president nu de mening van zijn partijgenoot de heer Aarts, dat hij dat eigenlijk wel had moeten doen?

Op 10 december, zo weten wij inmiddels, tijdens de Top in Maastricht, praten de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken en komen tot de ontdekken dat zij, zoals dat heet, eraan toe zijn, een bezoek aan Zuid-Afrika af te leggen. Maar de vice-premier was toch ook aanwezig in Maastricht? Waarom een CDA-onderonsje en werd de leider van de Partij van de Arbeid daarbuiten gelaten. Vertrouwt u de coalitie-partner niet, zo vraag ik de minister-president. Dacht u — toch een voor gevoel — dat als de Partij van de Arbeid in een vroeg stadium ervan zou horen, de reis waarschijnlijk niet zou doorgaan? Hoe denkt de vice-premier daar eigenlijk over? Had hij tijdens die Top zulke drukke werkzaamheden dat hij helemaal geen tijd had voor onderonsjes? Bevreesde het hem later niet, om via een agenda op een receptie en later via een ochtendblad over de reis te horen? Eigenlijk doemt de vraag op, welk instrument de Partij van de Arbeid bespeelt in het regeringsorkest.

De heer **Van Traa** (PvdA): De tuba!

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Een piccolootje!

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Volgens mij een heel bescheiden triangelkje.

Ik wil nog een concrete vraag stellen aan de vice-premier. Ziet de vice-premier de rol van de minister-president in dezen als een voorbeeld van hetgeen staatssecretaris Simons in een interview in Vrij Nederland noemt "een gebrek aan leiderschap over de partijpolitieke grenzen heen"?

En dan de rol van Algemene Zaken of liever gezegd: de strijd tussen Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken. De verhalen die daarover in de media, zowel nationaal als

internationaal, verschijnen, liegen er niet om. Een offensief van Algemene Zaken wordt beantwoord — allemaal via de media — met een tegenoffensief van Buitenlandse Zaken.

Ambtenaren op Buitenlandse Zaken stellen, dat Lubbers veel eerder dan 10 december op de hoogte was; sterker, dat het initiatief bij Algemene Zaken lag. Kunnen de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken aangeven, wat nu werkelijk het geval was; iets duidelijker dan de minister-president zojuist gedaan heeft? Als het initiatief inderdaad bij Algemene Zaken lag, moeten wij dan concluderen dat de minister-president daarover in het debat van vorige week bewust een mist gecreëerd heeft.

Voorzitter! De controverse tussen Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken frustreert en blokkeert het Nederlandse buitenlands beleid. De minister-president schuift de schuld in de schoenen van de minister-president, en vergoelijkt dit door te stellen, dat de beste breisters wel eens een steekje laten vallen. Als ik het breiwerk van de minister-president bekijk, heb ik daarover slechts één oordeel: een broddellap.

Met de marsroute zoals die nu geschetst wordt door de minister-president, kan ik instemmen. Ik hoop wel dat de Kamer tevoren uitvoerig geïnformeerd kan worden over de modaliteiten zoals die vastgesteld en afgesproken zijn.

□

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Voorzitter! Toen de bewindslieden binnenkwamen, dacht ik, de delegatie komt zich verantwoorden; de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken en daar nu tussenin de vice-minister-president. Of moet ik zeggen de politieke leider van de Partij van de Arbeid? Maar die kunnen wij in die hoedanigheid hier niet ter verantwoording roepen. Hij heeft echter naar mijn gevoel wel in die hoedanigheid deelgenomen aan het proces voorafgaand aan de beslissing tot uitstel.

Ik heb van die beslissing met enige plaatsvervangende schaamte kennis genomen. Ik betreur de manier waarop het gegaan is. Wij hebben daarover vorige week reeds gesproken.

Wij zijn zoëven uitvoerig door de minister-president geïnformeerd. Als ik het goed begrepen heb, is met de

heer Mandela vooral politiek-inhoudelijk van gedachten gewisseld over de modaliteiten en met staatspresident De Klerk over de publiciteit; een aardige rolverdeling. Dat zegt misschien iets over de toekomst.

Minister **Lubbers**: Dat is echt een verkeerde indruk die leeft bij de geachte afgevaardigde. De gesprekken met de staatspresident waren juist zeer inhoudelijk over de politieke situatie, de setting en in lijn daarmee over het karakter en de wenselijkheid van het bezoek.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Laat ik het dan iets matigen. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat vooral met de staatspresident gesproken is over de opportuniteit van het bezoek op dit moment, doch dat de houding van het ANC de beslissende factor is geweest en dat dit onderwerp geweest is van een gesprek met de heer Mandela. Ik zal daarover straks nog een vraag stellen.

Vorige week heb ik gezegd, dat ik de indruk heb dat dit uitstel ook een succes mag worden genoemd van de anti-apartheidsbeweging. Dat is jammer. De relatie tussen beide landen zou een andere gang van zaken verdiend hebben. Het zou ook in het belang van het ANC geweest dat in deze situatie, naar mijn gevoel, op basis van onzekerheid opereert. Ik heb daar echter weinig over te vertellen.

Voorzitter! Aan de minister-president zou ik willen vragen of dit uitstel, dat ook nog afstel kan worden, toch een acceptatie is van de voorwaarden van het ANC. Waarom is nu eigenlijk tot uitstel besloten? De minister-president zei dat de staatspresident van Zuid-Afrika, de heer De Klerk, dat beargumenteerd heeft met de opmerking dat uitstel geboden is met het oog op verder overleg over het programma. Dat is natuurlijk mooi geformuleerd en de minister-president zei dat ook erg mooi in het Afrikaans. Ik heb gemerkt dat hij met het oog op dit bezoek dus ook al een taalcursus volgt. Ik hoop dat hij daarvan in Zuid-Afrika profijt zal hebben. De werkelijke bottle-neck is en blijft de houding van het ANC. Heeft de Zuidafrikaanse regering misschien het signaal gegeven dat de eis van het ANC toch niet zo onredelijk was? In hoeverre heeft dat punt onderdeel gevormd van de gesprekken tussen

de heer Lubbers en de heer De Klerk? Is de beslissing over een later bezoek nu niet feitelijk in handen van het ANC gelegd?

De Nederlandse minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken gaan dit weekend naar Davos of wellicht zullen zij elders in Europa een gesprek voeren met de heren Mandela en De Klerk. Moet ik in dezen misschien zeggen dat zij daar ontboden zijn? Over het resultaat zullen wij nog worden ingelicht. Dit kan twee dingen betekenen: het ANC gaat om en accepteert een bezoek en gesprekken met alle betrokkenen — vanzelfsprekend hoop ik dat natuurlijk — of een officieel bezoek vindt plaats in een later stadium, namelijk als het ANC blijft vasthouden aan de eis. Dan zal Zuid-Afrika een nieuwe constitutionele orde kennen en duurt het nog wel even voordat dat bezoek zal plaatsvinden. Welnu, voorzitter, hoe langer dit duurt, hoe moeilijker het wordt om weer opnieuw te beginnen en een officieel bezoek af te leggen. Daar gaat het mij nu even om. Als het inderdaad lang zal duren, zou ik de minister-president in alle ernst de suggestie willen doen om in Davos of waar dan ook, de mogelijkheid te bespreken om de minister van Buitenlandse Zaken op korte termijn een werkbezoek te laten afleggen aan Zuid-Afrika. De minister van Buitenlandse Zaken kan met iedereen spreken en, naar ik heb begrepen, is hij ook bij iedereen welkom. Hij zou, hoe pijnlijk het misschien ook voor hem kan zijn — dat interesseert mij verder niet zo — ook kunnen herstellen wat hij al breiend een tijdje geleden als steek heeft laten vallen.

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Ik zou aan de suggestie van de heer Van Middelkoop nog een suggestie willen toevoegen. Zou hij het geen beter idee vinden om de minister van Buitenlandse Zaken samen met de vice-premier naar Zuid-Afrika te laten gaan? Dat is ook voor de evenwichtige verdeling binnen Nederland een goede zaak.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Ik wil uw suggestie best doorgeleiden naar de heren achter de regeringstafel. Als u mijn voorkeur vraagt, dan is het mijns inziens een normale gang van zaken dat de minister van Buitenlandse Zaken die verantwoordelijk is voor het buitenlands beleid, ook als hij fouten heeft gemaakt, gaat. Dergelijke bezoeken moeten

primair door hem worden afgelegd. Wij moeten ook niet de indruk wekken dat wij de minister van Buitenlandse Zaken onder curatele van de vice-premier willen stellen.

□

De heer **Aarts** (CDA): Mijnheer de voorzitter! De vorige week had de CDA-fractie de hoop dat het overleg binnen het kabinet en met Zuid-Afrika zou leiden tot oplossing van de gerezen complicaties rond het bezoek en daarom heb ik toen gesproken zoals ik heb gesproken. Dat is tot op heden nog niet gelukt. President De Klerk heeft nu medegedeeld dat het bezoek beter kan worden uitgesteld. Dat is een gegeven dat wij moeten accepteren. Gisteren heeft dat ons niet vreugdevol gestemd. Een bezoek aan Zuid-Afrika met een programma dat het kabinet wilde, kan immers een goede functie hebben in het beleid van de Nederlandse regering ten opzichte van Zuid-Afrika. Dat is gericht op stimulering van het proces van hervormingen. Het moet ook perspectief bieden voor hulp en bijstand, ook in economisch-financiële zin, op de langere termijn.

Voorzitter! In Zuid-Afrika is in de afgelopen jaren veel ten goede gebeurd. Niemand zal dat kunnen ontkennen en dat wordt ook niet ontkend. Met de CODESA is het proces in Zuid-Afrika in een wezenlijk andere fase gekomen, namelijk een fase waarin echte onderhandelingen plaatsvinden tussen partijen die elkaar decennialang niet zagen staan. Vanzelfsprekend zal zo'n proces met moeilijkheden gepaard gaan, met ups en downs, hoe kan het anders na zo'n grote tegenstelling in de afgelopen jaren? Hopelijk zal het steeds, stapje voor stapje, vooruit gaan op weg naar gelijkberechtigting van iedereen in Zuid-Afrika.

Contacten van onze regering met alle relevante partijen in Zuid-Afrika zouden dat proces kunnen stimuleren. Het bezoek zou een zinvolle inhoud hebben gekregen. Het uiteindelijke doel van de Nederlandse regering — gelijkberechtigting voor iedereen in Zuid-Afrika — zou worden gediend. Daarbij speelt dat Zuid-Afrika niet meer in het internationale isolement leeft waarin het jaren geleefd heeft. De betrekkingen met Zuid-Afrika worden normaler. Het land is opgenomen in de olympische familie. De economische

sancties van Europa zijn opgeheven. Daarom is een bezoek naar het oordeel van de CDA-fractie zinvol in de setting die nu ook weer door minister-president Lubbers is geschetst. Wij zijn dan ook verheugd over de mededeling van de minister-president dat er kans is op afspraken in, zoals hij dat formuleert, een setting als genoemd.

Desalniettemin betreuren wij het dat kennelijk de voorbereiding beter had kunnen zijn, zowel in de boezem van het kabinet als in de richting van Zuid-Afrika. Daardoor hadden veel irritaties, had veel politiek rumoer kunnen worden voorkomen. Ik vraag de minister-president of dit naar zijn oordeel niet valt in de door hem zelf geschapen categorie "eens maar nooit meer".

Voorzitter! Ik heb er geen enkele behoefte aan, hier de schuldvraag aan de orde te stellen, daar waar meerdere betrokkenen in het geding zijn, zeker niet omdat wij nog steeds pogen om een zinvol bezoek te doen plaatsvinden aan Zuid-Afrika. Ik wil uitdrukkelijk stellen dat onze regering haar eigen verantwoordelijkheid heeft. Het oordeel van derden kan nooit, ook niet in deze zaak, beslissend zijn in de besluitvorming. Geen vetorecht derhalve: het kabinet maakt zijn eigen afweging en neemt zijn eigen beslissing.

Wie de laatste dagen de kranten leest en in de media hoort wat er allemaal opgemerkt wordt, ziet dat de dramatiek rond dit bezoek het bezoek gaat domineren. Deze dramatiek kan de indruk doen ontstaan — ik wil die indruk hier namens de CDA-fractie wegnemen — dat het geheel van relaties tussen Zuid-Afrika en Nederland in het geding is. Verre van dat! Wij hechten eraan te stellen dat allerlei andere activiteiten die in de bilaterale sfeer momenteel aan de gang zijn of worden voorbereid, normaal doorgang vinden. Ik vraag aan de minister-president of hij die zekerheid kan geven.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Met alle respect dat wij verschuldigd zijn aan de regering, de gang van zaken rond het bezoek aan Zuid-Afrika begint proporties aan te nemen die onze fractie welhaast ongelooft vindt. Eén ding staat vast: naarmate deze zaak zich langer voortsleept neemt naar ons oordeel

het gezichtsverlies voor de regering toe. In het slot van mijn bijdrage van vorige week heb ik laten doorschemen wat vandaag werkelijkheid lijkt te worden. Ik eindigde toen met de vraag of het gegeven dat de minister-president zo sterk de nadruk legde op tijdstip en modaliteit, niet een zodanige wissel trok op het uiteindelijke resultaat dat eerder van afstel dan van uitstel zou moeten worden gesproken. De regering wekt op zijn minst de indruk dat zij buigt voor de eisen van het ANC en de anti-apartheidslobby.

Wij vinden de beslissing tot uitstel van het bezoek geen goede. Waarom toch dat uitstel? Het gegeven dat president De Klerk daartoe zelf na al die gesprekken die hebben plaatsgevonden, de opening heeft gegeven, maakt het naar mijn oordeel alleen maar erger. Eerst was er de niet vlekkeloos verlopende voorbereiding. En nu is naar ons oordeel weer sprake van een verdere afgang die deels wordt verhuld door de coulante houding van gastheer in spe De Klerk. Is de door het kabinet gekozen beleidslijn werkelijk in het belang van een vreedzame politieke en sociaal-economische hervorming van Zuid-Afrika, waar wij allen naar streven? Ik vrees dat dit niet het geval is. Ik zou willen zeggen: regering regeer; neem een positieve beslissing en laat daarmee de kous af zijn. Onze conclusie is dat deze hele gang van zaken zeker niet voor herhaling vatbaar is.

Ik wil verder nog wat horen over de lengte van het uitstel. Het mag namelijk niet echt afstel worden. Wat het bezoek aan Davos betreft, neem ik aan dat daar in ieder geval verslag van zal worden gedaan aan de Kamer. Voorts willen wij erop wijzen dat het gebruik van de zondag die voor andere doeleinden is geschapen en gesteld, niet bevorderlijk kan zijn voor een goede gang van zaken. Het vierde gebod geldt toch ook de regering.

□

De heer **Eisma** (D66): Voorzitter! Het zal u niet verwonderen dat D66 tevreden is met deze kabinetsbeslissing. De minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken realiseren zich nu ook dat het voordeel van een bezoek aan de huidige regering, namelijk de rechtse krachten in Zuid-Afrika enige wind uit de zeilen te nemen, niet opweegt

tegen het nadeel dat zo'n bezoek voor het ANC zou opleveren. Daardoor zouden de radicale krachten binnen het ANC namelijk gestimuleerd worden. Wij vatten de conclusie van de regering dan ook als volgt samen: uitstel van het bezoek tot het moment, waarop alle partijen daarmee instemmen, is geboden. Het lijkt ons niet zo zinvol om op dit moment nadere eisen te stellen en specificaties te vragen.

Het lijkt ons ook niet zo zinvol om op dit moment het debat in de Kamer te heropenen. De posities zijn bekend. Wel viel het ons op dat president De Klerk een heel diplomatieke reactie heeft gegeven. Met het oog op verder overleg over het programma, zo zei hij, is het bezoek uitgesteld. Het is volgens ons een gelukkige bijkomstigheid dat de zaak na de diplomatieke missers aan Nederlandse zijde op deze wijze wordt afgehandeld. Ik heb begrepen dat het bericht van president De Klerk, zoals dat ook zo treffend door de minister-president in het Afrikaans tot uitdrukking werd gebracht, reeds uren, voordat de regering haar beslissing nam, bekend was. Mijn vraag is dus waarom het zo lang heeft geduurd, voordat de regering haar besluit aankondigde. De regering wist namelijk ook dat wij gisteren bijvoorbeeld een stemming hadden. Waarom is het niet mogelijk geweest om dat oordeel voor die stemming aan de Kamer kenbaar te maken? Daardoor had zeker voor de PvdA een merkwaardig stemgedrag voorkomen kunnen worden.

Tijdens het debat van vorige week heb ik om een notitie gevraagd, waarin de feiten over de voorbereiding van de reis op een rijtje worden gezet op het moment waarop de beslissing zou zijn genomen. Die beslissing is nu voorlopig genomen. Het betreft uiteraard een notitie van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister-president. Die notitie is toegezegd. Op welk moment kunnen we haar verwachten?

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Ik heb mij gisteren ook verbaasd over het feit dat we wel vanuit Zuid-Afrika het bericht kregen over het uitstel van de reis, en niet vanuit Den Haag. Uw verdere opmerking verbaast mij echter. U had het, zo heb ik het althans begrepen, prettig gevonden als de regering duidelijkheid had geschapen, omdat daarmee het stemgedrag van de PvdA anders was

geweest. Ik begrijp uw opmerking niet. Gaat D66 niet meer uit van dualisme?

De heer **Eisma** (D66): U heeft mij kennelijk verkeerd begrepen. Na afloop van het debat van vorige week is er een korte discussie geweest over de vraag of de ingediende moties zouden moeten worden aangehouden. De regering wist tot op de minuut nauwkeurig wanneer die moties in stemming zouden worden gebracht. Het had wellicht voor bepaalde fracties in deze Kamer een aspect van overbodigheid kunnen zijn als de regering de beslissing bekend had gemaakt voordat de stemmingen hadden plaatsgevonden. Dat is het enige wat ik wil zeggen. Ik vraag aan de regering, waarom dat gisteren niet mogelijk was voor pakweg kwart over twee.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Ik vind het nog niet echt helder. Volgens mij wist de Partij van de Arbeid natuurlijk ook wel wat er in Zuid-Afrika gebeurde en wat de regering hiervan vond. Misschien kan mevrouw Verspaget daar nog wat duidelijker over zijn.

De heer **Eisma** (D66): We hebben natuurlijk niet te maken met wat coalitiepartijen misschien zouden kunnen weten, we hebben hier te maken met een standpunt van de regering, dat aan het hele parlement, inclusief de coalitiepartijen, wordt kenbaar gemaakt. Daar moeten wij van uitgaan voordat we gaan stemmen.

□

Mevrouw Verspaget (PvdA): Mijnheer de voorzitter! De reis van de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken naar Zuid-Afrika is uitgesteld. Een verstandig en wijs besluit. Er waren dilemma's gerezen die niet De Klerk en niet Mandela konden oplossen, maar alleen maar de Nederlandse regering, en dat is nu gebeurd. De PvdA-fractie kan niet verhalen dat de regering de afgelopen weken een weinig gelukkige hand heeft gehad bij de voorbereiding van deze reis. Jammer en onnodig, ook omdat het internationale aanzien van Nederland hierdoor is geschaad. Het is nu tijd om het stof van de kleren te kloppen en, in goed overleg met alle partijen, Mandele en

De Klerk, tot een bezoek te komen, waarbij zij beiden op gelijkwaardige wijze tot hun recht komen. Daarnaast zal tijdens het bezoek ook gesproken moeten worden met de andere democratische groeperingen in Zuid-Afrika.

Het is zaak, de voorbereidingen nu zo te laten plaatsvinden dat een bezoek tot stand kan komen dat waarlijk in het teken staat van de beëindiging van de apartheid, de totstandkoming van een non-rationale democratische grondwet en een democratisch gekozen regering in Zuid-Afrika. De ontwikkelingen daar zijn bepalend, ook voor de uitkomsten van zo'n bezoek.

De gesprekken in Davos kunnen een belangrijke stap zijn, maar laten we voorzichtig zijn met onze verwachtingen. Beter wat meer tijd en een goed voorbereid, breed gedragen bezoek, dan snel werk, dat opnieuw tot problemen zal leiden. Gesprekken ook zonder oneigenlijke druk op Mandela. Het is goed, dat nu ook de minister van Financiën bij de voorbereiding is betrokken. Men moet ook bij het regeren van elkaars comperatieve voordelen gebruik kunnen maken. Enige bescheidenheid zou ons overigens sieren, door ons nu verder te concentreren op waar het om gaat: het Nederlandse buitenlands beleid, het EG-beleid, ten aanzien van het bereiken van een democratisch Zuid-Afrika. Zoals ik hiervoor al zei: het gaat ons om de inhoud, en niet om het voeren van een prestigeslag.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Uw standpunt verbaast mij niet. Ik ben benieuwd, waarom dit gisteren niet duidelijk gemaakt kon worden middels ondersteuning van mijn motie.

Mevrouw Verspaget (PvdA): De motie van Groen Links, die gisteren in stemming is gekomen, was in de ogen van mijn fractie overbodig. Wij hadden vorige week met de minister-president beraadslaagd over de voorwaarden waaronder zo'n bezoek aan Zuid-Afrika zou kunnen plaatsvinden. Het overleg daarover was duidelijk, inclusief de daarover gemaakte afspraken. In die zin was de motie voor ons niet meer nodig.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Gisteren was niet duidelijk of de reis zou worden uitgesteld. Is het zo

Verspaget

vreemd dat de Kamer de regering een duwtje in de rug geeft?

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Nee, maar in het debat kwam in voldoende mate tot uitdrukking, gezien de voorwaarden die zijn gesteld, dat waarschijnlijk zal gebeuren wat er gebeuren moet. Dus er was voor mijn fractie geen aanleiding meer, dat middels een overbodige motie nog eens te steunen.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Dan stemt u dus tegen de motie in plaats van dat u via een stemverklaring laat blijken dat de motie overbodig is en dat uw fractie zich om die reden van steun onthoudt. U stemde dus tegen iets wat u nu toejuicht.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Ik vind het echt onbegrijpelijk dat Groen Links uit de debatten van vorige week niet had begrepen dat de motie als zodanig overbodig was.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): Groen Links is dualistisch; jullie niet!

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Zowel collega Aarts als collega Verspaget waren duidelijk in hun oordeel over de beslissing die genomen is. De heer Aarts zei en hier in de Kamer en vanochtend voor de VARA-radio deze keer, dat hij teleurgesteld is en was. Dat is duidelijke taal. Mevrouw Verspaget zegt dat het een verstandig en wijs besluit is. Dat is ook duidelijke taal. Nu zitten de ministers van PvdA en CDA hier met z'n drieën achter deze tafel en in mijn ogen gaan zij nu proberen om eensgezind dit nog steeds op tafel liggende probleem op te lossen, maar zij moeten rekening houden met een PvdA-fractie die het een verstandig en wijs besluit heeft genoemd en met een CDA-fractie die teleurgesteld is. En dan ben ik zo nieuwsgierig om aan beide fracties vragen: hoe moet u nu verder met elkaar?

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Mijnheer Weisglas, maakt u zich daarover geen zorgen. Dat zullen wij zelf wel opknappen.

De heer **Weisglas** (VVD): Dat is een gemakkelijk en zelfs een charmant antwoord, maar het is wel een politieke vraag en het gaat ook de fractie van de VVD aan als grootste

oppositiepartij. De fractie van de VVD is niet alleen betrokken bij het gedoe dat u hier veroorzaakt heeft, maar ook bij de hervormingen in Zuid-Afrika, die haar ook ter harte gaan. Het gaat ook de VVD aan om te weten hoe degenen die regeringsverantwoordelijkheid dragen in Nederland en met dit probleem omgaan.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! De fracties uit de Tweede Kamer hebben thans gesproken. Ik denk dat het aan de regering is om te laten zien hoe zij deze situatie, waarbij beide fracties optimaal tot hun recht kunnen komen, wil oplossen.

De heer **Leerling** (RPF): Voorzitter! De reis die de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken in februari naar Zuid-Afrika zouden maken, gaat niet door. Het bezoek is in elk geval uitgesteld. Hoe wij het ook wenden of keren, de RPF acht deze gang van zaken uiterst ongelukkig. Ik heb dat vorige week ook duidelijk gemaakt. Het afzeggen van het bezoek in de huidige situatie noemde ik vorige week een diplomatieke flater en een belediging van de Zuidafrikaanse regering. Ik neem daar niets van terug, ook al ligt men er in Zuid-Afrika zeker niet wakker van. Men heeft daar wel andere dingen aan het hoofd dan een bezoek van twee Nederlandse ministers. Ik acht het zelfs uiterst hoffelijk van staatspresident De Klerk dat hij in de afgelopen dagen zoveel tijd heeft gespendeerd aan het oplossen van de Nederlandse politieke situatie.

Hoe het ook zij, de vraag blijft hoe het allemaal zover heeft kunnen komen, met name met betrekking tot de voorbereiding van de reis en de gang van zaken in het kabinet. Ik heb er geen behoefte aan, daar nog nader op terug te komen, al kan ik nog altijd moeilijk leven met de gedachte dat een en ander alleen maar toe te schrijven is geweest aan wat wel wordt genoemd "een slippertje van de minister van Buitenlandse Zaken die zich even te veel in de kaart liet kijken". Maar goed, dat kan kennelijk gebeuren. Hopelijk is het een misser die, zoals collega Aarts al zei, "eens maar nooit weer" zal voorvallen. Dat zal trouwens niet mogelijk zijn, want er bestaat weinig kans dat zoiets

gebeurt bij het organiseren van een bezoek aan welk land dan ook. Dit kan alleen maar in de relatie tussen Nederland en Zuid-Afrika.

Voorzitter! Ik kom nog terug op een uitspraak van de minister-president van vorige week. Hij stelde toen dat de reis naar Zuid-Afrika een tegenbezoek betreft aan zowel staatspresident De Klerk — in de eerste plaats — als aan de heer Mandela, dat wil zeggen dus het ANC. Hij heeft er echter ook aan toegevoegd dat het niet zo kan zijn dat één van die twee partijen een dergelijk bezoek uiteindelijk kan blokkeren. Dat is nu wel het geval, omdat het ANC het bezoek, op dit moment althans, tegenhoudt. De minister-president zegt nu dat het bezoek na de zowel in Nederland als in Zuid-Afrika ontstane commotie voorlopig wordt uitgesteld. Ik constateer dat met spijt. Naar mijn mening had het bezoek moeten doorgaan. Als het ANC de Nederlandse ministers niet wil ontvangen, is dit voor verantwoordelijkheid van het ANC. Het gaat in de eerste plaats om een tegenbezoek aan staatspresident De Klerk. Zo liggen de relaties. Er zijn trouwens nog veel meer gesprekspartners in Zuid-Afrika met wie het goed zou zijn om van gedachten te wisselen.

Niettemin moet ik op dit moment constateren dat het ANC kennelijk al de regie in Zuid-Afrika in handen heeft. Dit is in strijd met de huidige situatie in Zuid-Afrika en met de relatie tussen de Nederlandse regering en de regering van Zuid-Afrika. Bovendien is wel zoveel duidelijk dat het ANC wel met de Nederlandse bewindslieden wil praten, waar ook in deze wereld, maar dat men gewoon niet wil hebben dat er contact is tussen de Nederlandse en de Zuidafrikaanse regering.

Ik herhaal dat de minister-president laat weten dat het bezoek nu is uitgesteld, maar niet van de baan is. Er wordt een termijn van enkele maanden genoemd. Mag ik aannemen dat het bezoek in elk geval zal worden georganiseerd voor het Nederlandse zomerreces? Wil de minister-president onomwonden toegeven dat het bezoek niet wordt uitgesteld tot het moment dat in Zuid-Afrika een interimregering is ingevoerd? Het zal immers duidelijk zijn dat, zoals ik al zei het ANC geen behoefte heeft aan een bezoek van de Nederlandse kabinetsdelegatie zolang de regering-De Klerk in het

zadel zit. Wil de minister-president toezeggen dat hij, als het erop aankomt, niet zal buigen voor de eis van het ANC door te wachten op die interimregering?

Hoe oordeelt de minister-president overigens op dit moment over de rol van de Nederlandse apartheidorganisaties? Mij bereiken berichten dat het ANC onder druk van de Nederlandse apartheidorganisaties met kritiek is gekomen. Ik heb verleden week al gezegd dat toen het bericht bekend was dat de Nederlandse delegatie van de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken naar Zuid-Afrika zou gaan, ik in Zuid-Afrika was. Men was opgetogen. Ik heb toen van het ANC geen kritiek gehoord in de zin van: wij weten er niets van, zij zijn niet welkom. Ik krijg dus de indruk dat die kritiek vanuit Nederland gevoed is. Wil de minister-president daarop reageren?

Tot slot wil ik nog twee vragen stellen. Is de Nederlandse regering iets bekend of binnen zeer afzienbare tijd andere regeringsdelegaties naar Zuid-Afrika zullen gaan?

Heeft het uitstellen van het bezoek dat de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken aan Zuid-Afrika zouden brengen enige gevolgen voor de Nederlandse handelsmissie die in maart naar Zuid-Afrika gaat? Heeft dit gevolgen voor het daaraan gekoppelde bezoek van staatssecretaris Van Rooy? Zou het bezoek van de handelsmissie overigens geen mooi moment kunnen zijn voor de minister van Buitenlandse Zaken om een werkbezoek aan Zuid-Afrika te brengen en op die manier toch het pad te effenen?

Voorzitter! Ik spreek de hoop uit dat het de laatste keer is geweest dat in deze politieke ambiance moet worden gesproken over de relatie tussen Nederland en Zuid-Afrika.

□

Minister Lubbers: Voorzitter! Het lijkt mij goed, te beginnen met de vragen van de heer Leerling, vooral omdat hij enkele sleutelvragen stelde. Wat is nu verder de bedoeling? De heer Leerling heeft zeer zorgvuldig herhaald wat ik verleden week hier heb gezegd met betrekking tot het oprechte verlangen van de zijde van de regering om met alle betrokkenen tot een oplossing te komen om een bezoek te kunnen

afleggen, zoals was voorgenomen. Indien er onverhoopt haperingen (gaan) ontstaan, blijft een eigen verantwoordelijkheid bestaan voor de regering om een voorgenomen bezoek aan de Zuidafrikaanse regering eventueel toch door te zetten. Dat zijn de twee piketpalen die ik zoëven heb opgevoerd en die ik vorige week ook heb genoemd.

De balans zal niet eerder kunnen worden opgemaakt dan nadat je zorgvuldig met elkaar hebt gesproken. Ik neem dus de suggestie serieus van zowel staatspresident De Klerk die ons uitnodigt als van de heer Mandela om de zaak nog eens door te praten. Dat behoort eerst te gebeuren. Er wordt gevraagd of ik even precies wil zeggen hoe wat en waar. Dit wordt samengevat in het befaamde woord duidelijkheid. Ik antwoord dan dat duidelijkheid wel mooi klinkt, maar dat het tegelijkertijd een belediging is voor de gesprekspartners. Wij zouden dan zeggen dat wij weliswaar gesprekken voeren, maar dat wij alles al precies weten. Het is zus en zo afgebakend. Zulke gesprekken krijgen dan een heel andere kleur dan waarvoor zij beoogd zijn. Ik wil dus geen twijfel laten bestaan over de eigen verantwoordelijkheid van de regering om zelf conclusies te trekken. Verder dient wel alle ruimte geboden te worden voor zorgvuldig overleg, zoals nu is voorzien.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Voorzitter! De minister-president spreekt over zorgvuldig overleg en over eigen verantwoordelijkheid. Aan het begin van zijn betoog sprak de minister-president over stagnaties. Eén van beide partijen zou kunnen zeggen tot hiertoe en niet verder. Hij wekte nadrukkelijk de suggestie, dat hij dan toch gaat.

Minister Lubbers: Is dat een stelling of een vraag?

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Stel, dat in het overleg met de regering-De Klerk en met Mandela één van beiden zegt: nee, het komt niet dit jaar niet uit. Wat wordt dan de inzet?

Minister Lubbers: Wij zullen wikken en wegen, wat wij in de verschillende situaties zullen doen. Waarom maak ik die opmerkingen? Allereerst om de stelling van de regering uiteen te zetten. Het gaat over beide elementen: overleg en eigen verantwoorde-

lijkheid. Ik doe een oproep ook aan de geachte afgevaardigde om die gesprek niet voor te belasten met hyptheken van welke aard dan ook.

Ik zet dit alles in het kader van de recente ontwikkelingen. De interpretatie, die de geachte afgevaardigde de heer Leerling gaf aan de uitkomst van de gesprekken die ik mocht voeren met staatspresident De Klerk, is niet helemaal juist. Ik heb uit die gesprekken de oprechte overtuiging, dat ook de staatspresident zegt: in een afweging van het karakter van het bezoek, dat is voorzien tegenover alternatieven geef ook ik de voorkeur aan deze lijn. Wat zijn dan die alternatieven? Het eerste is het bezoek, als voorzien doorzetten, met dien verstande, dat het beoogde doel van een gemengd bezoek niet gerealiseerd kan worden. Dat vindt hij niet onmogelijk, maar hij heeft duidelijk laten weten, dat het natuurlijk voordelen heeft als het in een breder kader kan plaatsvinden. Dat geldt ook vanuit zijn standpunt gezien: niet als een dictaat van het ANC, maar als een bijdrage aan contacten, waarvan hij weet, dat ze goed zijn voor alle betrokkenen in het CODESA-proces.

Het tweede alternatief is: vervang het bezoek op de voorgenomen data door een andere delegatie, bijvoorbeeld de minister van Buitenlandse Zaken of de minister van Buitenlandse Zaken en de vice-premier. Het is de gedachte van de geachte afgevaardigde de heer Weisglas. De heer Weisglas sprak over de zorgvuldigheid, de heer Van Middelkoop over de inhoud van het overleg. Die suggesties heb ik doorgenomen met de staatspresident. Alles afwegende, kwamen wij met elkaar tot de conclusie, dat het het beste is, even tijd te nemen voor zorgvuldig overleg en te kijken, of wij kunnen komen tot een bezoek, als voorgenomen, en op een wijze, waarbij het beoogde doel zo goed mogelijk wordt bereikt.

Ik geloof, dat het gevaarlijk is een andere interpretatie aan dit verslag te geven. Ik heb precies weergegeven zoals het gegaan is. Het blijkt ook uit de bewoordingen van de communicatie van gisteren.

Ik kom te spreken over de vraag van de geachte afgevaardigde de heer Eisma inzake de timing. Wat was de reden om niets van die mogelijkheid te laten blijken? Ze was al eerder besproken in gesprekken van minister Van den Broek en

minister Kok. De reden daarvoor was de afspraak met president De Klerk om zowel tijdstip als bewoordingen nog eens goed te bekijken. Ik vind, dat je je daaraan moet houden. Het wordt geen vertoning, als je dat op een halve manier gaat aankondigen. Dat is de reden van de volgorde der zaken. Het had ook kunnen betekenen, dat ik hier vandaag met meel in mijn mond zou staan, omdat ik, wetende dat het eraan zat te komen, gebonden was eerst af te wachten, wat er met het tijdstip en de bewoordingen zou gebeuren. Dat laatste was hem in een telefoongesprek toegezegd. Ik denk dat dit correct is.

Mijnheer de voorzitter! Dit waren enkele hoofdzaken. Ik ga nu in op de verschillende sprekers. Het door de heer Eisma gevraagde verslag over de voorgeschiedenis kan gemaakt worden. Ik beperk mij tot de politieke notie. Ik herhaal het kort. Vorig najaar, toen ik het voor het eerst hoorde van een medewerker van mij die daar, zoals mij later is gebleken, al eerder met minister Van den Broek over gesproken had, heb ik gezegd: dat zou best een goed idee kunnen zijn, maar of het dat is, moet goed uitgezocht worden; laat dat nou maar bij de minister van Buitenlandse Zaken. De minister van Buitenlandse Zaken heeft mij benaderd en heeft mij eraan herinnerd dat dit voor de eerste keer is gebeurd tijdens de vliegreis naar Rome. Ik dacht dat het tijdens de rondreis in verband met Maastricht was, maar het was tijdens de vliegreis naar Rome. Ik heb spontaan gezegd: ik vind het prima. Ik meen dat nog steeds. Ik vind ook niet met terugwerkende kracht dat de timing per definitie een onjuiste was, hoewel ik moet bekennen dat ik mij toen en ook geruime tijd later geen moment heb afgevraagd of er al anderen waren geweest en hoe het lag. Daar sta ik voor en dat is nu eenmaal zo. Men kan zeggen dat de minister-president weinig inzicht heeft in Zuid-Afrika. Daarop wil ik dit antwoorden, want er blijkt een collectieve geheugenstoornis op te treden.

Nadat het bezoek onbedoeld in de krant was gemeld, hebben gedurende een volle week het overgrote deel van dit parlement — met uitzondering namelijk van Groen Links — plus de media plus de mensen in Zuid-Afrika, zoals de geachte afgevaardigde de heer Leerling heeft gemeld, er blijk van gegeven, het een heel goed idee te vinden. Het probleem kwam

toen bleek dat er geen overleg was geweest met vertegenwoordigers van het ANC. Vervolgens is van alles op gang gekomen, ook in dit land. Daarover heeft de geachte afgevaardigde de heer Leerling vragen gesteld, die ik echt niet kan beantwoorden. Het is speculatief. Ik weet niet of mijn collega's er meer van weten. Ik kan het echt niet beoordelen. Ik meld alleen dat het echt flauw is om nu te zeggen: wij konden toch weten dat het geen goede timing was? Dat is pas later gebleken. Maar toen het bekend werd, heeft de een na de ander een volle week gezegd en geschreven: prima voorbeeld van goede timing; wij moeten nu de positieve kant laten zien.

De heer **Weisglas** (VVD): Terug naar de vraag waarover de hele week in de media onduidelijkheid is blijven bestaan. Wie nam het initiatief om op het niveau van de minister-president naar Zuid-Afrika te gaan? Ik begrijp nu van de minister-president dat een medewerker van hem dat idee voor de eerste keer aan de minister van Buitenlandse Zaken overbracht.

Minister **Lubbers**: Ik onderbreek u even, omdat u anders een vraag stelt die gebaseerd is op een verkeerde hypothese. Een medewerker van mij — daar is het mee begonnen — heeft bij de minister van Buitenlandse Zaken die mogelijkheid genoemd, niet voor dat moment maar voor de toekomst. Die zaak is een tijd gebleven bij de minister van Buitenlandse Zaken en deze heeft op een gegeven moment gedacht: misschien is de tijd nu rijp. Vervolgens heeft hij mij de vraag voorgelegd. Dat was de volgorde.

De heer **Weisglas** (VVD): Uw medewerker heeft, weliswaar onder uw verantwoordelijkheid, als het ware bij de minister van Buitenlandse Zaken namens u eens gesondeerd of het moment daarvoor rijp was.

Minister **Lubbers**: Nee. Hij heeft gezegd, zo heeft hij het mij althans verteld: zou het, indien het kan komen tot een bezoek aan Zuid-Afrika, niet goed zijn om samen te gaan, met name naar dat land, gezien alle verhoudingen en betrekkingen?

De heer **Weisglas** (VVD): Het is nog niet duidelijk. Was het uw initiatief om op uw niveau daarheen te gaan

of hoorde die medewerker van de minister van Buitenlandse Zaken: ik, minister Van den Broek, vind het wel een goed idee als jouw politieke baas Lubbers meegaat?

Minister **Lubbers**: De minister van Buitenlandse Zaken spreekt straks voor zichzelf. Als ik het goed weet — laat ik voorzichtig zijn — zijn er twee fases geweest. De eerste is deze: zou het, indien het kan komen tot een bezoek aan Zuid-Afrika, geen goed idee zijn dat de minister van Buitenlandse Zaken en de minister-president gezamenlijk gaan? De tweede fase betreft de timing en de inschatting van de minister van Buitenlandse Zaken: het zou misschien voorjaar 1992 kunnen. Hij heeft mij die vraag vertrouwelijk voorgelegd. Daarop heb ik zonder enige reserve gezegd heb: dat lijkt mij een goed idee.

Mevrouw **Sipkes** (Groen Links): Voorzitter! De politieke taxatiefout in verband met de situatie in Zuid-Afrika, waarover de minister-president spreekt, is voor mij onbegrijpelijk maar dat laten we dan maar zo. Echter, daarnaast is er de politieke taxatiefout die is gemaakt doordat men zelfs niet met de coalitiepartner heeft gesproken. Het kan de minister-president toch niet zijn ontgaan dat die coalitiepartner bepaalde opvattingen over Zuid-Afrika heeft gehad? Ik zou wel eens helderder aangegeven willen zien waar die taxatiefout vandaan is gekomen.

Minister **Lubbers**: Dat is het andere onderwerp. Voorzitter! Ik heb daar op het bewuste moment, toen deze zaak werd voorbereid, niet aan gedacht. Ik heb er gewoon niet aan gedacht. Toen onverwacht het moment van publikatie kwam, ging er even iets door mij heen: hé, nu staat het ineens in de krant. Voor mij kwam het moment van verbazing of verrassing, zoals ik het de vorige week noemde, een week later, toen bleek dat er wel data waren vastgesteld maar dat er door allerlei omstandigheden geen contact was geweest met het ANC, hetgeen moeilijkheden opleverde. Dat was precies ook het moment waarop vice-premier Kok, teruggekeerd in Nederland — we kunnen het gewoon zeggen zoals het was — mij aanschoot en vroeg of het niet goed was om even over Zuid-Afrika te spreken, gelet op gerezen problemen. Dat was

een week na de publikatie waarover ik sprak, namelijk op 10 januari. De vice-premier zal dadelijk voor zichzelf spreken. Ik vond op dat moment dat hierover met prioriteit moest worden gesproken maar ik had niet het gevoel dat het bijzonder stom was dat daarover niet een paar weken eerder was gesproken. Ik ging er gewoon van uit dat bij alle betrokkenen bekend was dat er voorbereidingen werden getroffen die tot iets zouden leiden. Dat werd ook bevestigd door het hele politieke klimaat.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Voorzitter! De minister-president geeft nu weer aan, dat hij van bepaalde zaken uitging, dat hij dacht dat er contacten waren geweest met het ANC enz. Mijn vraag is echter, waarom er niet eerder contact was met de vice-premier. Waarom was er pas sprake van dat contact op het moment dat de minister-president kennelijk dacht dat deze zaak uit de hand ging lopen?

Minister Lubbers: Neen, neen; het is andersom: pas contact op het moment dat de voorbereiding van het bezoek zodanig vorm heeft gekregen dat een en ander naar buiten komt. Ik ben er vrij zeker van dat in de normale verhoudingen, nadat de minister van Buitenlandse Zaken tegen mij zou hebben gezegd dat de voorbereidingen zouden zijn afgerond, minister Pronk of minister Kok of anderen gezegd zou zijn wat er zou gaan gebeuren en wanneer het zou gaan plaatsvinden. Om de bekende redenen is die volgorde anders gelopen. Minister Kok spreekt straks voor zichzelf. Hij was niet in het land toen het bericht in de krant kwam en is zich er uiteraard pas zelf mee gaan bezighouden toen hij terug was, op 10 januari dus. Toen hebben we er volgens mij vrij ontspannen over gesproken. Dat gesprek ging niet over de vraag hoe we op het idee waren gekomen, maar over de wijze waarop wij ermee zouden omgaan. Nogmaals, dat vraagstuk was een week na de publikatie ontstaan.

Mevrouw Sipkes (Groen Links): Vindt u het niet vreemd dat u pas naar aanleiding van de publikaties en de daardoor ontstane commotie denkt dat u met de vice-premier moet gaan praten? Ik heb het niet over de minister van Financiën of de

minister voor Ontwikkelingssamenwerking, maar over de vice-premier.

Minister Lubbers: U stelt het zo voor dat de kwestie ontstond naar aanleiding van de commotie, maar de, gezien de ontwikkelingen, speculatieve vraag die u zou kunnen stellen, is: indien het overleg en de afronding waren verlopen zoals beoogd, had u er dan over blijven zwijgen totdat het in de krant was gekomen of was er dan een moment gekomen dat er niet alleen met de vice-premier, maar misschien ook met andere betrokken collega's wel over was gesproken?

Mevrouw Sipkes (Groen Links): De vraag gaat niet over de gang van zaken als het goed gelopen zou zijn, maar over het moment dat u met de minister van Buitenlandse Zaken tot de conclusie kwam dat het moment voor een bezoek aan Zuid-Afrika gekomen was. Gegeven de opstelling van uw coalitiepartner, vind ik dat u op dat moment direct met de vice-premier had moeten overleggen. Ik vind het nog steeds buitengewoon bevreemdend dat u dat politiek gevoel kennelijk in ook de afgelopen weken niet gekregen heeft.

Mevrouw Verspaget (PvdA): De minister-president wekt enigszins de indruk — ik neem aan dat hij het zo niet bedoelt — dat een bezoek aan Zuid-Afrika niet verschilt van een bezoek aan welk ander land dan ook. Ik mag toch aannemen dat de geschiedenis van Zuid-Afrika de minister-president toch voldoende bekend is en dat hij op de hoogte was van de ontwikkelingen ter plaatse? Dat zou toch aanleiding moeten zijn geweest om in een veel vroeger stadium, namelijk bij de prilste voorbereiding van het bezoek, met de coalitiepartner te overleggen?

Minister Lubbers: Nu het is zoals het is, is het natuurlijk heel gemakkelijk om daar "ja" op te zeggen. Dat zeg ik dan ook met enige ruimhartigheid en gewoon zonder reserve. Had ik maar zus en had ik maar zo! Maar zo ken ik er nog wel een paar! Men vraagt mij feitelijke informatie. Ik geef feitelijke informatie hoe het gelopen is en waarom het toen gelopen is zoals het gelopen is.

De heer Eisma (D66): Wij wilden ook graag informatie hoe het beter

zou kunnen of beter had gekund. Die conclusie trekt u niet ruimhartig. Wij moeten tien minuten vragen of een andere wijze van voorbereiding niet beter was geweest, maar u beschrijft een situatie. U moet niet proberen te ontkomen aan de consequentie daarvan.

Minister Lubbers: Geen misverstand erover: ik heb natuurlijk heel vaak vertrouwelijke gesprekken met de vice-premier over zaken die geheel bij ons tweeen blijven. Dat was op zichzelf mogelijk geweest. Als u vraagt "was dat wijzer geweest?" dan zeg ik nu: dat was wijzer geweest. Maar dat gezegd hebbend, wil ik ook wel op een ander aspect wijzen. Het zou niet de eerste keer zijn, dat iets dat zorgvuldig voorbereid moet worden, in grote vertrouwelijkheid, pootjes krijgt. Iedereen gaat er dan een oordeel over vormen, in contacten. Juist daarom gaat het dan verkeerd. Dat zou niet de eerste keer zijn.

Ik sta volledig achter de lijn gekozen door de minister van Buitenlandse Zaken, om een zo beperkt mogelijk aantal mensen te informeren. Dat hoeft dus niet te slaan op de vice-premier, want wij bespreken zoveel vertrouwelijke zaken. Maar ik vind het onjuist — ik wil dat ronduit zeggen — ...

Mevrouw Verspaget (PvdA): Voorzitter! Mag ik de minister-president vragen...

Minister Lubbers: Voorzitter! Mag ik alstublieft uitpraten? Ik wil heel nadrukkelijk zeggen dat ik het heel redelijk vond, dat de minister van Buitenlandse Zaken met zijn medewerkers eerst zelf met dat bezoek bezig was, voordat het in het kabinet kwam. Verschillende geachte afgevaardigden hebben gezegd dat het eerst in het kabinet moest worden besproken. Daar mag best een pleidooi voor gevoerd worden, maar ik doe dat niet. Ik vind niet dat er het vorig najaar een fout is gemaakt door niet te beginnen met de zaak in het kabinet te bespreken. Misschien had dat wel met de vice-premier moeten gebeuren; dat heb ik toegegeven.

De heer Weisglas (VVD): Met respect voor het land Luxemburg: Zuid-Afrika is toch niet Luxemburg?

Minister **Lubbers**: Dat zeg ik ook niet.

De heer **Weisglas** (VVD): Ik ben het volkomen eens met mevrouw **Verspaget**. Wat Zuid-Afrika betreft, is er een politieke geschiedenis van decennia, daar en hier. Het is niet voor niks dat minister-president Drees er voor het laatst is geweest. Dat is toch niet zomaar wat? Wanneer het, zo begrijp ik nu, niet was gekomen tot uitlekken door minister Van den Broek en wanneer het wel goed was gegaan met het ANC, dan zou minister Kok, de vice-premier van dit land, zijn geconfronteerd met een fait accompli, met een vaststaande situatie, omdat, zo zegt de minister-president tot mijn verbuffing — ik zie aan de gezichten van de collega's van de Partij van de Arbeid dat zij die verbuffing delen — je dat soort dingen nu eenmaal in een klein clubje moet bespreken. Dat is toch ongelofelijk, voorzitter!

Minister **Lubbers**: Ik heb twee punten onderscheiden. Het eerste is vertrouwelijk overleg tussen de vice-premier en de premier of de minister van Buitenlandse Zaken en de vice-premier. Dat was beter geweest!

Ten tweede is gevraagd of er niet in het kabinet over gesproken had moeten worden. Ik heb duidelijk onderscheid gemaakt, ook omdat er is gevraagd hoe ik dergelijke dingen voor de toekomst zie. Ik zou niet graag voor de toekomst zeggen, dat ieder bezoek dat in overweging wordt genomen en waarvan de mogelijkheden worden gezien eerst in het kabinet besproken moet worden. Ik geloof dat dit echt niet de goede weg is. Dát heb ik gezegd.

Ik heb eraan herinnerd dat het ook niet aangaat, nu te zeggen dat wij hadden kunnen voorspellen dat het zus en zo zou lopen. Zo was het niet.

Mevrouw **Verspaget** (PvdA): Is het niet het feit zelf, dat de minister-president nu ondersteunt, dat de voorbereiding van de reis naar Zuid-Afrika in zo'n klein groepje heeft moeten plaatsvinden, dat op zichzelf de moeilijkheden heeft veroorzaakt? Dat heeft toch betekend dat het ANC, partij in Zuid-Afrika, niet op tijd werd geconsulteerd en dat ook de Partij van de Arbeid hierover niet werd benaderd? Wat is dan de conclusie van de minister-president

voor bezoeken aan zo omstreken landen als Zuid-Afrika in de toekomst?

Minister **Lubbers**: Daarover heb ik geconcludeerd — het is even abstract, want het is een veel bredere discussie geworden — dat het in een politiek gevoelige zaak altijd goed is met de coalitiegenoot, in dit kader de vice-premier, contact te hebben. Mijn heldere stelling is dat dit dus beter plaats had kunnen vinden.

De heer **Weisglas** (VVD): Dat laatste wordt nu ruiterlijk toegegeven door de minister-president. Wetende dat de regering beslist wie er namens de regering het woord voert, uiteraard ook in dit debat, zal mijn fractie het desalniettemin op hoge prijs stellen om straks over dit onderdeel van deze onverkikkelijke geschiedenis uit de mond van de heer Kok zijn oordeel te mogen vernemen.

Minister **Lubbers**: De geachte afgevaardigde de heer Weisglas heeft een motie aan de Kamer voorgelegd. Verleden week en nu weer heb ik naar hem geluisterd. Ik begrijp wel dat hij op grond van zijn visie de zaken benadert, maar het moet mij van het hart dat hij tegenstrijdig aan de gang is. Nu zegt hij namelijk dat er contact moet zijn met alle betrokkenen en de vorige keer — ik moet mij wel zeer vergissen, als ik het nu fout zeg — was de teneur van zijn betoog: wat laat u zich aan het ANC gelegen liggen? Wat is nu precies de bedoeling? Moest en moet er wel met het ANC serieus overleg plaatsvinden of niet? Wat is het oordeel van de geachte afgevaardigde de heer Weisglas hierover?

De heer **Weisglas** (VVD): Ik wil even een misverstand rechtzetten, zoals de minister-president dat zo graag noemt. In mijn motie van verleden week, die ik zojuist heb ingetrokken, staat: verzoekt de regering haar inspanningen voort te zetten om een dergelijk gesprek met de heer Mandela tot stand te brengen en verzoekt de regering voorts het eerder afgesproken bezoek in ieder geval op het geplande moment in februari te laten doorgaan. Dat is nog steeds ons politieke oordeel, kort gezegd: alles op alles zetten om ook met de heer Mandela te kunnen spreken tijdens een dergelijk bezoek,

maar niet hem het laatste woord geven. Als uiteindelijk onverhoopt de situatie ontstaat dat een dergelijk gesprek niet tot stand komt, betekent dit niet vanzelfsprekend dat het bezoek niet door moet gaan. Dat was mijn mening verleden week en dat is mijn mening deze week.

Minister **Lubbers**: In dat geval is er geen reden om afstand te nemen van de uitlatingen van deze minister. Immers, die zijn precies dezelfde. Ik heb er één ding aan toegevoegd: de oproep, ook aan de geachte afgevaardigde de heer Weisglas, om dan ook ruimte te geven voor een reëel gesprek en niet vooraf het mes op tafel te leggen. Dit lijkt mij een hoofdpunt.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Door naar Davos te gaan en daar zowel met de staatspresident te willen spreken alsook met de heer Mandela geeft u de heer Mandela materieel toch ook een veto in handen over een eventueel bezoek aan Zuid-Afrika? De situatie laat zich toch niet voorstellen, dat met het aanvankelijke voornemen wordt doorgegaan, terwijl de heer Mandela zich daar in de publiciteit mordicus tegen heeft uitgesproken? Dat lijkt mij een hoogst academische situatie.

Minister **Lubbers**: Dat was ook precies de reden van de korte gedachtenwisseling tussen de geachte afgevaardigde de heer Weisglas en mij. Ik wilde namelijk graag weten, of een dergelijk gesprek met de heer Mandela op prijs werd gesteld, dus overleg met alle betrokkenen, zoals in de motie staat. De heer Weisglas zei zojuist ruiterlijk: ja, u moet dat doen; u moet definitief uw eigen beslissing nemen, u behoudt uw verantwoordelijkheid, maar u moet het wel doen. Als er vervolgens wordt gezegd, dat door een gesprek met iemand, hem daarmee het recht van veto is gegeven, dan draaien wij onszelf vast. Dat moeten wij niet doen.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): De situatie is voorbij, waarin er nog gewoon geïnformeerd kon worden in Zuid-Afrika. Als u nu naar Davos gaat — ik zie in dat het niet anders kan; het is verder ook prima — en als u daar beide Zuidafrikaanse politieke voormannen in deze situatie ontmoet, geeft u materieel aan ook de heer Mandela het recht van veto.

Minister **Lubbers**: Ik begrijp hieruit dat u zegt: u moet het wel doen, maar daarmee geeft u wel materieel het recht van veto. Dat moet ik echter bestrijden. Want als het dit betekent, moet ik het gesprek niet voeren. Naar mijn gevoel hoeft daarvan geen sprake te zijn. Je kunt toch met mensen praten en te allen tijde een eigen oordeel houden?

Mijnheer de voorzitter! Met behulp van de interruptiemicrofoon heb ik de vragen van de heer Van Middelkoop beantwoord en de verschillen van mening met mevrouw Sipkes helder gekregen. Ik ben daarmee eveneens ingegaan op de alternatieven die door de heer Van Middelkoop zijn aangedragen, zoals werkbezoeken door de minister van Buitenlandse Zaken. Hij zal daarover zelf zijn oordeel geven, evenals over de aanvullende vraag van de heer Weisglas over de vice-minister-president.

Aan het adres van de heer Aarts wil ik nog het volgende opmerken. Destijds ging het over een staatsbezoek, met daarbij het bekende "eens maar nooit weer". Nu gaat het over een bezoek van de minister-president. Ik moet er natuurlijk voor oppassen om dat te dicht bij elkaar te zien, hoewel ik vrees dat sommigen dat in deze context wel doen. Het antwoord is dus "ja"; het valt dus wel in die categorie.

De heer **Aarts** (CDA): Voorzitter! Bij het formuleren van deze zin heb ik niet de rechtstreekse vergelijking getrokken, omdat ik eerlijk gezegd niet meer precies wist op welk bezoek dat sloeg. Ik heb het alleen gehad over de categorie bestuurlijke daden. Voor de rest hoeft de minister-president er niets achter te zoeken. Ik hoop echter, dat hij de intentie heeft begrepen!

Minister **Lubbers**: Inderdaad. En dat geldt ook voor de andere opmerkingen.

Mijnheer de voorzitter! Ik wil ook nog een ander punt kort naar voren brengen en wel naar aanleiding van de vraag van de heren Weisglas en Aarts en mevrouw Verspaget. Ik wend mij wat dit betreft maar tot de heer Aarts. Ik heb de woorden van teleurstelling zo verstaan, dat zijn teleurstelling niet sloeg op het feit dat wij in een gegeven situatie tot enig uitstel besloten hadden teneinde tot een compleet bezoek te komen, maar dat het door de wijze waarop

het nu eenmaal gelopen was noodzakelijk was om enig uitstel te nemen om daartoe te komen. Als ik het verkeerd verstaan heb, hoor ik het wel. Het is niet de teleurstelling over de beslissing van gisteren in de gegeven situatie, maar over het feit dat het zo ver had moeten komen dat die beslissing onontkoombaar was.

De heer **Aarts** (CDA): Voorzitter! Ik geloof, dat wij wat eenvoudiger woorden moeten gebruiken in dit debat. Ik vind het jammer dat het zo gelopen is, dat de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken niet op normale wijze naar Zuid-Afrika kunnen. Ik ben daar teleurgesteld over. Dat heb ik natuurlijk gerelateerd aan de beslissing die de gastheer — de enige die het te zeggen heeft — moest nemen. Ik vind dat bepaald geen fraaie zaak als de gastheer op een zeker moment aan ons meedeelt: liever niet. In de particuliere sfeer maak ik dat ook niet graag mee. Ik ben daarover teleurgesteld, omdat wij een opdracht hebben ten opzichte van Zuid-Afrika.

Minister **Lubbers**: Precies! Ik neem het dus ook mee als een opdracht van hieruit om te proberen, zij het met enig uitstel, toch tot het door president De Klerk zeer gewaardeerde bezoek te komen. Ik hoop, dat dit ook voor de andere betrokkenen geldt.

Mijnheer de voorzitter! Ik heb feitelijk ook geantwoord op de vragen van de heer Van Dis en aangegeven waarom bepaalde vragen nu niet beantwoord zouden moeten worden, gezien de zorgvuldigheid van het te voeren overleg. Ook de vraag van de heer Eisma heb ik besproken.

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Ik zou in ieder geval graag zien, dat de Kamer een verslag krijgt van hetgeen in Davos zal worden besproken.

Minister **Lubbers**: Dat is bij dezen toegezegd!

Minister **Van den Broek**: Voorzitter! Ik zou kunnen volstaan met te verwijzen naar hetgeen de minister-president vandaag heeft gezegd toen hij optrad als minister van Buitenlandse Zaken ad interim tijdens mijn

afwezigheid. Ik zou het echter onder deze omstandigheden en dit dossier daarbij niet willen laten. Ik wil hier uit de aard der zaak ook persoonlijk verantwoording afleggen — zonder de hele geschiedenis waar die bekend is te herhalen — voor de situatie die is ontstaan en waarvoor ik in hoge mate verantwoordelijk draag. Dat geldt natuurlijk met name de voortijdige publikatie van het bezoek die door mijn toedoen is ontstaan, die niemand binnen of buiten mijn departement verder kan worden verweten. Die zaak is klaar en daarover hoeven ook geen speculaties te worden ontwikkeld. De verantwoordelijkheid daarvoor, nogmaals, ligt bij de minister van Buitenlandse Zaken.

Dat gezegd hebbend, geloof ik toch dat het goed is dat u ook uit mijn mond verneemt hoe het zo heeft kunnen komen, dat een bezoek van de minister-president en mijzelf aan Zuid-Afrika door ons beiden en door mij op de eerste plaats niet als van een zodanig politiek gevoelige natuur is beschouwd dat het direct geleid heeft tot overleg tussen de minister-president en de vice-premier respectievelijk tot mogelijke andere, wat ik dan maar noem, politieke veiligheidsmaatregelen.

Vorig jaar maart werd voor de eerste keer de suggestie aan mij gedaan. De minister-president heeft daarover gesproken. Toen heb ik daarover van gedachten gewisseld in het kader van gesprekken die over totaal andere onderwerpen gingen. Ik zei: dat lijkt mij zeker te zijner tijd een goed idee; wij krijgen overigens tweede helft van dit jaar het voorzitterschap; wellicht hebben wij ook wat meer tijd nodig. Op die manier ging dat gesprek. Ik werd er in oktober opnieuw door de betrokken medewerker van de minister-president aan herinnerd, verwijzend naar het eerdere gesprek. Ik heb toen gezegd, dat naar mijn gevoel nu inderdaad de tijd nader — in ieder geval niet tijdens het Nederlands voorzitterschap maar volgend jaar — om te bezien of een dergelijk bezoek niet zou kunnen plaatsvinden. Vanuit welke achtergrond bekeek ik dat?

Voorzitter! In 1990 brachten president De Klerk en minister Botha een bezoek aan Nederland en ook de heer Mandela, in een ik zou haast zeggen revolutionaire situatie die ontstond na de bekende rede van president De Klerk in het Zuidafrikaanse parlement, februari twee jaar

geleden. Daarin werd eigenlijk het veranderingsproces waarvan wij nu nog veel duidelijker de contouren zien ingezet, dat niet lang daarna leidde tot de vrijlating van Mandela. Tegen die achtergrond zag ik een tegenbezoek aan Zuid-Afrika ter verdere ondersteuning en aanmoediging van het proces, omdat het niet alleen mijn indruk was maar ik ook uit rapportage begreep dat sinds het bezoek van de staatspresident en van de heer Mandela aan ons land dat proces in feite was voortgegaan en geïntensiveerd, zonder dat daarmee CODESA in feite beklonken is. Er zijn nog buitengewoon moeilijke hindernissen te nemen.

Ook realiseerde ik mij op dat moment best dat binnen kringen van het ANC de legaliteit — noem het legitimiteit — van de zittende regering in Zuid-Afrika wordt betwist. In ieder geval hebben achtereenvolgende Nederlandse regeringen zich die opvatting nimmer zo eigen gemaakt dat wij dat een beletsel vonden om de staatspresident een officieel bezoek aan Nederland te laten brengen. Betekent dit dan wel dat je op grond van dit argument een tegenbezoek door de Nederlandse premier af zou moeten raden of af zou moeten keuren als er op dat moment geen andere omstandigheden in Zuid-Afrika zijn waardoor dit minder verstandig zou zijn? Dat zag ik niet op dat moment, voorzitter! Wat is de achtergrond van de vraag waarom het toch zinvol is om een bezoek op dat niveau af te leggen terwijl wij overigens ook weten dat de kwestie van de legitimiteit van de regering bij het ANC niet zo ver ging dat men politieke contacten uit het buitenland op prijs stelt en dat men politieke bezoeken aan Zuid-Afrika afwijst? De heer Mandela heeft mij bevestigd dat ik welkom ben. Ik ben er in die voorbereidingstijd geen moment van uitgegaan dat de minister van Buitenlandse Zaken wel en de minister-president, in weerwil van het feit dat de staatspresident hier wel op officieel bezoek was geweest, niet welkom is. Ik vond dat, eerlijk gezegd, niet gemakkelijk te begrijpen.

Voorzitter! De zaken zijn gelopen zoals zij gelopen zijn en complicaties zijn opgetreden. Daar heb ik het mijne aan bijgedragen. Wij dienen natuurlijk een uitweg uit deze situatie te zoeken. Ik hoop dat mijn uitleg ook een zekere verklaring is voor de Partij van de Arbeid. De Partij van de

Arbeid voelt met collega Kok op de allereerste plaats enige pijn omdat zij niet geïnformeerd is. In retrospectief voel ik dat volledig mee. Met de minister-president zeg ik dat wij wat dit betreft in de toekomst een extra veiligheidsklep zullen inbouwen. Ik vind dat ook heel normaal. Maar als ik een moment het gevoel had gehad dat hier een heel duidelijke politieke gevoeligheid lag — men mag mij politieke mistaxatie verwijten, want dat is zo — dan had de minister-president of ik zelf in de regelmatige contacten die ik ook met collega Kok heb, daar melding van gemaakt. Hadden wij misschien na de ervaringen destijds met Japan de illusie dat het stilhouden van pijnlijke bezoeken de oplossing binnen een coalitie in de toekomst zal vergemakkelijken? Dat zou toch politiek naïef zijn geweest. Tegen diegenen die speculeren op "hush-hush", in kleine kring enzovoort, kan ik zeggen dat als zoiets in kleine kring werd besproken, het ook ging om de voorbereiding van bezoeken aan het buitenland. Die moeten altijd zorgvuldig in de nodige vertrouwelijkheid worden voorbereid, omdat het nu eenmaal de politieke gewoonte is dat bezoeken, zeker op het niveau van de minister-president en mede voor de goede betrekkingen tussen staten, in gezamenlijk overleg op een gezamenlijk geplande datum bekend gemaakt worden. Vooraf wordt daarover naar buiten niet gesproken. Wij waren voluit in het voorbereidingsstadium toen de minister van Buitenlandse Zaken zich versprak en het scenario zich ontrolde zoals de minister-president heeft aangegeven: een week positieve rust en daarna komt de zaak in een stroomversnelling. Mijn medewerkers hebben op de dag dat dit uitlekte, na hun contact met de Zuidafrikaanse regering over het maken van afspraken, direct gepoogd contact te zoeken met het ANC. De minister-president heeft dat in het voorafgaande debat ook al uiteengezet. Voor ons sprak het namelijk vanzelf dat er in het kader van de opstelling van het programma ook royaal aandacht zou worden geschonken aan andere bij het proces betrokken groeperingen zoals in de eerste plaats het ANC. Dat was voor ons helemaal niet in het geding. Men weet hoe dit in de praktijk is gegaan. De vertegenwoordiger van het ANC is direct die dag gebeld. Die was niet aanwezig. De heer Mandela in Zuid-Afrika was niet te bereiken.

Dan zijn er ook nog de vakantieperiodes. Dit klinkt triviaal, maar dat moet dan maar een keer, want dat is de waarheid en niets dan de waarheid. Dat bericht bereikte dus met de nodige vertraging het ANC en vervolgens kwamen daarop reacties.

De heer **Weisglas** (VVD): Procedureel blijf ik erbij dat er grote onhandigheden zijn gepleegd, ook in de contacten met het ANC. Buitenlandspolitiek gezien vind ik de analyse van de minister van Buitenlandse Zaken helder. De analyse spreekt mij aan. Ik heb mij er ook over verbaasd dat een ANC dat geen problemen had met een bezoek van president De Klerk aan Nederland wel problemen heeft met een bezoek van minister-president Lubbers (altijd nog een stapje lager in de hiërarchie dan de staatspresident) aan Zuid-Afrika. Buitenlandspolitiek gezien deel ik die analyse.

Binnenlands-politiek gezien vind ik het echter getuigen van een grenzeloze naïviteit van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister-president dat zij nu nog steeds, bijna aan het einde van dit tweede debat, zeggen dat zij het zich niet konden voorstellen dat het noodzakelijk was om in een vroeg stadium met de coalitiepartner te spreken, terwijl die coalitiepartner Partij van de Arbeid heet, de partij die door de jaren heen een reputatie heeft opgebouwd van grote gevoeligheid over dit onderwerp en dit land. Binnenlandse politiek en buitenlandse politiek gaan bij deze twee CDA-bewindslieden kennelijk niet meer samen.

Minister **Van den Broek**: Evenals de minister-president heeft gedaan, accepteer ik dat verwijt ten volle. Het moet gaan om de categorie "eens maar nooit weer". Er is overigens maar één Zuid-Afrika. Ik geloof met de minister-president dat de vrees voor herhaling, ook vanwege deze wijze les, niet groot behoeft te zijn. Ik wil hier niet voor weglopen.

Naast het interne beraad met premier en vice-premier heb ik in totaal drie keer contact gehad met de heer Mandela. Ik heb hem aangegeven op welke wijze de Nederlandse regering bereid en in staat was, rekening te houden met een aantal preoccupaties van het ANC. Dat heeft vervolgens de oplossing niet kunnen brengen. Met de minister-president en de vice-minister-presi-

dent hoop ik dat we die oplossing alsnog kunnen bereiken.

Ter afsluiting maak ik nog een opmerking over een pikant onderwerp dat telkens kans ziet vele kolommen in de couranten te vullen. Het gaat om de relatie tussen Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken of, beleefd gezegd, tussen Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken. Ik ben niet afkerig van gezonde rivaliteit. Wat dat betreft kan een zekere — wat ik dan noem positieve — spanning tussen Buitenlandse en Algemene Zaken buitengewoon stimulerend werken. Niet elke irritatie die ontstaat behoeft een drama te zijn. Ik zou werkelijk graag willen dat al diegene die zich ingewijde, kringen rond de minister, topdiplomaten, naaste medewerkers, vrienden — alleen mijn echtgenote is nog buiten schot gebleven — zich met hun klachten bij mij melden. Ook ik heb twee oren, al staan die misschien niet altijd volledig open. Ik kan er werkelijk niet bij zoals deze publiciteit ontaardt in fantasieën van allerlei slag. Deze vind ik om te beginnen in de landelijke bladen, vervolgens in de provinciale bladen en na drie weken weer in een derde soort bladen terug! Het wordt dan toch tijd dat ik meer uit de school klap. En dat doe ik bij dezen. Er is van alles en nog wat aan te merken, ook op het optreden van deze bewindsman en zo nu en dan ongetwijfeld ook op het optreden en het werk van zijn ministerie. Ik breek echter een lans voor mijn departement dat in het afgelopen halfjaar — dat behoeft geen nadere onderstreping — een bijzonder zware belasting heeft ondergaan. In weerwil van discussies over resultaten en dergelijke heeft het naar mijn gevoel buitengewoon intensief en met grote loyaliteit gewerkt. Als het zo is dat de bewindsman onvoldoende in staat is om bepaalde irritaties of frustraties in interne verhoudingen voldoende ten goede te keren, dan wil ik bij dezen in ieder geval tegenover al die anonieme critici zeggen dat zij bij mij van harte welkom zijn en dat ik open sta voor elk gesprek ter verbetering van een relatie, waar daaraan behoefte wordt gevoeld.

Voorzitter! Wat de relatie met Algemene Zaken betreft, is dit voor mij een ideale gelegenheid om in ieder geval te verklaren dat ik mij in de afgelopen driekwart jaar en met name in de zware periode van het Nederlands voorzitterschap geen

moment heb behoeven te beklagen over de samenwerking met de premier of zijn departement. Of hij dat ook zo ervaart, laat ik rustig aan hem over. Ik geef nu mijn perceptie. Misschien is die ook een keer goed om de kolommen te vullen. Dit wil overigens niet zeggen dat de minister-president en ik de degens niet met een zekere regelmaat kruisen, ook op talrijke zakelijke punten. Maar wat is daarop tegen?

Voorzitter! Het is mij misschien niet gegeven om, nu de chef er zelf bij is, over de motie van de heer Weisglas te spreken. Ik begrijp die motie echter niet helemaal. Daarin wordt over organisatorische maatregelen gesproken, zonder dat enige nadere aanduiding wordt gegeven. Laat ik mij beperken tot de mededeling dat, voor zover het aan deze minister en zijn departement ligt, die motie betrekkelijk overbodig is. De steken die in deze kwestie zijn gevallen, betreur ik, zoals gezegd, sterk en vind ik ook onfortuinlijk. Voor herhaling daarvan ben ik echter niet beducht.

De heer **Weisglas** (VVD): Ook al moet ik enige schroom overwinnen, omdat mijn chef hier zelfs niet eens aanwezig is, ik wil hier toch even op ingaan. Met organisatorische maatregelen bedoel ik maatregelen die erop zijn gericht om datgene, waar wij het de hele middag over gehad hebben — ik ga dit uiteraard niet herhalen — in de toekomst te voorkomen. Er moet goed en tijdig overleg plaatsvinden, met name binnen het kabinet. Ik hecht eraan om na de door de VVD-fractie zeer gewaardeerde woorden van de minister van Buitenlandse Zaken aan het adres van zijn anonieme critici en over de verhouding met het departement van Algemene Zaken wellicht ten overvloede duidelijk te maken dat ik met deze motie niet bedoel dat er een verandering zou moeten komen in de formele competentieverhouding tussen Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken.

Minister **Kok**: Voorzitter! Nu er weer zoveel moois is opgebloeid, wil ik nog een derde bijdrage van de kant van het kabinet aan deze gedachtenwisseling leveren. De hele gang van zaken in de afgelopen weken heeft wellicht enige steun gegeven voor de veronderstelling dat de coalitiepart-

ner in een vroeg stadium misschien voor een evenwicht in de afwegingen had kunnen zorgen rond de vraag hoe dit bezoek voorbereid moest worden. Hiermee heb ik eigenlijk tegelijkertijd een antwoord gegeven op de vraag van mevrouw Sipkes en de heer Weisglas over de voorgeschiedenis. Voor de Top van Maastricht en tijdens die Top had ik inderdaad een redelijk druk gevulde agenda, maar ik zou best nog wel vijf minuten over gehad hebben voor een gesprekje hierover. De minister-president weet van mij dat ik niet gelukkig was en ben met het feit dat de coalitiepartner en ook ik zelf daarbuiten zijn gehouden. Voor de volledigheid en de helderheid wil ik hier echter nog iets aan toevoegen. Ik hou namelijk van fair play. Als ik daarover eerder in de Kamer had kunnen spreken, zou ik dat ook gedaan hebben, maar ik zeg het dus nu. Ik was op de 6de januari, toen ik in de knipselkrant iets las — ergens weggestopt in een kolommetje — over een komend bezoek aan Zuid-Afrika, verrast, maar nog niet verontrust. Verrast door dat kleine bericht; niet zo verrast dat ik op dat moment de telefoon heb gepakt en tegen de minister-president of de heer Van den Broek heb gezegd: mijnheer Lubbers/mijnheer Van den Broek, wat is er nu aan de hand, kunnen we daar eens samen over praten? Impliciet ging ik er, als vanzelfsprekend, van uit dat dit een onderdeel was van een proces van voorbereiding waar geen problemen mee zouden zijn. Ik werd verderop in die week, rond de 9de januari, verontrust, en op de ochtend van de 10de januari heb ik inderdaad, voor de ministerraad, tegen de minister-president gezegd: we moeten hier snel goed over praten, want ik maak me ongerust over de berichten die ik opvang over de kennelijk onvolledige en onvolwaardige voorbereiding van het naderende bezoek.

Wel, daarover hebben we uiteraard snel een gesprek gevoerd, wat mij tegelijkertijd brengt bij het tweede element van het betoog van de heer Weisglas. Merkwaardig genoeg zegt hij aan de ene kant het netjes te vinden dat de vice-minister-president zich zo loyaal en niet mokkend bij dit droevige feit heeft neergelegd, maar aan de andere kant wil hij mij kritisch bevragen om te weten te komen, welke inzet ik heb gekozen. Nog verder gaand wil hij weten, wat ik eigenlijk heb besproken en bereikt. Ik

wil daarom iets zeggen over wat mijn inzet is geweest, vanaf het moment dat ik wat nadrukkelijker bij deze voorgenomen reis betrokken ben geraakt. Die inzet was inderdaad om, na de verontrusting die ook bij mij was ontstaan over de onvoldoende evenwichtige voorbereiding, zeker na de voortijdige publiciteit die was ontstaan, te bevorderen dat alsnog mogelijkheden en een klimaat zou worden gecreëerd voor open en reëel overleg met alle betrokkenen.

Als ik dan toch bij het debat van vandaag word betrokken, wil ik wel zeggen dat het mij moeite kost om hier steeds te horen spreken in termen van winst of verlies, of in termen van veto en het laatste woord. Het gaat hier om een land dat we, los van alle interne partijpolitieke verhoudingen hier, met betrokkenheid en emotie gadeslaan in z'n ontwikkeling naar een nieuw Zuid-Afrika, naar een volwassen democratie. In die volwassen democratie wordt veel gevraagd van de huidige leiding, met de staatspresident De Klerk voorop. Respect van mijn kant voor de wijze waarop hij dat doet. Respect ook voor de wijze, waarop hij rekening moet houden met interne krachten daar. Maar tegelijkertijd zal dat nieuwe Zuid-Afrika pas echt een menselijk gezicht hebben en in alle opzichten democratisch zijn, als de nog steeds niet als volwaardig erkende en dus ook onderdrukte meerderheid recht van spreken krijgt over de gang van zaken daar. Daarom vond en vind ik het zo belangrijk — dat is mijn oprechte reactie aan het adres van de heer Weisglas — dat alles wordt gedaan wat ook maar redelijkerwijs mogelijk is om op een bepaalde manier met een schone lei te beginnen, zodanig dat we allen die in dat Zuid-Afrika in ontwikkeling voor ons en voor onze Nederlands-Zuidafrikaanse contacten van belang zijn, kunnen consulteren. Nelson Mandela zei afgelopen zaterdag door de telefoon tegen mij: mijnheer Kok, u moet goed weten dat ook wij van het ANC een diep gevoel van affectie en verbondenheid met Nederland, de Nederlandse regering, de Nederlandse leiders en de Nederlandse minister-president hebben en dat ook wij zo graag zouden zien dat, als straks de Nederlandse regering onder zijn aanvoering ons land bezoekt, wij een soort welkomsmanifestatie kunnen organiseren. Voorzitter! Dat zijn niet de woorden van een diplomaat, maar

van een man die meent wat hij zegt, die zich werkelijk straks bij dat Nederlandse bezoek verbonden wil weten met ons. Ik zou zo graag zien dat dat proces dat we de komende dagen en weken ingaan, ook in Davos, een bijdrage levert, zonder garantie op resultaat, maar wel met de inzet die nu nodig is, en dat dit zal opleveren dat er een zo breed mogelijk draagvlak gaat ontstaan voor een bezoek dat past bij de wijze waarop wij de toekomst van Zuid-Afrika zien, en de toekomst van de Zuidafrikaans-Nederlandse betrekkingen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Namens de Kamer dank ik de regering voor de verstrekte inlichtingen.

Ik stel voor, morgen onmiddellijk na de middagpauze te stemmen over de motie.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **de brief van de regering inzake de voorzieningen voor gehandicapten (22089, nr. 15).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Voorzitter! De reden voor dit debatje zo kort na het mondeling overleg van vanmorgen is de spoed waarmee de staatssecretaris de vervoersvoorzieningen van gehandicapten wil korten met 10%. Zij wil per 1 februari a.s. de maatregel aankondigen dat alle vervoersvoorzieningen per 1 oktober a.s. met 10% worden gekort. Beter 10% dan het aanvankelijk voornemen om de vervoersvoorziening te halveren, zal de staatssecretaris zeggen, maar ook al worden slechte maatregelen beperkt, daarmee worden zij nog niet goed.

De korting met 10% treft iedereen, ook de gehandicapten die zeer sterk op de vervoersvoorzieningen zijn aangewezen en die nu al geld op de vervoerskosten moeten toelleggen omdat de voorziening niet kosten-dekkend is. De staatssecretaris wil maatwerk, voorzieningen die gericht zijn op de individuele en lokale situatie, zo schrijft zij in de brief van 23 januari. Daarom is zij voorstander van decentralisatie, die in moet gaan

in 1993. Maar deze maatregel, de korting van alle vervoerskostenvergoedingen met 10% in het laatste kwartaal van 1992, is het tegenovergestelde. Deze maatregel treft iedereen, ongeacht de individuele en lokale omstandigheden. Bovendien zal het geld dat aldus wordt bespaard, zo'n 60 mln., niet door de overheid worden bespaard, maar als bruidsschat worden uitgedeeld aan de gemeenten. Daarmee krijgen de gemeenten meer armslag, een niet gebonden bedrag dat direct ter beschikking is voor nieuw beleid. Met andere woorden: de gemeenten mogen maatwerk gaan verrichten met het geld dat gehandicapten ongeacht hun omstandigheden moeten opbrengen. Dat kan naar onze mening niet, zeker niet nu de inkomensgrens voor voorzieningen ook al is verlaagd naar circa f 43.000.

De mensen die nu een vervoersvoorziening hebben, zitten dus niet zo ruim als wel wordt gesuggereerd. Groen Links is daarom van mening dat niet nog even het laatste kwartaal gekort mag worden op de vervoersvoorzieningen van gehandicapten. Als je maatwerk als uitgangspunt neemt, dan moet je dat ook consequent doen. In het overleg met de VNG moet dan maar een andere oplossing worden gevonden voor de 60 mln.

Voorzitter! Ik dien graag de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat de regering middels decentralisatie maatwerk nastreeft, afgestemd op de individuele en de lokale situatie, ook waar het gaat om de vervoersvoorziening voor gehandicapten;

overwegende, dat een generieke korting met 10% van deze vervoersvoorzieningen per 1 oktober 1992 het tegenovergestelde is van maatwerk;

van oordeel, dat de regering dient af te zien van de verlaging van de vervoerskostenvergoeding met 10% in 1992,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Brouwer en Groenman. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 16 (22089).

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Aangezien deze motie ook binnen de fractie van de SGP ongetwijfeld een punt van gesprek zal zijn, wil ik mevrouw Brouwer nog een vraag stellen om de motie goed te kunnen beoordelen. Mevrouw Brouwer zegt dat voor de dekking van het bedrag van 60 mln. met de VNG naar een oplossing moet worden gezocht. Kan zij daar iets meer over zeggen? Betekent dit dat binnen het bestaande budget dit bedrag op een andere manier moet worden gevonden? Bedoelt zij misschien dat dit bedrag additioneel moet worden toegevoegd vanuit rijksmiddelen?

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Ik heb daar geen kant en klare oplossing voor en wel om de volgende reden. Ik las in de brief van 23 januari dat het bedrag van 60 mln. aan de VNG was aangeboden in het overleg over de decentralisatie. Met andere woorden: de VNG heeft gezegd mee te willen werken als zij extra geld krijgt. Het kabinet heeft toen het bedrag van 60 mln. toegezegd. Ik vind dat niet de juiste weg. Dat is de kern van mijn betoog. Het bedrag van 60 mln. dat een generieke korting is op de vervoersvoorzieningen mag niet gebruikt worden voor overleg met de VNG, die vervolgens deze 60 mln. voor wat dan ook kan gebruiken, maar niet voor nieuw beleid.

Ik heb op dit moment geen kant en klare oplossing voor de vraag waar die 60 mln. dan wel vandaan moet komen. Wij moeten daar gezamenlijk over nadenken. Dit debatje moest snel gevoerd worden, omdat de maatregel snel ingaat. Wij moeten dan wel een duidelijke lijn trekken over het al dan niet ingaan van de maatregel.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Ik begrijp dat er nog geen oplossing is in de visie van de fractie van Groen Links. Dat is geen schande. Het denken gaat door. Die 60 mln. staat naast het geld dat de VNG eigenlijk denkt nodig te hebben. Dat bedrag is veel hoger. Met andere woorden: de financiële problemen worden nog groter.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): In financieel opzicht maken wij de problemen in het overleg met de gemeenten inderdaad groter. Je kunt echter niet zeggen dat je dit probleem voor de gemeenten oplost en de last daar legt waar de problemen ook groter worden. Dat is de keuze waarvoor wij op dit moment staan en die ik niet wil maken.

Mevrouw **Groenman** (D66): Voorzitter! Wij hebben vanochtend met de staatssecretaris gesproken over de maatregelen die per 1 januari 1993 ingaan. Ik heb toen gezegd dat de zwartepiet voor de bezuinigingen naar de gemeenten wordt doorgeschoven. Ik heb ook gesproken over solidariteit die nu wordt overgelaten aan groepen gehandicapten onderling. De doelgroep gehandicapten wordt verdubbeld omdat de 65-plusers er bijkomen. Het bedrag blijft echter hetzelfde. Dat betekent een halvering van het bedrag voor woon- en vervoersvoorzieningen. Ik heb daar eenstig bezwaar tegen aangetekend. De staatssecretaris zal zich dat herinneren.

Als er per 1 oktober al op voorhand bezuinigd wordt, zijn wij naar mijn mening niet zuiver bezig. De staatssecretaris heeft van geen van de bezuinigingsmaatregelen die zij voorstelt en die nu overgaan naar de gemeenten, aangegeven waarom zij nodig zijn. Zij noemde slechts het budgettaire argument. Zij heeft geen argumenten aangevoerd voor de bewering dat 50% van de voorzieningen die nu voor gehandicapten bestaan franje zou zijn. Daar komt het immers op neer. Als je straks voor een dubbele groep met hetzelfde bedrag iets wilt doen, snijdt je 50% weg. Je moet dan kunnen beargumenteren waarom 50% franje is.

Wij vinden de 10%-maatregel van 1 oktober een te generieke maatregel. Mevrouw Brouwer heeft dat al aangegeven. Vandaar dat ik de motie mede heb ondertekend.

De heer **Van Hoof** (VVD): Voorzitter! De regeling van de vervoerskosten waarover wij vandaag spreken, vormt een onderdeel van het totaal aan voorzieningen voor gehandicapten. Ik heb vanochtend namens de fractie van de VVD aangegeven dat aan de

wetgeving zoals die in ontwikkeling is naar de mening van mijn fractie nogal wat bezwaren klevende en open einden bevat. De staatssecretaris vond dat nogal negatief. Helaas moesten al die kanttekeningen gemaakt worden. De benadering was niet negatief, maar constructief in het belang van de gehandicapten om te komen tot een goede wetgeving.

De betreffende bezwaren en de open einden zijn voornamelijk van bestuurlijke en organisatorische aard, inclusief problemen met betrekking tot financiële duidelijkheid. Er moet naar onze mening nogal wat gesleuteld worden om tot een betere oplossing te komen. Mijn vraag is dan ook of vooruitgelopen moet worden op de wetgeving en of een aspect er op dit moment moet worden uitgelicht. Ik haal de brief van de staatssecretaris van 23 januari erbij, waarin zij zegt, dat gezien het stadium van de voorbereiding van de wetgeving zij ervan uitgaat, dat in het komende mondeling overleg — dat was het overleg van vanochtend — niet op parlementaire behandeling van het wetsvoorstel wordt vooruitgelopen. Ik wil die opvatting graag overnemen en vraag haar dan ook die maatregel niet te nemen. Ik dien op dit punt een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat het niet wenselijk moet worden geacht dat wordt vooruitgelopen op de parlementaire behandeling van de Wet voorzieningen gehandicapten;

constaterende, dat aan de in ontwikkeling zijnde wetgeving bovendien nog een aantal bestuurlijk-organisatorische problemen klevende welke oplossing behoeven;

verzoekt de regering de voorgenoemde verlaging van de vervoerskostenvoorzieningen met 10% per 1 oktober 1992 niet te laten plaatsvinden, maar desgewenst te betrekken bij de Wet voorzieningen gehandicapten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is

voorgesteld door het lid Van Hoof. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 17 (22089).

De heer **De Kok** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik heb vanmorgen gezegd, dat de AAW-operatie voor ons niet alleen voortvloeit uit de Oort/AAW-discussie. Wij willen het geheel plaatsen in het kader van de herbezinning op onze verzorgingsstaat. Wij hebben van het begin af aan gezegd, dat voor ons de vraag aan de orde is, hoe wij voor de overzienbare toekomst op betaalbare wijze een goed voorzieningenniveau overeind kunnen houden. Het gaat dan om het voorzieningenniveau voor de 65-minners en 65-plussers.

De laatste tijd is vaak de vraag gesteld, of het CDA geen twijfels heeft over de gehele operatie. Wie de reacties uit het veld op zich laat inwerken, kan niet anders dan op een aantal punten twijfels ontwikkelen. Ik denk, dat dit goed is. Het maakt ons alert op hetgeen wij doen. Bij de behandeling van het desbetreffende wetsvoorstel zullen wij op die punten terugkomen.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Vanochtend formuleerde collega De Kok het ook zo. Vindt hij, dat ten aanzien van het voorstel sprake is

van een, wat men vroeger noemde, knipperlichtsituatie of heeft hij intellectuele en ingebouwde twijfel, maar steunt het voorstel van het kabinet?

De heer **De Kok** (CDA): Daarover kom ik nu te spreken.

De CDA-fractie heeft de brief van 6 mei geaccepteerd en heeft de staatssecretaris gesteund. Zij heeft op basis van haar argumenten een andere brief geschreven, waarin de oorspronkelijke maatregelen wat bijgebogen zijn. Vanmorgen hebben wij gezegd, dat wij de staatssecretaris blijven steunen. Haar argumentatie wordt door ons geaccepteerd.

Ik heb er vanmorgen ook op gewezen — de staatssecretaris ging daarop pas in tweede instantie na een verzoek mijnerzijds in — dat sprake is van een probleem, namelijk de schoon-aan-de-haak-operatie, die in wezen niet doorgaat, waardoor er een besparingsverlies ontstaat van 300 mln. Wij gaan ervan uit, dat voor dat gat een goede dekking wordt gevonden.

Rest nog het probleem van de VNG. De standpunten liggen nog ver uiteen. Wij zitten erbij en kijken ernaar. Wij horen binnenkort, waar het geschil op uitgelopen is. Wij hopen, dat wij op snelle wijze door kunnen gaan met wetgeving.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Ik

wil de heer De Kok nog een vraag stellen over het onderwerp, dat aan de orde is, namelijk de 10% korting per 1 oktober a.s. Je kunt natuurlijk zeggen, twijfels te hebben over het pakket en er nog over te willen discussiëren. De reden, waarom vanmiddag dit debatje plaatsvindt, is omdat er overmorgen een maatregel wordt genomen, die gewoon een keiharde korting van 10% inhoudt ter zake van de vervoersvoorzieningen voor gehandicapten. Hoe uw afweging betreffende het hele pakket ook uitvalt, u zult nu iets moeten zeggen over de korting, die in het laatste kwartaal van dit jaar voor de gehandicapten ingaat. Over die beslissing hebben wij het.

De heer **De Kok** (CDA): Dat is juist. Enerzijds gaat het om de beheersmaatregel en anderzijds om de structuurwijziging. Ik sprak net over de twijfels, die bij ons opgekomen zijn na het lezen van alle adviezen. Die twijfels zetten wij om in vraagpunten en nemen wij straks mee in de procedure van de wetgeving. Wat de prijsmaatregel betreft, zijn wij het van het begin af aan eens geweest met de zienswijze van de staatssecretaris. Wij hebben gezegd dat wij het gestelde in de brief van 6 mei steunen.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Nu ligt er een brief van 23 januari, waarin de staatssecretaris zegt: structureel kies ik voor decentralisatie naar de gemeenten, want dan kan maatwerk worden geleverd en kan iedere individuele situatie goed worden bekeken. Mijn argument en dat van mevrouw Groenman — van de zijde van de VVD is ook iets dergelijks gezegd — is: wordt niet vooruitgelopen op dat maatwerk door een generieke korting voor iedereen, ongeacht de individuele situatie, per 1 oktober a.s. in te voeren? Ik denk dat u daarover iets moet zeggen. Het is niet juist om te stellen: bestuurlijk is dat nodig. Je maakt een afweging en je maakt keuzes.

De heer **De Kok** (CDA): Die afweging hebben wij gemaakt. Dat hebben wij in principe al gedaan op 6 mei. In het mondeling overleg hebben wij daarover gesproken. Wij zeggen het nu nogmaals. Die 60 mln. vormt het smeergeld dat de staatssecretaris in wezen in het vooruitzicht heeft gesteld. De staatssecretaris

De heer De Kok (CDA)

gaan nu in overleg met de VNG. Wij wachten af wat dat oplevert.

De **voorzitter**: Ik zie dat verschillende leden willen interrumpen. Wij zitten pas in de eerste termijn. Ik laat nog een korte interruptie van mevrouw Groenman toe en dan is het woord aan de volgende spreker.

Mevrouw **Groenman** (D66): Mag ik concluderen uit het verhaal van de heer De Kok, die zich zoveel zorgen maakt over het besparingsverlies van 300 mln., dat hij de brief van 6 mei zo omarmt dat hij eigenlijk van mening is dat geen korting met 10% moet plaatsvinden maar met 50%?

De heer **De Kok** (CDA): Voor de derde keer merk ik op: wij hebben de brief van 6 mei geaccepteerd zoals deze er lag, met 50%.

□

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Voorzitter! Dit debatje had voor ons niet gehouden behoeven te worden, omdat ik vanochtend heb gezegd dat wij steun geven aan de voorstellen van de regering. Ik vind dat de staatssecretaris vanmorgen zeer helder het afwegingsproces, waarvoor de regering staat, heeft uitgelegd en toegelicht. Ik zag geen noodzaak om na de uitleg van de staatssecretaris over deze zaak nog iets te zeggen. Op grond van één element heb ik mij toch als spreker aangemeld.

Wij hebben gezegd dat het kabinet een verdedigbare keuze gemaakt heeft. Wij krijgen te maken — anderen kunnen zich daarbuiten houden, omdat zij die keuze niet maken — met het invoeren van een en ander per 1 januari 1993. Dan nemen de gemeenten de verantwoordelijkheid over. Zij zullen vanaf dat moment nieuwe aanvragen, niet alleen van degenen die 65 jaar of ouder zijn maar ook van degenen die jonger dan 65 jaar zijn, moeten behandelen. Zij hebben dan nog niet het nieuwe beleid, dat naar onze mening efficiënter en flexibeler is dan het oude, in praktijk kunnen brengen. Dientengevolge vinden wij dat 10% nog net gevraagd kan worden om de gemeenten in staat te stellen — dat noem ik in die zin geen smeergeld — vanaf 1 januari a.s. de nieuwe categorieën mee te kunnen nemen. Op grond daarvan steunen wij de voorstellen van de regering.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): U zegt dat 10% nog net verdedigbaar is. Waar blijft dan het rekening houden met de individuele omstandigheid? Het kan best zijn — ik kan dat ook niet overzien — dat het in sommige gevallen best verdedigbaar is, gezien het inkomen en gezien de omstandigheden. In andere gevallen kan het ook heel goed mogelijk zijn dat men zo krap zit dat die 10% veel te veel is. U kiest voor maatwerk, maar alleen voor het laatste kwartaal van 1992 niet.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik heb uitgelegd waarom wij er niet aan ontkomen. U hebt gelijk. Ik heb gezegd dat wij de 50%-maatregel te vergaand vonden omdat daarmee te veel gelijk geknipt en geschoren werd zonder dat er rekening werd gehouden met de omstandigheden van de desbetreffende individuen. Dat blijft gelden voor een kleiner gedeelte. Welnu, daar wil ik de verantwoordelijkheid voor nemen. Ik ontken niet dat niet uit te sluiten valt dat in een strikt individuele situatie zich zou kunnen voordoen wat u nu zegt. Echter, als de gemeenten aan de slag gaan en het zo duidelijk is dat het om die 10% gaat in de sfeer van de voorziening, dan zal dit, naar ik aanneem, weer snel op gemeentelijk niveau worden rechtgetrokken. Tegen die achtergrond zeg ik dat wij het voor dit kwartaal wel aandurven. Ik heb al gezegd, dat dit het uiterste is wat er kan worden gedaan. Het is beperkt in de tijd en ik zie geen andere keuze, willen wij een gemeentete in staat stellen om, als zich in januari nieuwe aanvragen aandienen, deze in behandeling te nemen.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): Is het niet beter om de situatie te bestendigen zoals die nu is? Per 1 januari 1993 kan een meer individuele beoordeling worden gegeven en wij gaan intussen een oplossing zoeken voor de 60 mln. Dat is onderhandelingsgeld en het is helemaal niet gezegd dat dit bedrag beslist uit de nu genoemde 10% moet komen. Wat dit betreft kan ook een andere oplossing worden gezocht.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik sluit mij nu aan bij wat de heer Van der Vlies u al heeft voorgehouden. Natuurlijk kan men ervoor pleiten dat er voor die 60 mln. een andere oplossing wordt gezocht maar

daarmee wordt het probleem dat er al ligt tussen regering en VNG niet kleiner; dat wordt dan alleen maar groter. Het is in deze zin dat ik mij hier namens mijn fractie mede-verantwoordelijk voel. Wij dienen deze kwestie van de 60 mln. op voorhand te regelen. Deze werkwijze verdient de schoonheidsprijs niet maar er moeten wel eens keuzen worden gemaakt die niet fraai maar wel verdedigbaar zijn. Daarmee kan een mogelijkheid worden geboden om te starten. Voor het overige wachten wij af, hoe het onderhandelingsproces met de VNG verloopt. Wij merken dat wel op het moment dat de wetsbehandeling hier aan de orde komt.

□

Staatssecretaris **Ter Veld**: Mijnheer de voorzitter! In het kader van het MO over de brief van 6 mei 1991, dat voornamelijk handelde over het onderdeel volkshuisvesting, werd mij gevraagd goed te letten op de cumulatieve effecten van de eigen bijdrage. Tijdens het tweede MO dat eind oktober plaatsvond, deed ik de toezegging dat het effectueren van het voornemen om de vervoerskostenvoorziening te halveren, werd uitgesteld totdat nader overleg zou zijn gevoerd. Ik gaf voorts aan op welke wijze ik in verband met de vervoerskosten rekening zou houden met het feit dat een rolstoeltaxi duurder is dan een gewone taxi. Bovendien zou ik ervoor zorgen dat er in verband met de eigen bijdrage geen cumulatief effect zou optreden.

Daarna hebben natuurlijk nog gesprekken met de VNG, de Gehandicaptenraad, de adviesorganen en de fracties plaatsgevonden. Daarbij is mij inderdaad duidelijk geworden — en ik heb daar volledig begrip voor, want ik onderken de twijfels aan de kant van het CDA en het probleem van wat voor de PvdA nog net aanvaardbaar is — dat mijn oorspronkelijk voornemen om zelf een bezuiniging aan te brengen in de vorm van een korting van 50%, zodat de gemeenten een zo ruim budget voor alle oude en nieuwe gevallen zouden hebben dat ze méér konden geven, hozeer ik dat bestuurlijk ook verantwoord vond, politiek onwenselijk werd geacht.

Mevrouw **Brouwer** (Groen Links): En sociaal!

Staatssecretaris **Ter Veld**: Met mijn

oorspronkelijke voornemen zouden de gemeenten meer ruimte hebben gehad voor maatwerk, zodat meer zou kunnen worden gedaan dan het Rijk deed. Nu we daarvoor dus niet gekozen hebben — en ik denk dat de Kamer het in meerderheid vreselijk gevonden zou hebben als ik zou hebben geprobeerd mijn voornemen door te drukken — heb ik een vorm moeten vinden waarbij overdracht aan de gemeenten gepaard gaat met het losmaken van een deel van het budget ten behoeve van een individueel afgestemd uitkeringsrecht. Daarbij heb ik gekozen voor 10%. Waarom is er gekozen voor de datum 1 oktober? Omdat ik het een onverantwoorde zaak zou vinden om de gemeenten op de dag dat zij de verantwoordelijkheid krijgen, meteen te confronteren met de verplichting een bezuiniging van 10% toe te passen. Ik vind dat je die bezuiniging beter eerst kunt doorvoeren, zodat de gemeenten in principe op 1 januari het beleid ongewijzigd voort kunnen zetten, maar niet voor onbepaalde tijd. We weten allemaal dat ook voor de gemeenten in een maatwerksituatie nog de nodige beheersingsmaatregelen zullen moeten worden genomen, gezien de budgettaire randvoorwaarden waartoe het kabinet en de meerderheid van deze Kamer hebben besloten. Vandaar mijn voorstel om het percentage te bepalen op 10. Mevrouw Groenman zal het duidelijk zijn dat de zwartepiet, als wij in zo'n terminologie spreken, niet alleen bij de gemeenten ligt.

Waarom nemen wij nu een besluit? Wij kunnen daarmee de onzekerheid bij de doelgroep over de 50% wegnemen. De DETAM heeft, niet onbegrijpelijk, al brieven daarover laten uitgaan. De mensen weten zo een halfjaar tevoren duidelijk en precies wat er gebeurt. Kijken wij naar de omvang van de bezuiniging voor dit jaar, dan betekent die dat er dit jaar op jaarbasis 500 km minder, dus in feite 125 km minder gesubsidieerd wordt.

Hoezeer ik toegeef dat de bestaan-de behoefte aan vervoer voor sociale contacten niet altijd gedekt wordt met 5000 km, ik kan er geen landelijk criterium voor geven. Het gaat niet om werk- of om schoolkilometers, het gaat om sociale contacten. Wat daarbij noodzakelijk is is uitermate subjectief. De behoefte kan groot zijn, maar ik zou de noodzaak nooit centraal durven of kunnen toetsen.

Dat is te veel individueel bepaald, in relatie met de gemeenten. In die totale afweging moet het voorstel worden gezien om dit jaar 10% te bezuinigen. De gemeenten moeten in staat worden gesteld om met de 60 mln. plus de doorstroming — er stromen ook mensen uit de AAW-voorzieningen — en een lagere instroom, hetgeen 40 mln. oplevert, verder te werken. Er zitten op het ogenblik ook veel mensen in de bijstand, omdat zij immers boven de 65 geen recht hebben op AAW-voorzieningen als men dat voordat men 65 was al niet had. In totaal hebben de gemeenten voor nieuwkomers om te beginnen een ruimte van 145 mln. Let wel, die nieuwkomers zijn ouder of jonger dan 65 en komen voor een deel uit de bijstand.

Ik meen dat hiermee voor de gemeenten ruimte ontstaat om nieuw beleid te voeren, in de zin van semi-collectieve voorzieningen. Dat er nog verder met de gemeenten gesproken moet worden is duidelijk. De VNG heeft dat ook aan de Kamer laten weten. Ik zal de Kamer het resultaat van de gesprekken op korte termijn laten weten.

Mevrouw Groenman zeg ik dat een bezuiniging soms de hoofdoorzaak is van een budgettaire probleem. Ik kan niet zeggen dat ik grote inhoudelijke argumenten heb om tot een bezuiniging op de voorzieningen te komen. Ik moet dan vanuit de budgettaire kant zeer terughoudend zijn.

De heer De Kok vraagt mij hoe ik de gegenereerde eenmalige tegenvaller van 300 mln. denk op te vangen. Hij zal dat bij de totale verantwoording over de sociale zekerheid kunnen merken. Ik hoop dat wij daar een goede oplossing voor kunnen vinden.

Mevrouw Brouwer vraagt samen met mevrouw Groenman in een motie of ik even 60 mln. structureel wil regelen. Dat kan ik echt niet.

De heer Van Hoof vraagt of ik het probleem zover wil uitschuiven dat het betrokken wordt bij de behandeling van de wetsvoorstellen. Omdat ik vind dat wij nu de mogelijkheid hebben om de mensen te vertellen wat er niet gebeurt en wat er wel gebeurt, vind ik dat daarmee de onzekerheid of het nu 50% of 10% wordt te lang boven de markt blijft hangen. Daarom moet ik zowel de motie van mevrouw Brouwer en mevrouw Groenman als de motie van de heer Van Hoof aan de Kamer ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Morgen na de middagpauze zal over beide moties worden gestemd.

De vergadering wordt van 15.53 uur tot 19.00 uur geschorst.

Voorzitter: Castricum

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regelen inzake beroepen op het gebied van de individuele gezondheidszorg (Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg) (19522).

(Zie vergadering van 28 januari 1992.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Staatssecretaris **Simons**: Voorzitter! Allereerst zeg ik de Kamer dank voor de zeer fundamentele beschouwingen — en dan overdrijf ik niet — gisteren in de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel. Door velen is beklemtoond dat die een jarenlange voorbereiding heeft gehad.

Het is opvallend dat een uwer in de loop van de bijdrage heeft opgemerkt, dat de doorbraak is geweest in een mondeling overleg in de loop van 1990, wat toch wel een belangrijk feit was. Misschien heb ik mij daar iets te veel door in slaap laten sussen, gezien de amendementen die op een aantal terreinen vrij fundamentele kwesties betreffen. Maar goed, ik meen dat de heer Van der Vlies heeft opgemerkt dat de afgelopen tijd vele beroepsgroepen de revue zijn gepasseerd, van chiropractoren tot acupuncturisten en misschien hier en daar een verdwaalde basisarts, wat weer stof geeft voor een nieuw debat en nieuwe afwegingen. Zo hoort het ook.

De term "stelselwijziging" is tot nu toe in belangrijke mate gehanteerd in het politieke debat ter zake van verzekeringsvraagstukken, zoals vormgeving van de basisverzekering. Wij verliezen bij dat alles misschien wel eens uit het oog dat het bij vernieuwing van de gezondheidszorg (die op een behoorlijke manier klaar

maken voor de volgende eeuw) ook gaat om een aantal belangrijke vragen van meer kwalitatieve aard. Die zijn aan de orde bij dit wetsvoorstel en straks zeker bij de Kwaliteitswet en niet te vergeten de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst.

Het gaat om kwaliteitsverbetering in de gezondheidszorg tegen aanvaardbare kosten. In dat thema heb ik de afgelopen dagen weer geweldig veel energie moeten stoppen. Ik kan de Kamer verzekeren, dat dit lang niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Dergelijke thema's hebben zeer onze politieke aandacht nodig.

Met de onderhavige wetgeving gaan wij van een wettelijk gebonden stelsel van beroepsbescherming, waarbij de beroepsbeoefening alleen is toegestaan aan degene die de wet bevoegd verklaart, naar een in beginsel vrijer stelsel met wettelijke waarborgen. Het sterk normerende systeem is vanwege talloze redenen niet meer te handhaven. De maatschappelijke werkelijkheid heeft dat ingehaald. Dat hebben ook vele woordvoerders geaccentueerd. Ik geloof overigens niet dat mevrouw Terpstra het gedachtengoed van een wat liberaler stelsel wil monopoliseren. Ik steun dat gedachtengoed namelijk zeer.

Bij die verschuiving naar een wat liberaler stelsel is het intrigerend dat er op tal van punten die door de woordvoerders naar voren zijn gebracht, ook weer zorgen ontstaan over de vragen, of de overheidsbescherming en -regulering wel in alle opzichten verdienen te verdwijnen en van welke nieuwe en aanvullende risico's er dan sprake is. Ik noem de voorbehouden handelingen. Ook hierbij is de vraag dus weer: vind je de goede "mix" tussen de zelfregulering, meer in het bijzonder de verantwoordelijkheid van beroepsgroepen, en de rol van de overheid? Naar mijn inzicht en overtuiging zal dat thema ons in het politieke debat de komende jaren in veel bredere zin indringend bezighouden, niet alleen op het terrein van de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening.

In het nieuwe stelsel komt het algemene verbod op de onbevoegde uitoefening van de geneeskunst te vervallen. Dat wil zeggen, dat in principe het verrichten van geneeskundige handelingen wordt vrijgelaten. Wat zijn in het nieuwe stelsel in

alle simpelheid de wettelijke waarborgen? Welnu, alleen beroepsbeoefenaren die voldoen aan de wettelijke eisen mogen een beschermde titel voeren. Voor die beroepsbeoefenaren zullen een aantal kwaliteitseisen gelden. Er zal een algemene strafbepaling gelden voor personen die buiten noodzaak schade aan de gezondheid van de patiënt toebrengen.

Voorts wordt in dat vrije stelsel een uitzondering gemaakt voor handelingen die voor de patiënt een aanmerkelijk risico met zich brengen als die door ondeskundigen worden verricht. Voor die handelingen blijft naar het oordeel van het kabinet de bevoegdheidsregeling gelden, die bepaalt dat die handelingen alleen worden verricht door burgers die gekwalificeerd zijn.

Dit was een globale schets van de hoofdrichting van het voorliggende wetsvoorstel. Velen hebben gisteren op het historische karakter van deze wetsbehandeling gewezen en ik voeg mij graag bij hen. Het door Thorbecke ontworpen stelsel, neergelegd in de uit medio vorige eeuw — 1865 — daterende Wet uitoefening geneeskunst wordt ten grave gedragen. Mijn medewerkers hebben een korte historische studie gemaakt. De discussie wordt na bijna een eeuw afgerond, want al in 1913 heeft een aantal vooraanstaande juristen zich tot de Koningin gewend met het verzoek "eene wijziging van de betrokken wettelijke bepalingen te ondernemen die meerdere vrijheid in de uitoefening van de geneeskunst tot stand brengt". Er is dus een betrekkelijk lange periode overheen gegaan voordat wij met vallen en opstaan een goede vormgeving voor die meerdere vrijheid hebben gevonden.

De Centrale Gezondheidsraad adviseerde al aan het begin van deze eeuw over dit punt, om precies te zijn in 1916. In zijn advies stelde die toenmalige raad dat "niemand blind kan zijn voor het feit, dat de rechtsovertuiging in brede lagen van de bevolking een andere is geworden dan die welke aan de wet van 1865 ten grondslag lag. Die constatering dateert dus reeds — ik herhaal het — uit 1916. In de loop van deze eeuw hebben meerdere staatscommissies zich gebogen over deze problematiek van de — kort samengevoegd — onbevoegde uitoefening der geneeskunst. Het is natuurlijk een symptoom van het feit, dat burgers

er werkelijk onvoorstelbaar veel voor over hebben om op allerlei mogelijke manieren te trachten hun ziekte te bestrijden of een betere gezondheid te verkrijgen als het niet via het reguliere of het halfreguliere circuit lukt. Dat was te allen tijde het geval en dat zal de komende jaren niet anders zijn.

De laatste in die reeks was de Staatscommissie medische beroepsuitoefening, de commissie-De Vreeze. Sommige sprekers hebben dat gememoreerd. Deze commissie is aan het einde van de jaren zestig ingesteld. Het advies van die commissie heeft de stoot gegeven tot het wetgevingsproces in eigenlijke zin, waarvan dit wetsvoorstel het resultaat is.

Sommigen hebben verwezen naar actuele artikelen, waarbij ik graag een paar kanttekeningen zal maken. Bij alle relativerende opmerkingen van sommige leden over nut, betekenis en zin van het voorliggende wetsvoorstel, zijn er toch een paar argumenten die de keuze voor nieuwe wetgeving naar het oordeel van het kabinet uiteindelijk rechtvaardigen.

1. De huidige beroepenwetgeving is onoverzichtelijk en niet systematisch. Vriend en vijand zijn het daarover eens. Het huidige stelsel van beroepsbescherming is aanmerkelijk verouderd.

2. De overheid zou toch in beginsel de vrijheid van patiënt en beroepsbeoefenaar niet verder moeten beperken dan strikt uit een oogpunt van volksgezondheidsbelang aangewezen is.

3. In de praktijk wordt het verbod op de onbevoegde uitoefening van de geneeskunst veelvuldig overtreden en nauwelijks gehandhaafd. Sommigen spraken in dat verband over de BIG als bijdrage in de bestrijding van de kleine criminaliteit. Ik ben het met die metafoer eens.

4. Sommige voor de gezondheidszorg belangrijke beroepen worden op dit moment niet geregeld en ook voor de opgetreden specialisaties in de beroepsgroepen bestaat geen wettelijke regeling.

5. Een belangrijk punt voor het kwaliteitsbeleid in de komende jaren is, dat de huidige beroepenwetgeving eigenlijk nauwelijks een wettelijk kader biedt om de kwaliteit van de beroepsuitoefening te bevorderen en te bewaken.

6. De huidige wetgeving voorziet niet in een regeling met betrekking

tot een in opdracht van een arts verrichte medische handeling door met name verpleegkundigen. Zo'n 170.000 à 180.000 verpleegkundigen en ziekenverzorgers maken deel uit van de 0,5 miljoen in de gezondheidszorg in dit land werkende mensen. Het is de ruggegraat van de gezondheidszorg. De praktijk is dus wezenlijk veranderd in vergelijking met een aantal jaren geleden. Die leemte in de wet veroorzaakt onduidelijkheid en grote onvrede. Dat heb ik gemerkt tijdens mijn talrijke contacten met de betrokken beroepsgroepen. Ten slotte was een belangrijk motief van het kabinet dat het tuchtrecht aanmerkelijk is verouderd. Velen hebben daarbij uitvoerig en diepgaand stilgestaan: de reikwijdte is beperkt; de positie van de klager in de tuchtrechtprocedures moet verbeterd worden; tuchtrechtzittingen die een besloten karakter hebben, tuchtnormen die wel eens gemoderniseerd kunnen worden, enzovoorts. Met de voorliggende wet wordt geprobeerd een aantal verbeteringen in dezen aan te brengen.

Wij mogen vaststellen, voorzitter, dat het wetgevingsproces lang heeft geduurd. Het grote voordeel daarvan is, dat wij mogen aannemen dat er grote zorgvuldigheid is betracht. In 1981 is er een voorontwerp verschenen. Daarna is er wat wij nu noemen een brede maatschappelijke discussie gevolgd. In 1983-1984 heeft er een nadere toets aan de dereguleringsuitgangspunten plaatsgevonden. In 1986 is het wetsvoorstel bij de Kamer ingediend. Tal van adviesorganen zoals de Gezondheidsraad en de NRV hebben in die periode uitvoerig geadviseerd. Na afronding van de herziening van de adviesstructuur weet ik niet of die trajecten nog zo geweldig lang hoeven te zijn. Ik loop nu echter vooruit op een vraag van de heer Van der Vlies. Ik zal daarop straks terugkomen.

In de periode dat ik bestuurlijke verantwoordelijkheid heb, heb ik naar aanleiding van de ingewikkeldheid van dit wetsvoorstel aan externe deskundigen gevraagd of het misschien een slag simpeler kon en iets meer aansluitend bij de maatschappelijke realiteit. Ik geloof dat de adviezen van prof. Van der Grinten en prof. Scheltema hun neerslag gekregen hebben in het nu aan de orde zijnde wetsvoorstel. Ook van mijn kant dank aan al diegenen die

een bijdrage aan dit wetsvoorstel hebben trachten te geven.

Niet in de laatste plaats is er overleg met de Kamer geweest. Ik wil in dit verband enkele markeringspunten noemen. Er is zeer veel aandacht besteed aan de criteria voor het wettelijk regelen van beroepen. Luisterend naar de Kamer in eerste termijn, meen ik dat het nu ontworpen stelsel helder, doorzichtig en eenduidig is. Er zijn natuurlijk kanttekeningen gemaakt. Ik zal daarop terugkomen. Ik meen echter dat het gekozen stelsel op steun van de Kamer lijkt te kunnen rekenen.

De positie van beroepsbeoefenaren bij voorbehouden handelingen is een wezenlijk punt van discussie geweest in de afgelopen periode. Ook ten aanzien van het tuchtrecht heeft de parlementaire behandeling geleid tot betekenisvolle bijstellingen.

Kijkend naar de parlementaire geschiedenis en naar de actuele bijdragen van de Kamer aan dit debat, meen ik dat, los van hier en daar hele forse kanttekeningen en pogingen tot bijstellingen van het voorliggende ontwerp, er op hoofdpunten van dit wetsvoorstel in deze Kamer consensus kan ontstaan. Dat is mijn voorzichtige waarneming na de eerste termijn van de Kamer.

Ik zou een algemeen commentaar willen geven op de problematiek van de voorbehouden handelingen, het tuchtrecht en de daarmee samenhangende problematiek van het klachtrecht. Ik wil ook spreken over de basisarts, de chiropractor en de fysiotherapeut. Dit waren de meest genoemde beroepsgroepen in de eerste termijn van de Kamer. Ik heb veel geleerd over het vak chiropractor. Ik moest mijn kennis daarover echt opfrissen. Vanzelfsprekend zal ik nadere aandacht besteden aan artikel 51 van de BIG. Dat geldt ook voor de relatie tussen de Kwaliteitswet en de BIG, een thema dat ons ook heeft beziggehouden en dat zal ons ook in de komende tijd nog bezighouden. Verder zal ik ingaan op de periodieke registratie. Daarvoor is ook veel aandacht gevraagd. Voorts zal ik iets zeggen over de internationale dimensie en over het belangrijke thema dat mevrouw Laning aansneet, namelijk de risico's van juridificering van de relatie tussen arts en patiënt. Ik ben wel eens tot de orde geroepen door de heer Kohnstamm, maar over dit punt hebben wij al vaker gediscussieerd. Tot slot wil ik een paar algemene

maar toch niet onbelangrijke punten met de Kamer doornemen. Ik kon die niet onder een kopje samenvatten en noem deze dus maar "diversen". Per onderwerp zal ik aangeven wat ik in de loop van deze week of begin van de volgende week schriftelijk wil afdoen. Dit debat zou dan tot een paar hoofdlijnen beperkt kunnen worden. Tot slot wil ik ook iets zeggen over de grote hoeveelheid ingediende amendementen.

Voorzitter! Allereerst kom ik bij de voorbehouden handelingen. Dat onderwerp is door iedereen in deze Kamer aan de orde gesteld. Dat is vanzelfsprekend terecht omdat het om een kernelement gaat in het voor ons liggende wetsvoorstel. Voor zover ik mij daar in de afgelopen 2,5 jaar intensief mee heb beziggehouden, meen ik dat dit ook een van de moeilijkste elementen is. Wat is nu eigenlijk het uitgangspunt van het wetsvoorstel? Het verrichten van geneeskundige behandelingen wordt vrijgelaten. Dat is de rode draad die door het wetsvoorstel loopt. Dat uitgangspunt is verantwoord. Dat moeten wij ook blijvend serieus nemen. Wij moeten dus niet weer vluchten als wij voor een aantal handelingen een uitzondering op het vrijheidsprincipe zouden willen maken. Ik zeg met grote nadruk dat voor die handelingen een bevoegdheidsregeling moet blijven gelden, want anders maken wij er een potje van. Het is de vraag welke handelingen voorbehouden moeten worden. Voorts is het de vraag, welke categorieën beroepsbeoefenaren ter zake van die handelingen zelfstandig bevoegd moeten worden verklaard. Voor de vraag, welke handelingen voorbehouden moeten worden, zijn twee criteria ontwikkeld. Allereerst moet de handeling een aanmerkelijk risico voor de patiënt met zich meebrengen als die wordt verricht door een ondeskundige. Beoordeeld moet worden wat wel of geen aanmerkelijk risico is. In de tweede plaats moet het verrichten van een risicovolle handeling in de praktijk ook door ondeskundigen kunnen geschieden. Dat is een heel belangrijk element en zeker als ik de amendementen zie die gericht zijn op uitbreiding van het aantal voorbehouden handelingen. Nogmaals, het verrichten van een risicovolle handeling moet de facto ook door ondeskundigen kunnen geschieden. Het heeft bijvoorbeeld weinig zin om behandelingen waarvoor zeer

hoogwaardige technologische apparaten nodig zijn die alleen in zeer gespecialiseerde medische centra voorhanden zijn, voor te behouden aan een ondeskundige. Die heeft daar sowieso al geen enkele toegang toe. Met het voorbehouden van de handelingen zal in ieder geval geen enkel praktisch en betekenisvol doel gediend worden.

Voorzitter! Wat de voor te behouden handelingen betreft, heeft de Gezondheidsraad in 1988 advies uitgebracht. Het regeringsstandpunt hierover was dat het advies met het oog op wetgeving nadrukkelijk aanscherping behoefde. Ik heb begrepen dat dit door de Gezondheidsraad ook wel erkend wordt. Deze handelingen worden in het advies globaal omschreven. Dat heeft tot gevolg dat ook minder risicovolle handelingen onder die omschrijving vallen. Ik heb mij laten vertellen dat men, wanneer bijvoorbeeld het inbrengen van een koortsthermometer en het toedienen van een aspirientje tot die handelingen zouden behoren, tegen een geweldig dilemma aan zal lopen, want dan maak je immers in feite voor alles een voorbehoud. Het overnemen van het bedoelde advies zou erop neerkomen dat wederom grote gebieden van de geneeskunst zouden moeten worden voorbehouden, inclusief dus de minder risicovolle handelingen. Daarmee zou een wezenlijk uitgangspunt dat ik zojuist kort schetste, te weten meer vrijheden, worden ondergraven.

Een tweede opmerking bij het advies van de Gezondheidsraad is, dat die raad daarin geen beroepsbeoefenaren heeft genoemd die bevoegd moeten worden verklaard voor het verrichten van de voorbehouden handelingen. Ook dat maakt het advies als zodanig niet direct waardevol, maar ook niet direct toepasbaar voor bruikbare wetgeving. Het standpunt van de regering over het advies van de Gezondheidsraad is hiermee eigenlijk globaal aangeduid. Ik zeg dit mede in antwoord op een vraag van de heer Kohnstamm. De regering heeft overigens geen drie jaar nodig gehad om tot dat standpunt te komen. Na het afkomen van het advies lag het standpunt al betrekkelijk snel bij de Kamer.

Bij het vraagstuk gaat het in feite om het volgende. Enerzijds moet geprobeerd worden om al die

handelingen, waaraan aanmerkelijke risico's zijn verbonden, zo precies mogelijk te identificeren om ze te kunnen uitzonderen of voor te behouden. Anderzijds moeten wij bij onze wezenlijke poging om al die risicovolle handelingen te vatten, proberen om niet te vervallen in te globale formuleringen, waardoor onnodig grote gebieden uitgezonderd zouden worden. Anders kom je via een omweg, zij het met de beste bedoelingen, weer dicht bij het systeem dat je juist wilde afschaffen, namelijk het systeem van beroepsbescherming. In dat licht hebben wij de Gezondheidsraad gevraagd om nogmaals te adviseren over de voor te behouden handelingen. Nadrukkelijk is de raad daarbij gevraagd, te streven naar een zo precies mogelijke omschrijving van de handelingen, waar dan het oog op zou vallen, opdat daar zo min mogelijk betrekkelijk risicovolle handelingen onder behoeven te vallen. Tegelijkertijd hebben wij de Gezondheidsraad verzocht om aan te geven welke beroepsbeoefenaren bevoegd moeten worden verklaard ten aanzien van die voorgestelde handelingen. Ik heb begrepen dat dit advies in de loop van februari of uiterlijk begin maart onze burelen zal bereiken.

Voordat ik nader inga op de meer specifieke punten die de geachte afgevaardigden hebben genoemd, en hun suggesties voor mogelijke voorbehouden handelingen, wil ik de Kamer een praktische suggestie doen. Hetgeen nu in het wetsvoorstel is opgenomen aan voorbehouden handelingen, moet vanzelfsprekend tegen het licht gehouden worden in verband met het komende advies van de Gezondheidsraad. De Kamer heeft mijn opmerkingen gehoord. Naar ik aanneem, heeft zij ook beluisterd dat ik grote aarzelingen heb of het uiteindelijk wenselijk en verdedigbaar is om het aantal voorbehouden handelingen nog flink uit te breiden. Gezien de eerdere advisering van de Gezondheidsraad, sluit ik echter niet uit dat aanvulling van de voorbehouden handelingen tot de mogelijkheden kan behoren, als wij het huidige wetsvoorstel tegen het licht houden na het verschijnen van het nadere advies van de Gezondheidsraad. In die kring betracht men natuurlijk ook enige voorzichtigheid. Ik vraag mij dus af of het niet raadzaam is om de beslissing van de Kamer over uitbreiding van de voorbehouden handelingen niet nu te nemen, maar

op het moment dat het nadere advies er is. Naar mijn bescheiden oordeel zijn er dan twee mogelijkheden. Als wij de wetsbehandeling gewoon doorzetten, is er de mogelijkheid van een novelle op enig moment. Gezien de termijn, waarop de Gezondheidsraad zal adviseren, is het ook mogelijk om een derde termijn te overwegen. De beraadslaging moet dan na de tweede termijn even opgehouden worden om de reactie van het kabinet op dat advies af te wachten. Het kabinet zal die reactie aanstonds na het verschijnen daarvan geven. Als wij het zo doen, kan de wetgeving in één keer, inclusief dit zwaarwichtige punt, worden afgerond, althans in dit huis.

De heer Kohnstamm (D66): Voorzitter! Dit lijkt primair een procedurekwestie, maar het is allesbehalve dat. Het hele wetsvoorstel, althans een belangrijk deel daarvan, is namelijk gebouwd op de voorbehouden handelingen. De discussie is daar ook voor een deel over gegaan. Misschien moeten wij daar in commissieverband nog eens over doordenken. Het betreft evenwel een zeer essentieel onderdeel. Daarom zou mijn reactie in eerste instantie zijn dat wij misschien al na de eerste termijn van de regering de beraadslaging moeten schorsen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Dat is ook de reactie van mijn fractie. Juist omdat het niet gaat om een tweede termijn te houden, waarin toch weer een fundamentele beschouwing over voorbehouden handelingen zal worden gegeven, ligt het volgens mij voor de hand om de tweede termijn uit te stellen. Vervolgens kan direct na ommekeer van het regeringsstandpunt naar aanleiding van het advies een tweede termijn worden gehouden en kan dan ook de wetsbehandeling afgerond worden.

Ik heb in dit verband nog een andere vraag. Misschien kan de staatssecretaris die meteen beantwoorden. Er zitten wellicht nog enkele adviezen in de pijplijn. Als wij deze bijzondere procedure zouden volgen, kan de staatssecretaris misschien moeite doen om die advisering in hetzelfde tijdspad te krijgen door de zaak wellicht met extra stimulansen te versnellen.

Staatssecretaris **Simons**: Wilt u zeggen, aan welke adviezen u denkt?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik denk bijvoorbeeld aan het advies over de fysiotherapie en om dat beroep in artikel 3 op te nemen, niet op grond van voorbehouden handelingen, maar op grond van de noodzaak van publiekrechtelijk tuchtrecht.

Staatssecretaris **Simons**: Daar is voldoende informatie over — de fysiotherapeuten hebben een eigen studie verricht — waardoor er voldoende ruimte is om daarover een afgewogen oordeel te geven.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dan denk ik aan de prioriteitenlijst — ik heb daar al naar gevraagd — ter beoordeling van de vraag, welke beroepen in aanmerking zouden kunnen komen voor regelingen ex artikel 51. Dat weet de staatssecretaris inmiddels. Dan is er een derde advisering, waarover ik bij de beantwoording door de minister van Justitie nog vragen zal stellen. Er ligt een amendement dat zulke verstrekkende gevolgen heeft voor de rechtspraak in haar algemeenheid (het strafbaar stellen van die praktijken die een aanzienlijke kans geven op schade) en in onze optiek zo juridisch-filosofisch doorbrekend is, dat ik in de loop van het debat wil vragen om, gezien het feit dat dat amendement alle kans maakt om aangenomen te worden, het te bestempelen als zo fundamenteel dat daar een aanvullend advies van de Raad van State voor nodig zal zijn.

Staatssecretaris **Simons**: Het laatste punt laat ik even buiten beschouwing. Ik heb slechts een handreiking willen doen. De Kamer kan natuurlijk ook, mijn argumenten horend over de voorbehouden handelingen, tot de conclusie komen dat verantwoorde besluitvorming nu alleszins nodig is, maar luisterend naar de Kamer dacht ik er goed aan te doen, de suggestie aan te reiken om het advies van de Gezondheidsraad af te wachten. Natuurlijk is dan het oordeel aan de Kamer of zij de tweede termijn uitstelt tot na een kabinetsreactie op dat advies, of dat zij meent dat voor dit onderdeel van het wetsvoorstel het gerechtvaardigd is, een derde termijn te houden. Dat is een zaak van persoonlijke voorkeur en smaak, daar moet weinig principiële achter gezocht worden.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Ik vind het bezwaarlijk dat langzamerhand advies op advies wordt gestapeld, en dat we tien jaar lang discussiëren over deze wet. Aan de andere kant wordt gezegd: het duurt nog veertien dagen, dus wacht daar nog even op. De staatssecretaris vindt dat, als dure apparaten nodig zijn om handelingen te verrichten die op zichzelf levensbedreigend kunnen zijn wanneer ze worden uitgevoerd door onbekwamen, dit geen voorbehouden handeling zou behoeven te zijn. Ik vind dat een bestrijdbaar standpunt. Wat dure apparaten betreft, hangt het er maar net van af, wat de commerciële aantrekkelijkheid is van het uitoefenen van een voorbehouden handeling en of het lonend is, bezien vanuit de markt, om zo'n duur apparaat aan te schaffen. Ik vind dat een verkeerd criterium, waarover ik graag verder wil praten.

De staatssecretaris vindt verder dat we op moeten passen dat we niet weer in de situatie van 1865 terechtkomen. Ik heb daar problemen mee, want het gaat om de toetsing van de vraag, welke handeling zo levensbedreigend is dat bij onoordeelkundige uitoefening er risico's worden gelopen. Wij hebben een aantal amendementen ingediend, bijvoorbeeld over erfelijkheidsadvies, in die zin dat chromosomenonderzoek wordt beoordeeld en dat ouders al of niet wordt geadviseerd om over te gaan tot beantwoording van de vraag of een kind al of niet geboren moet worden. Dat is natuurlijk zo levensbedreigend dat het moet vallen onder de definitie van voorbehouden handelingen. Hetzelfde geldt voor kunstmatige-geboortetechnologie. De staatssecretaris kan zeggen dat het ingewikkeld is om dat uit te voeren, zodat hij een advies nodig heeft, maar dan moet hij niet de argumenten die hij noemt opvoeren, want daarmee heb ik een inhoudelijk probleem.

Staatssecretaris **Simons**: Wellicht tot uw teleurstelling geef ik nog enkele aanvullende overwegingen om de Gezondheidsraad op het hart te binden, niet te snel een aantal zaken te typeren als voorbehouden handeling. Mijn aanvankelijke oriëntatie daarbij is geweest, welke praktische problemen wij lopen als we dat in de voorliggende wetgeving trachten op te nemen, terwijl er natuurlijk geen enkel verschil van mening is over het feit dat erfelijk-

heidsvoorlichting en kunstmatige-voortplantingstechnieken op de vrije markt zouden moeten kunnen plaatsvinden. Daar is natuurlijk geen sprake van. De vraag is of het enige meerwaarde heeft om al die zaken uit te splitsen en in de voorliggende wet op te nemen, terwijl het risico praktisch nihil tot afwezig is dat er op dat punt in de praktijk maar enige beunhazerij gaat ontstaan. Willen wij hier niet iets ontzettend moois maken, terwijl er feitelijk geen enkele aanleiding voor is? Dat is de hoofdvraag en het gaat niet om een verschillende ambitie met betrekking tot de onwenselijkheid dat dit de facto geen voorbehouden handeling zou zijn.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): De vraag is of er dan toch niet een formulering ingebouwd moet worden die dat duidelijk maakt, zonder zo'n hele reeks handelingen op te sommen.

Voorzitter! Ik zie maar één mogelijkheid om de behandeling van dit wetsvoorstel op te schorten en te onderbreken en dat is na het antwoord van de staatssecretaris in eerste termijn. Ik ben dus een voorstander van het houden van een tweede termijn nadat het advies van de Gezondheidsraad is uitgebracht. Graag zou ik zien dat een en ander niet te lang gaat duren en dan bedoel ik dat wij er niet van alles en nog wat bij moeten halen. Het kan zijn dat er in de loop van het verhaal van de staatssecretaris nog andere zaken aan de orde komen, maar die moeten los van dit onderdeel staan.

Ik heb nog een vraag. Het gaat niet alleen om uitbreiding van de voorbehouden handelingen; het gaat eventueel ook om inkrimping daarvan. Wij hebben het geven van injecties besproken. Ik kan mij voorstellen dat ook de andere kant van de zaak op een aantal punten bekeken wordt. Ik hoop dat de Gezondheidsraad dat ook doet.

Staatssecretaris **Simons**: Wat het eerste punt dat mevrouw Beckers naar voren bracht betreft, van snelheid ben ik over het algemeen een voorstander, hoewel ik er wel eens op gekritiseerd wordt.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat was ons nog niet ontgaan.

Staatssecretaris **Simons**: Nee, dat begreep ik al. Ik word de laatste

dagen vooral door u erg lastig gevallen met die snelheid. Maar in alle ernst, mijn suggestie was erop gericht om wetsbehandeling in dit huis af te ronden, waarbij slechts één punt van behandeling resteert. Daarbij doelde ik op een aantal nadere wegingen van de Gezondheidsraad op het punt van de voorbehouden handelingen. Dat punt zou dan afzonderlijk met de Kamer bediscussieerd kunnen worden, natuurlijk in een gezwind tempo. Het kabinet houdt er zich dan aan om zo snel mogelijk op het advies van de Gezondheidsraad te reageren. Ik heb er een zekere voorkeur voor om af te wikkelen wat afgewikkeld kan worden.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (Groen Links): Maar de Kamer vindt dit zo'n belangrijk onderdeel van de behandeling, dat zij geen behandeling op onderdelen wil. Een derde termijn is meestal heel kort. Behandeling zou in tweede termijn moeten plaatsvinden, want dan kunnen wij er behoorlijk over discussiëren. Dan zou er eventueel nog een derde termijn gehouden kunnen worden.

Staatssecretaris Simons: Mijn laatste informatie is dat de Gezondheidsraad op z'n vroegst eind februari of begin maart kan adviseren. Ik kan de voorzitter van de Gezondheidsraad nog eens aanmoedigen om dat waar mogelijk te versnellen en tegelijkertijd zorgvuldig te blijven, want het is natuurlijk een lastige materie. Dat zou dan een zekere vertraging betekenen van de parlementaire behandeling in dit huis. Het oordeel daarover is natuurlijk aan de Kamer.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Als wij besluiten om toch maar het advies van de Gezondheidsraad af te wachten, steun ik het voorstel van mevrouw Beckers om de tweede termijn op te schorten, alhoewel ik blijf vinden dat men alle tijd van de wereld heeft gehad.

De heer Kohnstamm (D66): Ik wil mij daarbij aansluiten, maar ik kan een gevoel van irritatie niet helemaal onderdrukken dat ik toch onder woorden wil brengen. Het advies stamt uit november 1988. Eigenlijk had de commissie, als zij had geweten dat het advies van de Gezondheidsraad over één of twee weken wordt uitgebracht, de

voorzitter gevraagd om het op dit ogenblik niet te agenderen. Maar goed, "don't cry over spilt milk". Het is zo, maar het is wel wat frustrerend en het is ook tijdsintensief om vervolgens een heel dossier weer opnieuw te openen. Maar het zal niet anders zijn.

Staatssecretaris Simons: Voor alle duidelijkheid, zonder maar iets te willen forceren, zal ik in het vervolg van mijn bijdrage een paar argumenten geven rondom de voorbehouden handeling. Er staat de Kamer natuurlijk niets in de weg om het advies van de Gezondheidsraad niet af te wachten en haar oordeel te vellen, gehoord de argumenten en de beschikbare informatie. Het leek mij zorgvuldig — waarbij ik het overigens eens ben met de heer Kohnstamm, dat dan wellicht een andere procedure wenselijk was geweest — om de argumenten van de Gezondheidsraad nog eens tegen het licht te houden. Maar of dat advies wezenlijk nieuwe afwegingsmogelijkheden laat zien, waag ik te betwijfelen op grond van wat ik heb uiteengezet en zal uiteenzetten.

De heer Van Middelkoop (GPV): Voorzitter! Het lijkt mij verstandig als er duidelijkheid ontstaat over de wijze waarop wij verder procederen. De staatssecretaris heeft niet voor niets advies gevraagd aan de Gezondheidsraad. Dat betekent in feite dat hij over een vitaal onderdeel van het wetsvoorstel onvoldoende zeker was van zichzelf. Dat kan gebeuren. Het betekent eigenlijk dat het wetsvoorstel onvoldoende voorbereid is en niet op de kameragenda geplaatst had moeten worden. Goed, wij hebben daar gisteren een hele dag over gesproken, dus laten wij daar niet moeilijk over doen. Ik zou het advies van mevrouw Beckers willen volgen, namelijk van de zijde van de regering te vragen, op hoofdlijnen te honoreren wat van de zijde van de Kamer is ingebracht en daarna te stoppen. Ik kan mij namelijk niet indenken dat wij ons in een derde termijn uitsluitend beperken tot de voorbehouden handeling, want wij kennen elkaar voldoende om te weten dat wij dan weer allerlei dingen erbij halen, omdat het één nu eenmaal met het ander samenhangt. Het lijkt mij goed, daar nu een beslissing over te nemen, omdat dit ook doorwerkt naar de manier waarop wij vanavond naar de

staatssecretaris en de minister zullen luisteren. Ik ben dan meer terughoudend, omdat wij over allerlei onderdelen en details later zullen spreken.

Mevrouw Vriens-Auerbach (CDA): Voorzitter! Ik ben ook van mening dat wij een beslissing moeten nemen. Vooraf wil ik stellen dat tijdens het laatste mondeling overleg met deze staatssecretaris een meerderheid van de Kamer heeft gezegd, vooralsnog de voorbehouden handelingen te zullen regelen zoals deze nu in de wet staan. In afwachting van het advies van de Gezondheidsraad zullen wij bekijken wat er later in de wet moet komen te staan. Ik zie sommigen ontkennend hun hoofd schudden. Als men het hiermee niet eens is, moet men kijken wat er in de stukken staat. Wij hebben in het eindverslag consequent gezegd dat wij vooralsnog akkoord gaan met de voorbehouden handelingen zoals deze nu in de wet staan. Wij sluiten echter niet uit dat een aantal voorbehouden handelingen in de wet wordt opgenomen, integendeel, wij willen dat zelfs. Men moet dus niet aan geschiedvervalsing doen.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): De CDA-fractie alleen vormt geen meerderheid. Door vele fracties is het advies van de Gezondheidsraad breed uitgemeten. Ik heb dat zorgvuldig nagelezen. Men heeft steeds gezegd dat de lijst incompleet is. Als je uitgaat van vrijheid van handelen, zullen enkele zaken gereguleerd moeten worden. Anders loopt de patiënt te veel risico's. Daar gaat het uiteindelijk om. Om die reden zou om het advies van de Gezondheidsraad gevraagd worden. Het zal wel ingewikkeld zijn, maar wij moeten beslissen. Zo simpel is het.

De voorzitter: Het is allemaal heel ingewikkeld. Ik stel echter vast dat het wetsontwerp op 16 mei 1986 is ingediend. Ik stel verder vast dat het wetsontwerp zodanig schriftelijk is voorbereid dat het op de agenda is geplaatst. Ik stel vervolgens vast dat er een voorstel is ingediend om iets anders te doen dan voort te gaan met de behandeling van het wetsontwerp. Ik stel echter voor, nu voort te gaan met de behandeling van het wetsontwerp. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris Simons: Voorzitter!

Mevrouw Netelenbos heeft op het punt van de voorbehouden handelingen een drietal amendementen ingediend. Ik wil daar enkele kanttekeningen bij maken.

Er is op dit moment voor zover ik kan overzien onvoldoende inzicht in de vraag welke specifieke handelingen met betrekking tot de in de amendementen genoemde gebieden bij AMvB moeten worden voorbehouden. Het eerdere advies van de Gezondheidsraad over dat onderwerp waaraan de in de amendementen genoemde gebieden zijn ontleend, biedt ook eigenlijk onvoldoende handvat. Dat maakt het naar mijn oordeel ook niet goed doenlijk om nu reeds bij wet beroepsbeoefenaars aan te wijzen die bevoegd zullen zijn om de betrokken handelingen te verrichten. Het systeem van de wet vereist consistentie in de aanwijzingen. Dat is ook logisch.

In verband met het voorgaande bestaat op dit moment naar ons oordeel onvoldoende inzicht in de vraag of het strikt genomen wel noodzakelijk is, handelingen op de in de amendementen genoemde gebieden voor te behouden. Mag ik als voorbeeld het gebied van de kunstmatige fertilisatie noemen? Dit onderwerp is door velen aangevoerd. Ik noem mevrouw Terpstra, mevrouw Vriens, de heren Kohnstamm en Van der Vlies. Kunstmatige fertilisatie vindt alleen plaats in het reguliere medische circuit. Dat leidt geen twijfel. Er is zelfs geen begin van een aanwijzing dat er enigerlei techniek in deze sfeer elders plaatsvindt.

De kernvraag die ik aan de Kamer wil voorleggen is de volgende. Wordt er eigenlijk een doel mee gediend om bij AMvB bepaalde handelingen op dat terrein te omschrijven en voor te behouden aan artsen? Doorredeneerd in de systematiek van de wet: wat wordt de positie van de voortplantingsfysiologen en -biologen die op dit moment verantwoord ter zake handelingen verrichten? Moeten deze beroepen in artikel 3 worden geregeld? Wat denkt men van erfelijkheidsvoorlichting? Daarvoor gelden dezelfde vragen. Om die reden heb ik de procedurele suggestie gedaan. Ik wist wat ik ongeveer zou gaan zeggen. Er zijn dus nog wel enkele vragen die uiterst zorgvuldig bestudeerd en gewogen moeten worden. Ik hoop dat de Gezondheidsraad zeer veel aandacht zal besteden aan dergelijke kritische kanttekeningen. Ik zal deze ook meewegen

opdat, als je al tot de conclusie komt die in de amendementen is neergelegd, er ook een wetstechnische formulering voor gevonden kan worden die niet een nieuwe serie problemen die ik al kort schetste bij ons op tafel legt.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Het hoofdcriterium moet zijn: is het een risicovolle behandeling? Als het antwoord ja is, dan gaat het niet om de vraag of er wanpraktijken zijn — die zijn er nu niet — maar om de vraag, of er wanpraktijken zouden kunnen komen. Ik denk aan commerciële uitbuiting. Een wet regelt toch ook wat je in de toekomst niet ontwikkeld wilt zien? Ik kan er begrip voor hebben, als de staatssecretaris zegt, dat het moeilijk is om dat precies te omschrijven. Maar zeggen, dat het ondenkbaar is, dat onbevoegden aan het werk gaan, vind ik fout.

Dan nog een ander punt, voorzitter.

De **voorzitter**: Ik stel voor, dat de staatssecretaris eerst antwoordt.

Staatssecretaris **Simons**: Ik heb de argumenten van mevrouw Netelenbos in eerste instantie gehoord. De facto verschillen wij niet van mening, dat de handelingen die zij aangeeft in haar amendement, door bevoegden moeten worden gedaan. Het zijn complexe handelingen, waar bijvoorbeeld wordt gespoten. Dat is al een voorbehouden behandeling. Er is geen aanleiding voor vrees. Er is wellicht sprake van een waarderingsverschil ter zake van de betekenis van de voorbehouden handelingen. Die moeten niet worden overschat, want in feite zijn het handelingen, waarvoor het huidige stelsel van Thorbecke blijft gelden. Er ontstaat niets nieuws. Wij moeten niet proberen de zaak te verfraaien en te verschonen. Ik noemde al het voorbeeld van de voortplantingsfysioloog en de bioloog. Dit zal echter in artikel 3 moeten worden geregeld.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Dat moet u via artikel 55a regelen.

Staatssecretaris **Simons**: Ik betwist dat.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik blijf bij het voorbeeld van de in-vitrofertilisatie. Die behandeling heeft natuurlijk een voorgeschiedenis. Ik herinner mij, dat een van de impulsen

van de tenuitvoeringlegging van beleid ter zake ontstond door een privékliniek. Als een dergelijke handeling niet tot de voorbehouden handelingen zou zijn gerekend, zou dan de wetgever een zelfde mogelijkheid hebben gehad om regelend op te treden? Wij moeten thans een kader voor de toekomst scheppen voor eventualiteiten.

Staatssecretaris **Simons**: Hier is sprake van een analytisch misverstand. De politieke discussie over de privéklinieken — ik ga voorbij aan de betekenis van het begrip privékliniek; de gezondheidszorg in Nederland is in het algemeen particulier georganiseerd — gaat over de vraag, in welke mate zij recht kunnen doen gelden op bekostiging uit de gemeenschapskas. Ook in de privékliniek zullen de kwaliteitswaarborgen gelden en zullen alleen bevoegde artsen een been mogen amputeren. Wat krijgen wij nou? Anders zou er een fataal misverstand ontstaan.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Nu heb ik aanleiding tot een mogelijk misverstand gegeven. Ik gebruikte het begrip privékliniek. In onze discussie heeft dat een eigenstandige plaats. Wij hebben een beleidsnotitie over de privéklinieken. Ik refereerde zoëven aan die impuls. Daar was sprake van een commerciële invalshoek.

Staatssecretaris **Simons**: Een commerciële invalshoek zegt toch niets over de kwaliteit van het medisch handelen? Ook in andere, niet op winst ingestelde gezondheidszorginstellingen zullen exact dezelfde kwaliteitswaarborgen gelden. De heer Van der Vlies laat die twee elementen samensmelten. Ik probeerde dat even uit elkaar te halen.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): Ik vind, dat wij dingen door elkaar aan het gooien zijn. Het commercieel uitbuiten van zaken heeft niets te maken met de argumentatie ter zake van voorbehouden handelingen. Als je als commerciële organisatie een arts ergens op zet, die bevoegd is en goed van kwaliteit is, kun je doen wat je wil. Met andere woorden: het argument om vanwege commerciële uitbuiting amendementen in te dienen, begrijp ik niet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): En als

het geen arts is, maar een handige jongen?

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Dat doet er niet toe. Alle handige jongens van dit moment hebben artsen in dienst om dit soort dingen voor hen te doen. Gisteren werd Organon genoemd. Als je kijkt naar de kwaliteit van de beroepsbeoefenaar, gaat het daarom. Als die beroepsbeoefenaar commercieel wil, doen wij er via de voorbehouden handelingen niets aan. Als wij er iets aan willen doen, moet het op een andere manier.

Staatssecretaris **Simons**: Ik heb het idee dat dit een debat tussen kamerleden onderling was, voorzitter.

Mevrouw Terpstra en mevrouw Beckers hebben gesproken over de acupunctuur. Ik wil beginnen met het voorkomen van een misverstand. De wijze van behandeling met die naalden valt niet onder de voorbehouden handelingen. Niet is aangevoerd dat toepassing van acupunctuur bijzondere risico's meebrengt voor de patiënt. Er wordt op grote schaal, ook in dit land, acupunctuur toegepast. Dat gebeurt ook door niet-artsen, zoals uit onderzoek blijkt. Dit leidt in de praktijk, zoals ons is gebleken, niet tot problemen. Onder het regime van de Wet BIG zal dus iedereen acupunctuur mogen toepassen, maar anders dan nu wel legaal. Met andere woorden: een reeds bestaande praktijk waarbij niet van klachten is vernomen, wordt nu gelegaliseerd.

Mevrouw Terpstra vroeg in dat verband — ik geloof dat dit een belangrijke kwestie is — of iedere arts, ook als deze maar een weekendcursus heeft gevolgd, zich acupuncturist mag noemen en of de acupuncturist geen opleidingsregeling krachtens artikel 51 verdient. Ook mevrouw Beckers sprak hierover. Onder het regime van de voorliggende wet zal de acupuncturist geen beschermde titel zijn. Iedereen zal zich dus deze titelatuur kunnen aanmeten, ook de arts na een weekendcursus. Acupunctuur behoort onder het regime van de Wet BIG tot vrij gebied, waarop iedereen zich mag begeven. Over het antwoord op de vraag of voor de acupuncturist in de lijn van de wet geen beschermde titel ex artikel 51 geregeld dient te worden en of de titel acupuncturist niet beschermd moet worden krachtens dat artikel,

zal de raad BIG te zijner tijd advies uitbrengen. Voor zover ik daar nu een oordeel over heb, merk ik op dat het op dit moment een lastige afweging zal zijn. Er zijn op dit moment, zo laat ik mij vertellen, zeer veel opleidingen. Niet duidelijk is, welke goede en welke minder goede zijn. Is een arts met een cursus van één jaar bijvoorbeeld een betere acupuncturist dan een fysiotherapeut met een aanvullende opleiding van twee jaar of een anesthesioloog met een ander soort opleiding? Het veld is daar nog lang niet uit. Er is sprake van een grote wirwar van meningen onder allerlei specifiek opgeleide acupuncturisten. Ik geloof dat een zekere consensus in dat veld van deze "prikkers" nodig is, voordat je überhaupt de vraag van wetgeving aan de orde kunt stellen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik wil het juist hebben over de "prikkers". U hebt gezegd dat het prikken door een acupuncturist geen voorbehouden handeling is, omdat gebleken is dat het niet risicovol is. Ik mag zelfs hopen dat het helend kan werken. Onder de formulering van wat voorbehouden handelingen zijn, staat niet alleen dat het risicovol kan zijn. Volgens de definitie van de Nationale raad voor de volksgezondheid is een voorbehouden handeling ook het binnendringen in het lichaam met een vreemd voorwerp ten behoeve van gezondheidszorg. Daaronder valt niet het prikken van een gaatje in het oor, want dat is niet ten behoeve van de gezondheidszorg. Ik vind een naald een vreemd voorwerp.

Staatssecretaris **Simons**: Ik heb er niets denigrerends mee bedoeld. Ik geloof dat de heer Kohnstamm goede ervaringen heeft opgedaan met een manuele therapeut. Ik heb geen goede ervaringen met een acupuncturist, maar ik kan mij voorstellen dat anderen daarmee zeer wel goede ervaringen hebben. Los daarvan is het een kwestie van afweging. Ik vind dat men bij het tot stand brengen van moderne wetgeving voortdurend de vraag moet stellen of de formele omschrijvingen met betrekking tot een bepaalde categorie, in dit geval de acupuncturisten, aanleiding geven om, gegeven de praktijk, te veronderstellen dat enig volksgezondheidsbelang ook maar in lichte mate zou worden geschaad. Er moet wat dit betreft toch een begin van een aanwijzing zijn dat er schade wordt toege-

bracht? Als men dit slechts formeel beziet, kan de lijst met betrekking tot de artikelen 3 en 51 nog wel geweldig worden uitgebreid.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dat is niet de bedoeling.

Staatssecretaris **Simons**: Maar daar leidt het zonder enige twijfel wel toe.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Maar de definities moeten natuurlijk wel kloppen en dat is nu kennelijk niet het geval. U geeft een toelichting die wel werkt, maar zelf heb ik een ander voorbeeld gegeven, namelijk de injecties. Deze kunnen, volgens uw eigen criteria, ook tamelijk ongevaarlijk zijn, maar injecties worden toch met zoveel woorden genoemd.

Staatssecretaris **Simons**: De neuuraaltherapie met injecties is een voorbehouden handeling.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Inderdaad, en daar ben ik het volstrekt mee oneens. Overigens heb ik nog een andere vraag. Ik ben met u van mening dat het veld het eens moet zijn over de beroepsopleidingen en ik meen dat men hiermee verder is dan u suggereert. Als dit straks op grond van artikel 51 geregeld kan worden, is daarvan toch het gevolg dat een arts die een weekendcursusje doet zich geen arts-acupuncturist meer kan noemen? Dat was de bedoeling van onze eerder gestelde vraag.

Staatssecretaris **Simons**: Op het moment dat de BIG-raad tot de conclusie komt dat enigerlei regeling op grond van artikel 51 tot de wenselijkheden behoort en wij die conclusie overnemen, zal dit uiteraard leiden tot normeringen met betrekking tot de opleidingen enz. Dat is vanzelfsprekend.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Precies, ook voor artsen.

Staatssecretaris **Simons**: Echter, zolang er binnen de kring van beroepsbeoefenaren-acupuncturisten nog gebrek aan consensus bestaat, moet worden afgewacht of men daar tot enige afspraak kan komen over de opleidingen X, Y en Z enz. Pas daarna is het zinnig om in het kader van de formele wetgeving na te gaan of een

verdergaande regeling gewenst is. Dat is de goede volgorde.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): Ik ben het met u eens.

De heer **Kohnstamm** (D66): Voorzitter! Mij dunkt dat dit in technisch opzicht een tamelijk ingewikkelde zaak is. Ik neem aan dat dit valt onder artikel 53, lid 1. Ik citeer in dit verband: "waarbij de samenhang der lichaamsweefsels wordt verstoord en deze zich niet direct herstelt". Tegelijkertijd geeft de Gezondheidsraad in zijn advies van 1988 aan dat in de categorie voorbehouden handelingen "vormen van acupunctuur" moeten worden opgenomen. Daarenboven wordt mij meegedeeld dat onbekwaam uitgevoerde acupunctuur wel degelijk nogal gevaarwekkend kan zijn voor de betrokken patiënt. Als ik deze zaken naast elkaar zet, is het enige wat ik ten aanzien hiervan vermeld wil hebben, dat voorlopig nog onhelder blijft of het geregeld moet worden en, zo ja, welke categorie daarbij aan de orde dient te zijn. Op basis van de stukken kom ik er niet goed uit.

Staatssecretaris **Simons**: Ik heb al aangegeven dat er, naar het oordeel van het kabinet, onvoldoende reden is om tot nadere regeling over te gaan. Ik herhaal dat een concreet volksgezondheidsbelang feitelijk ontbreekt terwijl ook niet is gebleken dat grote aantallen burgers melden dat zij klachten hebben over deze aanpak. Ik ben het niet met de heer Kohnstamm oneens dat op enig moment tot een zekere normering kan worden gekomen met betrekking tot deze beroepsgroep. Echter, de vraag rijst of er voldoende argumenten zijn die op dit moment zouden rechtvaardigen dat de categorie acupuncturisten zou worden opgenomen in artikel 3.

De heer **Kohnstamm** (D66): De staatssecretaris voegt nu een derde element toe voordat iets onder de categorie "voorbehouden handelingen" wordt gerangschikt. Hij heeft er twee genoemd. Het eerste is het criterium "gevaar wekkend". Het tweede kwam aan de orde in de discussie met mevrouw Netelenbos. Hij voegt er nu aan toe, dat er in het verleden regelmatig klachten moeten zijn geweest over een onbekwame

toepassing, zodanig dat die gevolgen heeft.

Staatssecretaris **Simons**: Ik reageerde op uw opmerking dat u nu en dan wel eens vernam dat er zorgen waren.

De heer **Kohnstamm** (D66): Het blijft dan natuurlijk de vraag of je formeel als criterium moet opnemen en in de discussie moet inbrengen dat er regelmatig klachten zijn geweest. Ik kan dat niet overzien. Ik hoor alleen van mensen die daarvoor doorgeleerd hebben, dat het niet ongevaarlijk is. Als je fout prikt met een acupunctuurnaald kun je er behoorlijk naast zitten. Dan kan er iets heel erg mis gaan. Je mag hopen dat de acupuncturisten over het algemeen bekwaam zijn in het verrichten van die handeling, want anders gaat er het een en ander mis. Dat valt onder het eerste criterium. Het tweede criterium geldt ook. Op basis van de discussie en van de stukken zou ik dan denken, dat acupunctuur een voorbehouden handeling is.

Staatssecretaris **Simons**: Is dat wezenlijk anders dan dat u zich in een Nederlandse stad door een man of vrouw laat behandelen voor een tatoeage? Het gaat nu even over het specifieke bejegenen van het lichaam van een burger.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Voorzitter! Eén ding blijkt uit de discussie, namelijk dat wij het advies van de Gezondheidsraad node missen. Ik ben dan ook benieuwd wat de raad over dit onderwerp zegt.

De staatssecretaris heeft gezegd dat naar zijn oordeel en het oordeel van het kabinet de opleiding acupuncturist niet geregeld behoeft te worden volgens artikel 51. Ik beklemtoon dat hij daarna heeft gezegd, dat hij het oordeel van de nieuwe commissie BIG afwacht. Ik leg daar sterk de nadruk op, omdat er morgen weer van alles in de krant komt en ik overmorgen beoefenaars van honderden beroepen aan de telefoon krijg die ook een uitspraak van de Kamer of de staatssecretaris over hun beroep willen. Ik stel vast dat wij op dit moment praten over de vijf motieven waarom een beroep bij of krachtens de wet geregeld moet worden en dat de commissie BIG daarna aan het werk moet. Anders ben ik ook genoodzaakt om een

aantal beroepen te noemen waarvan ik denk, dat zij krachtens artikel 51 geregeld moeten worden. Dat lijkt mij een heilloze weg.

Staatssecretaris **Simons**: Ik ben het in grote lijnen met die benadering eens.

Ik rond het onderwerp acupunctuur af. Mij wordt nog de feitelijke mededeling aangereikt, dat acupunctuur ook geen voorbehouden handeling is als wordt gelet op de specifieke formulering, dat het lichaamsweefsel zich direct na het verrichten van de handeling herstelt. Ik hecht er daarom zo aan, de voorbehouden handelingen in essentie te beperken tot precies de zaken die nu in de wet staan. Natuurlijk wachten wij het advies van de Gezondheidsraad af. Het kabinet staat open voor een verruiming indien die naar ons oordeel verdedigbaar is. Bij het formuleren van bredere gebieden voor activiteiten van hulpverleners die ogenschijnlijk een zekere gelijkenis hebben met het toedienen van een injectie of het inbrengen van een spuit, moet je ontzettend oppassen. Je kunt niet alles wat iemand gebruikt wat op een spuit lijkt weer uitzonderen om er een voorbehouden handeling van te maken, met alle gevolgen voor de beroepsgroep, enz. Ik schat in dat wij dan heel snel op een hellend vlak zitten. Ik ben daar zeer beducht voor.

Mijn excuses als ik een wat ongelukkig voorbeeld in de sfeer van de tatoeages gegeven heb!

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Je kunt er een heel ernstige ziekte mee krijgen!

Ik zou het, ter bescherming van de patiënt, geweldig vinden als de acupuncturist werd opgeleid tot arts. Dat is een van de redenen waarom ik samen met mevrouw Netelenbos een amendement op artikel 109 heb voorgesteld.

Staatssecretaris **Simons**: Voorzitter! Mevrouw Beckers heeft gevraagd, of de neuroltherapie via injecties onder de voorbehouden handelingen valt. Het antwoord daarop is voluit "ja". Immers, bij voorbehouden handelingen gaat het niet om de vraag of die worden verricht in het kader van een reguliere of alternatieve therapie. Ik meende dat hierbij even sprake was van een misverstand. Ik zeg nog eens nadrukkelijk tegen mevrouw Beckers, dat het wetsontwerp in dit opzicht

neutraal is. Zodra er sprake is van een injectie, mag die alleen gegeven worden door daartoe bevoegde beroepsbeoefenaren.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Dit is toch aanvechtbaar. Iedere patiënt kan zichzelf insuline inspuiten. Mensen kunnen zichzelf ook vitamine-injecties geven. Het geven van injecties wordt via het wetsvoorstel in het algemeen voorbehouden. Daar moet dan ook beter naar gekeken worden.

Staatssecretaris Simons: Die formulering is in de onderhavige wet helder en duidelijk.

De voorzitter: Er wordt vrij uitbundig geïnterrumpeerd. Van de plaats waar ik zit, is te zien dat het stapeltje papier dat de staatssecretaris voor zich heeft niet snel slinkt. Het antwoord in eerste termijn moet tussen zeven uur en elf uur vanavond afgerond kunnen zijn. Ik vraag de leden dan ook om minder uitbundig te interrumperen, wellicht ook in het perspectief van datgene wat eerder in dit debat aan de orde is geweest.

Staatssecretaris Simons: Mijnheer de voorzitter! De heer Van Middelkoop heeft het kabinet gevraagd, nog eens het vraagstuk te belichten van de ethische tolerantie van het wetsvoorstel, zoals hij het verwoordde, in het bijzonder ter zake van de begripsbepalingen in de tuchtspraak. Volgens mij noemde hij in dit verband als voorbeeld de advisering door de commissie-Remmelink over stervenshulp bij actieve euthanasie. Terminologisch moet op die wijze euthanasie worden ondergebracht bij handelingen op het gebied van individuele gezondheidszorg. Ik ben het met de geachte afgevaardigde de heer Van Middelkoop eens, als hij zegt dat het niet de aangewezen weg is om de ethische waarderingsverschillen, soms meningsverschillen, op te lossen. Ik geloof ook niet dat er een zeer naïeve tuchtrechter is voor wie daarmee de kous af is.

Ik wijs voor de zekerheid nog eens op de hoofdnorm van het tuchtrecht, en wel artikel 63: het betrachten van zorg ten aanzien van degene met betrekking tot wiens gezondheidstoestand de beroepsbeoefenaar bijstand verleent of genegen is, die te verlenen. Het rapport van de commissie-Remmelink geeft naar mijn mening in dat opzicht geen

aanleiding tot zorgen. Wij moeten ons er wel van bewust zijn dat de problematiek die de heer Van Middelkoop schetst, relevant is.

De heer Leerling heeft nadrukkelijk de vraag aan de orde gesteld, of niet in de wet moet worden vastgelegd dat opdrachten tot bepaalde voorbehouden handelingen op godsdienstige gronden geweigerd kunnen worden. De heer Van der Vlies heeft in dat verband om verduidelijking gevraagd van de standpuntbepaling dat erkenning van gewetensbezwaren in dit wetsvoorstel geen regeling behoeft, gezien het wetsvoorstel inzake wijziging van het Burgerlijk Wetboek op dit punt. Het genoemde wetsvoorstel, 8 oktober 1991 ingediend, houdt een nadrukkelijke erkenning in van de betekenis van gewetensbezwaren over rechten en verplichtingen in een arbeidsverhouding. Concretisering van die norm vindt plaats in regels, opgesteld door de SER en in het voetspoor daarvan door de Stichting van de arbeid. Ik zeg uitdrukkelijk dat die regeling ook geldt voor werknemers met gewetensbezwaren in de gezondheidszorg. Het kabinet meent dat er langs die weg op adequate wijze waarborgen zijn geschapen voor het vanzelfsprekend erkennen van gewetensbezwaren in de gezondheidszorg.

Mevrouw Beckers is nog eens uitvoerig ingegaan op de alternatieve geneeswijzen. Ik ken haar belangstelling in dezen en ik deel die graag. Op haar verzoek en op een breder verzoek van de Kamer zal ik in de loop van dit jaar een wat praktische beleidsnotitie aan de Kamer aanbieden. Bij het in ontvangst nemen van de studie van het Moerlandieet heb ik nog eens naar voren gebracht, dat het nuttig is dat wij in de sfeer van de alternatieve geneeswijzen een en ander wat ontmythologiseren, hoe lastig dat overigens ook is. Zij zegt naar aanleiding van deze wetgeving, dat de stukken een wat traditionele geest ademen. De alternatieve geneeswijzen worden niet genoemd. De betekenis van het wetsvoorstel voor de beoefenaren van de alternatieve geneeswijzen is wat mij betreft tweeledig. Enerzijds bewerkt de opheffing van het algemene verbod tot het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst, dat beoefenaren van de alternatieve geneeswijzen dit terrein — behalve natuurlijk de voorbehouden handelingen — ongestraft, dus op een reguliere manier, kunnen

betreden. Daarmee zijn in de praktijk wettelijke belemmeringen voor deze beoefenaren weggenomen. Anderzijds is het in beginsel mogelijk, dat beroepen op dit terrein in aanmerking komen voor regeling bij of krachtens de wet. Die beroepen moeten dan aan de daarvoor gestelde criteria voldoen. In de wet is het vraagstuk reguliere geneeskunst/alternatieve geneeskunde neutraal. Dat is ook de intentie van het kabinet. De wet kent in het geheel geen verschil tussen reguliere en "alternatieve" beroepen; het gaat om de betekenis van een beroep voor de individuele gezondheidszorg. Men zal echter wat betreft het opnemen van alternatieve beroepen geen overspannen verwachtingen moeten hebben. Er hebben zich tot dusverre nog geen beroepen aangemeld, waarvan de verwachting gewettigd lijkt dat in alle opzichten aan de criteria wordt voldaan. Ik kom nog uitvoeriger te spreken over de chiropractor. De raad BIG zal over de toepassing van artikel 51 moeten adviseren. De Commissie alternatieve geneeswijzen van de NRV is inmiddels opgeheven. Dat mag men niet als een verkeerde indicatie zien. De raad BIG zal de komende jaren concrete aanvragen ter regeling van opname in de wet behandelen. Dat is volstrekt correct.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Natuurlijk hoeft niet alles in verband met artikel 51 meteen geregeld te worden. Het veld zelf mag ook wel iets doen. Maar hoorde ik u nu zo snel zeggen, dat de notitie over de alternatieve geneeswijzen in de loop van dit jaar komt?

Staatssecretaris Simons: Dat zei ik, maar u vindt dat waarschijnlijk te onbestemd.

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Was zij niet beloofd in februari?

Mevrouw Terpstra (VVD): De notitie zou eerst in het afgelopen najaar verschijnen!

Staatssecretaris Simons: Met terugwerkende kracht kan ik het in ieder geval niet aan u toezeggen!

Mevrouw Beckers-de Bruijn

(Groen Links): Ik denk, dat het wel zal kloppen!

Staatssecretaris **Simons**: Het zit wel ergens in het midden. Ik zeg u toe, uiterlijk voor de zomer de Kamer de notitie aan te reiken.

Mevrouw Laning, mevrouw Terpstra en de heer Kohnstamm hebben vragen gesteld met betrekking tot de klachtbehandeling en het tuchtrecht. Over het tuchtrecht zijn bovendien een groot aantal meer specifieke opmerkingen gemaakt. Op een aantal terreinen daarvan zal de minister van Justitie ingaan.

Mevrouw Laning heeft opgemerkt, er zeer aan te hechten om gelijktijdig met de Wet BIG een klachtwet tot stand te brengen. Zij heeft het belang naar voren gebracht van het aan de klager verplicht stellen om voorafgaand aan de gang naar het tuchtcollège gebruik te maken van de klachtprocedures, een soort zeef voor het tuchtrecht. Ik wijs nog eens nadrukkelijk op de plannen van het kabinet voor de klachtbehandeling naar aanleiding van de brief van 19 december 1991. Kan de vooronderzoeker worden verplicht een klager met een kennelijk ongegronde klacht of een klacht van onvoldoende gewicht erop te wijzen langs welke weg wel een oplossing kan worden gevonden?

Mevrouw Terpstra zei in dat verband, dat een goede klachtenopvang een zeef kan zijn voor het tuchtrecht maar geen verplichting voor de patiënt om eerst de klachtenprocedure te doorlopen. Ik heb mevrouw Laning dat ook niet zo precies horen zeggen, maar de toonzetting was zodanig dat je dit wel kon aannemen.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Neen. Ik heb aangegeven, dat ik natuurlijk niet zo irreeël ben om nu te zeggen, dat je iets wat er nog niet is verplicht moet stellen. Ik maak er mij echter wel zorgen over, dat zo'n grote groep aan artikel 3 wordt toegevoegd, eigenlijk op het verkeerde been wordt gezet en richting tuchtrechtspraak gaat, terwijl zij in de richting van klachtenbemiddeling of -behandeling zou moeten gaan. Om die reden heb ik dat uitvoerig uitgewerkt. Als de staatssecretaris namelijk de lijn van de CDA-fractie zou volgen en er daardoor een gefaseerde invoering ontstaat van al deze beroepen, kunnen tegelijkertijd de beroepsgroepen zelf erop worden gewezen dat zij een soort verzoeningstraject kunnen brengen. Daarna kan men alsnog

naar de tuchtrechter. Ik heb uiteindelijk gekozen voor een parallelle die ertoe kan leiden dat over een aantal jaren bij de evaluatie mijn voorstel gevolgd zal worden om het verplicht te stellen of dat er eventueel een wijziging in de procedure van het tuchtrecht wordt aangebracht. Dat laatste is het advies van de NRV.

Staatssecretaris **Simons**: Ik zou er een paar dingen over willen zeggen. De heer Kohnstamm heeft in dit verband een amendement aangereikt met betrekking tot de comparatiemogelijkheid.

Luisterend naar de interventie van mevrouw Laning, versta ik het als volgt. Bij een goed functionerend klachtensysteem in de gezondheidszorg mag je aannemen, dat de colleges daarop veel alerter zijn. Een klacht is immers een van de beste kwaliteitsaanduidingen voor een organisatie. Mevrouw Laning zegt dat dit bij een goed functionerend systeem enig positief zou kunnen hebben op de gang naar de tuchtrechter, doch het niet beoogt. Ik geloof dat de kans niet onaanzienlijk is dat er enige causaliteit zal ontstaan bij een goed functionerend klachtrecht. Dat zal in de praktijk bewezen moeten worden. De heer Kohnstamm heeft er in dit verband op gewezen — ik ben dat zeer met hem eens — dat soms al bij een eerste gesprek of bij een vooronderzoek blijkt dat er sprake is van communicatieproblemen of van bejegeningproblemen die tot felle emoties kunnen leiden. Wij mogen niet uitsluiten dat bij een aantal van dergelijke situaties bij een goed functionerend klachtensysteem binnen de gezondheidszorg deze zaken tijdig en preventief zouden zijn aangepakt.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Mijn inbreng was erop gericht, ervoor te zorgen dat er geen juridificering in de gezondheidszorg komt. Als alleen de weg naar de tuchtrechter geopend wordt, worden de mensen op het verkeerde been gezet en komen zij teleurgesteld terug. Ik ben het in dezen inhoudelijk helemaal eens met de heer Kohnstamm. Ik ben echter van mening dat wanneer de tuchtrechter officieel belast wordt met deze taak, er een ander type tuchtrecht komt. De procedure met betrekking tot het vooronderzoek krijgt een heel ander karakter als deze bemiddeling verplicht wordt gesteld. Misschien hoeven wij dan

ook geen klachtenbemiddeling meer te doen, dat doet de tuchtrechter dan wel.

Staatssecretaris **Simons**: Ik zou juist de omgekeerde redenering willen volgen. Op het moment dat je een goed functionerend klachtensysteem hebt, zou dit er best toe kunnen leiden dat de weg naar de tuchtrechter minder snel bewandeld wordt.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Dat was mijn lijn, voorzitter. Ik weet dat 80% van de klachten betrekking heeft op bemiddeling of bejegening. Omdat er echter geen klachtentraject is, sturen wij, als wij de wet volgende maand zouden aannemen, alle klagers naar de tuchtrechter.

Staatssecretaris **Simons**: Het kabinet is binnen afzienbare tijd in staat een wetsvoorstel met betrekking tot die klachtwet in te dienen. Ik heb u een brief geschreven over de manier waarop wij een en ander iets hebben gewijzigd. Wij hebben met betrekking tot de democratisering van de instellingen wat eenvoudiger voorstellen gedaan. Wij moeten natuurlijk spoed betrachten met de Klachtwet. Materieel zijn wij het vervolgens eens, dat een goed functionerend klachtensysteem effect heeft op het verminderen van tuchtprocedures. Daarom reageerde ik misschien iets te scherp op uw opmerkingen, mevrouw Laning. Ik geloof dat het in dat verband helemaal niet wenselijk en nodig is om de zeef als het ware te formaliseren. Als u dat niet beoogd heeft, zijn wij het materieel volstrekt met elkaar eens.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Als hij er maar is. Ik hoef ook niet op de Klachtwet te wachten. Als de beroepsbeoefenaren die wij nu in de Wet BIG brengen zelf een goede klachtenregeling hebben, zijn wij ook al een stuk op weg.

Staatssecretaris **Simons**: Prima, dan zijn wij het eens.

Voorzitter! Voor klachten van patiënten die redelijkerwijs niet zullen kunnen leiden tot tuchtrechtelijke maatregelen, bevat het wetsvoorstel toch een aantal mogelijkheden. Ik zal die nog even in het kort noemen, want sommigen hebben daarvoor ook aandacht gevraagd. De klager heeft het recht zich door een raadsman te laten bijstaan. De

gemachtigde kan zich laten vertegenwoordigen. Van het optreden van een zodanige raadsman-gemachtigde zou al een zekere zeefwerking uit kunnen gaan. De raadsman zal veelal in hopeloze zaken ontraden om te gaan procederen. Dan hebben wij ook het verplichte vooronderzoek. In dat kader wordt de klager gehoord. Dat zou hem of haar tot het inzicht kunnen brengen dat hij of zij beter het klaagschrift zou kunnen intrekken. Voorts hebben wij de mogelijkheid geopend dat het tuchtcollege de zaak in een niet voltallig college kan berechten. In eenvoudige gevallen kan het tuchtcollege de zaak in plaats van met vijf leden met drie leden behandelen. Als tijdens het vooronderzoek blijkt dat de klacht afkomstig is van iemand die niet bevoegd is om te klagen of dat de klacht kennelijk ongegrond of van onvoldoende gewicht is, kan het tuchtcollege op voorstel van de vooronderzoeker besluiten, geen rechtszitting te houden en de zaak in de raadkamer afdoen. Naar ons oordeel zijn dit de mogelijkheden om de proceseconomie — zo heet dat in het jargon — op een zinnige manier te betrachten.

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Ik constateer, dat ook de vraag die gisteravond gesteld is, namelijk of het vooronderzoek altijd verplicht is, daarmee beantwoord is. Dat is dus altijd verplicht. Er is echter een andere zaak. De staatssecretaris noemde allemaal positieve punten die de positie van de partijen versterkt. In hetzelfde wetsvoorstel zijn twee maatregel opgenomen die de positie van de partijen aanmerkelijk verzwakken. De ene is het doen oproepen of het uitnodigen van eigen deskundigen en getuigen. Dat kan men in de huidige tuchtrechtspraak wel.

Staatssecretaris Simons: Eén van ons tweeën komt daarop terug.

Mevrouw Terpstra (VVD): Excuus, ik dacht dat u dit onderdeel al had afgerond.

Staatssecretaris Simons: Neen ik ben nog niet klaar met de tuchtrechtspraak, want daar is nog veel meer over te zeggen.

Over de al of niet verplichte inschakeling van klachtenbureaus heb ik uitvoerig gesproken.

Voorzitter! De heer Kohnstamm stelde die gevallen aan de orde die

ten onrechte in het kader van de tuchtrechtprocedure worden behandeld. Hij heeft zich afgevraagd of er in het kader van de tuchtrechtelijke procedure geen moment moet worden ingebouwd voor een schikking in der minne. Ik heb al even gesproken over het comparitiemodel tijdens het vooronderzoek. Ook mevrouw Laning heeft dit punt aan de orde gesteld. Ook zonder dat dit uit de wettekst te herleiden is, is een van de gedachten achter de regeling die bepaalt dat partijen tijdens het vooronderzoek in de gelegenheid moeten worden gesteld om te worden gehoord, de overweging dat aldus de klager, na te zijn gehoord, tot het inzicht komt dat hij toch met zijn klacht aan het verkeerde adres is. De geachte afgevaardigde wil die gedachte echter ook in de wet wat explicieter regelen. Hij zou die wat meer uitgewerkt willen zien. Ik meen dat het goed is dat ik in dezen een positieve houding inneem. In ieder geval sta ik hier zeker niet onwelwillend tegenover. Het werk dat gericht is op het doen van een poging tot bemiddeling tussen klager en aangeklaagde betekent dat er in de sfeer van het tuchtrecht twee verschillende functies worden vervuld. Dit betekent dat er naast de hoofdfunctie, het recht doen, een nevenfunctie is, want als dit in de wet duidelijker wordt opgenomen, kan vastgesteld worden dat dit een nevenfunctie van bemiddeling of schikking is. Het laatste zou kunnen interfereren met de klachtprocedures waarover wij gesproken hebben. De argumenten van de geachte afgevaardigde en zijn empirische waarneming zouden voor mij reden kunnen zijn om positief tegenover dit amendement te staan. Het gaat immers om de zaak zelf. Nogmaals, als ingewikkelde procedures niet nodig zijn, bijvoorbeeld procedures die tijd of energie vragen enzovoort, en als pas ter zitting zou blijken dat zo'n comparitie mogelijk is, dan geloof ik dat het amendement door mij positief bejegend zou kunnen worden. Misschien moeten wij dit punt nog eens terughalen bij de voorgenomen wet op het klachtrecht.

Mevrouw Terpstra heeft gevraagd waarom de klager alleen in beroep kan gaan tegen een uitspraak van het tuchtcollege, wanneer de klacht is afgewezen of de klager niet-ontvankelijk is verklaard. Ik geloof dat het niet past bij het karakter van het tuchtrecht om de klager in beroep te

laten gaan, omdat hij de opgelegde tuchtmaatregel niet zwaar genoeg vindt. Het doel van het tuchtrecht is immers het bevorderen van de kwaliteitseis van de beroepsuitoefening en niet de genoegdoening van de patiënt. Dat ware helder te markeren. De reden om klager in een bepaald geval toch het recht te geven om in hoger beroep te gaan, is de volgende. In het kader van het tuchtrecht kan, zoals bekend, aan de klager geen schadevergoeding worden toegekend. Dat kan wel in een civielrechtelijke procedure. In het kader van die procedure zou het van belang kunnen zijn dat de klacht van klager door het tuchtcollege gegrond is verklaard. Daarom heeft de klager er in die situaties belang bij om in geval van afwijzing beroep in te stellen. En dat is geregeld in artikel 88 van het wetsvoorstel.

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Ik ben de staatssecretaris dankbaar voor zijn antwoord. Ik wil hem wel vragen om te reageren op de stelling van velen die zich met het medisch tuchtrecht bezighouden. Zij hebben al deze argumenten en ook die welke gewisseld zijn in de schriftelijke voorbereiding, tot zich genomen, maar zeggen desondanks dat het in hoger beroep kunnen gaan van eminent belang is, gezien de bepalende betekenis die veel jurisprudentie juist in hoger beroep heeft gekregen.

Staatssecretaris Simons: Daar zal de minister van Justitie straks uitvoerig op reageren.

De kwestie van de salarisvraagstukken, waarover mevrouw Netelenbos een vraag heeft gesteld, wil ik graag schriftelijk afdoen. Ik heb al aangekondigd dat ik op een aantal overigens niet onbelangrijke punten schriftelijk zal reageren. Hetzelfde wil ik doen ten aanzien van de vraag van mevrouw Terpstra, de heer Van Middelkoop en de heer Van der Vlies over de spoedbehandeling en wie daar nu precies om mag vragen. Ik kan er nu kort dit van zeggen. Het ligt voor de hand waarom het onwenselijk is dat de klager de kans krijgt om een spoedbehandeling aan te vragen. Welke burger zou namelijk niet wensen dat zijn zaak met spoed wordt behandeld? Dit is een zeer praktisch en doorslaggevend argument. De andere zaken die in dit verband aan de orde komen, wil ik graag schriftelijk uiteenzetten.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Voorzitter! Wordt onder de salaris-vraagstukken ook de risico-aansprakelijkheidsverzekering verstaan?

Staatssecretaris **Simons**: Neen, het gaat hier om de mogelijke part-time functies van secretaris, voorzitter enzovoort. Het gaat dus eigenlijk om het thema "van vacatiegeld naar deeltijdbanen".

De vraag van mevrouw Netelenbos om de inspectie te verzoeken om een jaarverslag rond de hele problematiek van spoedprocedures, kan ik positief beantwoorden. Ik zal dit aan de inspectie voorleggen.

De heer Leerling en mevrouw Beckers hebben een vraag gesteld over de mogelijkheid om lid-beroeps-genoten in het vooronderzoek te betrekken. De wettekst, zoals die nu luidt, laat dit over aan de wijsheid van de voorzitter. Het kan dan gaan om een jurist of een beroepsgeenoot die lid of plaatsvervangend lid is van het tuchtcollege, of de secretaris of plaatsvervangend secretaris. Naar mijn bescheiden oordeel zou de wetgever op dit punt niet verder moeten willen detailleren.

Mevrouw Terpstra, de heer Leerling en mevrouw Beckers hebben opmerkingen gemaakt over de samenstelling van de regionale tuchtcolleges. Eigenlijk hebben zij gesuggereerd of het niet wenselijk zou zijn dat beroepsgeenoten van de aangeklaagde daar altijd deel van uitmaken. Ik kreeg de indruk dat de geachte afgevaardigden niet geheel overtuigd waren van de argumenten om die suggestie niet op te volgen. Het verzoek was om daar nog wat argumenten voor te geven in de hoop dat ik hen nu wel zou kunnen overtuigen. En dat moet toch ook de zin zijn van het gemeen overleg, over en weer overigens. Ik wil nog eens proberen om mijn standpunt kernachtig samen te vatten. In de praktijk wordt ernaar gestreefd om zo veel mogelijk alle medische specialisten in het tuchtcollege vertegenwoordigd te doen zijn. Naar ons oordeel gaat het echt te ver om dat als regel in de wet vast te leggen. Over de intentie en het feitelijke belang ervan hebben wij dus geen verschil van mening. In de praktijk moet je echter rekening houden met een aantal praktische beperkingen die zo'n regel zouden kunnen frustreren. Wie schiet er dan wat mee op? Gewaakt moet worden tegen een al te grote versnippering in

de samenstelling van tuchtcollege's. De leden moeten voldoende ervaring kunnen opdoen, wat ook betekent dat er voldoende aanbod moet zijn. Het aanbod van alternatieve zaken lijkt niet zodanig, dat speciaal voor de behandeling daarvan aan te trekken leden daarmee altijd voldoende ervaring zouden kunnen opdoen. Ik denk dat de kwaliteit van de tuchtspraak er niet onder hoeft te lijden, wanneer niet altijd alle deskundigheden rechtstreeks in het college zijn vertegenwoordigd. Er dient wel naar gestreefd te worden om de meest optimale samenstelling te bewerkstelligen. We moeten niet zo ver gaan om nu nadere detaillering en regels met betrekking tot die intentie op te nemen, en wel zodanig dat er ook formele betekenis aan moet worden toegekend.

Mevrouw Terpstra vindt dat niet de partijen in een tuchtzaak, maar alleen het tuchtcollege kan beslissen dat een zaak achter gesloten deuren moet worden behandeld. Mevrouw Netelenbos is van mening dat alleen als zeer gevoelige patiëntgegevens aan de orde zijn, sprake kan zijn van behandeling achter gesloten deuren, en dat de patiënt hierin het laatste woord moet hebben. Zij vraagt of die interpretatie juist is. Mijnheer de voorzitter! Ik wil daar een paar opmerkingen over maken, volledigheidshalve. Ik geloof dat ook in andere gevallen dan genoemd door mevrouw Netelenbos er aanleiding zou kunnen zijn om een zaak achter gesloten deuren te behandelen. Gedacht kan worden aan de situatie, waarin het privéleven van de aangeklaagde dan wel van derden in het geding is. Als patiëntgegevens van de klager aan de orde zijn, kan overigens ook de aangeklaagde er belang bij hebben dat de zaak achter gesloten deuren wordt behandeld. Hij heeft immers zijn beroepsgeheim. Hij kan stellen dat door openbare behandeling in dat geval de rechtspraak zou worden geschaad. Ik stem met haar in dat het uiteindelijk de tuchtrechter is die zal moeten beoordelen of sprake is van gewichtige redenen in de zin van artikel 6 EVRM om de zaak in een besloten zitting te behandelen. Als partijen deze beslissing zelf zouden kunnen nemen, is te verwachten dat ter zake in het geheel geen objectieve toetsing meer zal plaatsvinden, en is het gevaar groot dat nu juist in strijd met datzelfde artikel 6 wordt gehandeld. In dat geval kan door de

andere partij met succes een klacht worden ingediend bij het Hof voor de rechten van de mens.

De heer **Kohnstamm** (D66): Begrijp ik uit uw woorden dat u van mening bent dat, als een zitting achter gesloten deuren plaatsvindt, er geen sprake is van schending van het beroepsgeheim? Dat suggereerde u namelijk. Ik denk dat de schending van het beroepsgeheim wel een stapje verder gaat dan uitsluitend het doen plaatsvinden van de zitting achter gesloten deuren.

Staatssecretaris **Simons**: Ik denk dat het ervan afhangt hoe nadere maatregelen ter zake van de zitting zelf in besloten zitting worden getroffen, om bepaalde gegevens zodanig anoniem te maken in de onderlinge bespreking dat dit risico tot een minimum wordt teruggebracht.

De heer **Kohnstamm** (D66): Misschien moeten we daar in tweede termijn nog op terugkomen. Ik denk dat het schending van het beroepsgeheim is op het moment dat een arts een beroepsgeheim prijsgeeft, ook als hij dat doet ten overstaan van een regionaal of andersoortig tuchtcollege. Die schending staat los van de vraag of de zitting besloten of open plaatsvindt. Zo had ik het begrepen.

Staatssecretaris **Simons**: Mijn wijsheid stagneert hier, voor zover ik haar nog bezit. Collega Hirsch Ballin, die nauwkeurig heeft meegeluisterd, zal dat punt straks toelichten.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Mag ik daar een vraag aan koppelen, die wellicht zelfs een schriftelijke beantwoording vergt? Het gaat over de schending van het beroepsgeheim ten aanzien van het ambtelijk vooronderzoek. Op het moment dat een beroepsbeoefenaar die aangeklaagd wordt zich wil verdedigen, zal hij in feite het patiëntendossier moeten openen, om daarmee duidelijk te maken dat er wellicht iets anders aan de hand is dan wat er in de klacht door de klager is opgeschreven. Op dat moment geeft hij in feite privacygevoelige gegevens, die behoren bij zijn beroepsgeheim, uit handen aan een ambtenaar die belast is met het vooronderzoek. Die ambtenaar kan dan vervolgens met die gegevens dingen doen die niet

mogelijk zouden moeten zijn. Het is een wezenlijk probleem, ook aangedragen door de mensen die zich met de tuchtrechtspraak bezighouden.

Staatssecretaris **Simons**: Ik zei net tegen collega Hirsch Ballin dat ik het bijna onvermijdelijk acht dat dat punt aan de orde komt. Maar goed, ik zou nu zeer moeten improviseren om op uw stellingname in te kunnen gaan.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (Groen Links): De vraag is of je als je een klacht indient, impliciet toestemming geeft, of dat expliciet aan je gevraagd wordt hoever dat kan gaan. Graag hoor ik daar meer over van de minister van Justitie.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter! Misschien mag ik erop wijzen dat volgens artikel 81 het vooronderzoek wordt opgedragen aan een lid of aan de secretaris van het regionaal tuchtcollege. Het is onvermijdelijk in elke tak van rechtspraak, ook in deze, dat bij de behandeling van een zaak ten minste de leden, de secretaris of de griffier van het college zich moeten verdiepen in zaken die overigens niet vanzelfsprekend publiek bekend worden.

De heer **Kohnstamm** (D66): Dat is in zoverre onwaar, dat in ieder geval het dossier vervolgens ter inzage ligt, althans voor procespartijen, die daarmee ook hetgeen in het vooronderzoek bekend wordt kunnen lezen. Bovendien staat dit los van de vraag die aan de orde was, namelijk hoe ver het beroepsgeheim gaat ten aanzien van de procedure in het tuchtrecht. In deze discussie komt nu weer de openbaarheid naar voren, maar de discussie is er ook los van de openbaarheid één die tot besluitvorming zal moeten leiden hier of elders.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik wil graag straks ingaan zowel op de externe openbaarheid, de openbaarheid van de zitting, als op de openbaarheid in de zin van de kennisneming van stukken, waarover de heer Kohnstamm gisteren gesproken heeft met verwijzing naar artikel 111 van de Beroepswet.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Voorzitter! Ik wil nog één vraag stellen op dit punt. Ik acht het mogelijk dat een beroepsbeoefenaar

bij het opsturen van de stukken naar aanleiding van een bepaalde klacht, er zelf voor zorgt dat het beroepsgeheim ten opzichte van derden niet geschonden wordt door bepaalde stukken niet mee te sturen. De beroepsbeoefenaar kan dan een briefje bijvoegen waarin staat, dat het beroepsgeheim niet toelaat dat bepaalde gegevens worden verstrekt. Dat is natuurlijk een hele klus, maar het kan wel.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik denk dat er inderdaad een relevant onderscheid gemaakt kan worden bij het overleggen van gegevens die betrekking hebben op de behandeling van de klacht. Wanneer iemand klaagt over de manier waarop hij of zij behandeld is door een beroepsbeoefenaar, is het onvermijdelijk dat in het verweer door de betrokken beroepsbeoefenaar wordt aangegeven wat hij heeft gedaan met de betrokken patiënt. Dan geldt "men kan niet blazen en het middel in de mond houden". Als het gaat om informatie over de vraag hoe er ten opzichte van derden is gehandeld, ligt het anders. Dan zou je redelijkerwijs eisen mogen stellen met betrekking tot anonimisering van gegevens ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer, dus met inachtneming van het beroepsgeheim ten opzichte van die andere patiënten die mogelijk een vergelijkingsmaatstaf opleveren.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Maar het kan zijn dat de handelwijze van de beroepsbeoefenaar ten opzichte van een klager volstrekt verdedigd moet worden door het schenden van een beroepsgeheim ten opzichte van een derde. Ik kan een groot aantal voorbeelden noemen als ik mijn fantasie laat werken. Het komt namelijk voor dat de beroepsbeoefenaar zich alleen maar kan verdedigen door geheimen van gezinsleden van de klager prijs te geven waarvan de klager niet op de hoogte is. Dus dan moet je dat al bekend maken als je de gegevens opstuurt, want je hebt geen toestemming van de andere gezinsleden om hun geheimen bekend te maken om de klager te verdedigen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik zou haast in de verleiding komen, aan mevrouw Laning te vragen: vertelt u eens? Maar dan schendt zij misschien haar beroepsgeheim.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Ja, ik beschouw dit als beroepsgeheim, want er zijn voorbeelden bij die men zou kunnen vertalen.

Minister **Hirsch Ballin**: In een situatie als door mevrouw Laning geschetst, zal ofwel een anonimisering moeten plaatsvinden die de persoonlijke levenssfeer van de betrokken andere patiënten beschermt en dus leidt tot inachtneming van het beroepsgeheim ten opzichte van die patiënten dan wel een bepaalde modificatie in de wijze van kennisneming. Deze kwestie heeft de heer Kohnstamm gisteren aan de orde gesteld.

De heer **Kohnstamm** (D66): Dat betekent dat de naam van de echtgenoot of echtgenote slechts met voorletters wordt genoemd.

Staatssecretaris **Simons**: Voorzitter! Mevrouw Beckers heeft gevraagd, de uitzonderingsgronden op de openbaarheid zoals nu verwoord in het wetsvoorstel wat pregnanter te omschrijven. De formulering in het wetsvoorstel is nu "om gewichtige redenen". Een blik op de wetgeving op het terrein van het civiele strafrecht en het aanverwante tuchtrecht voor notarissen en advocaten leert mij dat gekozen is voor een zelfde formulering. Uit een oogpunt van harmonisatie van wetgeving lijkt het mij het beste deze redactie te handhaven. Dit staat nog los van het feit dat het mij uitermate complex schijnt om de uitzonderingsgronden te specificeren.

Mevrouw Laning, mevrouw Terpstra en de heren Van Middelkoop en Leerling hebben vragen gesteld over artikel 109. Dit artikel bevat de bepaling om strafsancie te stellen op schade. Gevraagd is, deze bepaling uit te breiden tot gevallen van "aanmerkelijke kans op schade". Ik heb begrepen dat mevrouw Terpstra deze uitbreiding juist niet wenst. Ik herinner de Kamer eraan dat een dergelijke bepaling betreffende aanmerkelijke schade reeds in het voorontwerp was opgenomen. Naar aanleiding van het advies van de Commissie deregulering, ik meen dat dit de commissie-Geelhoed was, is deze bepaling in het midden van de jaren tachtig geschrapt. De commissie meende dat de bepaling op dat punt juist te ruim was geformuleerd. Zij zag met name problemen op het

punt van de rechtszekerheid en van de wetshandhaving.

Wat betreft de rechtszekerheid kan erop worden gewezen dat de toevoeging "aanmerkelijke kans" behoorlijk vaag is en dat men dan niet precies weet waaraan men toe is. Het is niet geheel duidelijk wanneer zich bijvoorbeeld een dergelijke aanmerkelijke kans voordoet. Van de handhaving, zo was het oordeel bij de toetsing, mag dan ook niet te veel worden verwacht. De officier van justitie zal moeten bewijzen dat de hulpverlener zonder dat er schade is ontstaan of aange-toond, niet alleen de kans nam schade te veroorzaken, maar zelfs een aanmerkelijke kans op schade heeft veroorzaakt. Dat vergt aanzienlijk meer op het punt van de bewijslast. Er is een motie op dit punt ingediend. Ik wil het oordeel, gehoord deze overwegingen, graag aan de Kamer overlaten.

Mevrouw Terpstra (VVD): Voorzitter! Het spijt mij, maar daar kan ik niet mee akkoord gaan. Ik meen dat de staatssecretaris in zijn nota naar aanleiding van het eindverslag zelf ook in tamelijk sterke bewoordingen afstand heeft genomen van deze mogelijkheid, een aanmerkelijke kans op schade strafbaar te stellen. Ik heb hem daarvoor geprezen. Ik ben hem daarin bijgevalen. Ik heb hem daarin als oppositiepartij gesteund.

Ik meen dat er afgezien van de argumentatie in de nota naar aanleiding van het eindverslag nog andere argumenten te vinden zijn om erop te wijzen dat dit een amendement is dat dermate verstrekkend is dat het niet zomaar op een achternamiddag in de Kamer kan worden besloten. Het doorbreekt in feite de normale rechtsgang in onze samenleving. Ik hoor daar graag het oordeel van de minister van Justitie over. De normale rechtsgang is dat iets pas strafbaar wordt gesteld op het moment dat er werkelijk een strafbare handeling is gepleegd.

Ik pak even het advies van de Raad van State erbij. De Raad van State zegt ten aanzien van een ander wetsvoorstel waarbij verwezen wordt naar de werkgroep Strafbarestelling dat er sprake zou kunnen zijn "van een inbreuk op de grondgedachte van het Wetboek van Strafrecht, dat het bij strafbare feiten niet zozeer om planning, maar om handelingen of gedragingen gaat." Bovendien stelt de Raad van State... Ik heb nu

blijkbaar een andere bladzijde voor mij waarop dit niet staat.

Staatssecretaris Simons: Daar heb ik ook weleens last van.

Mevrouw Terpstra (VVD): Ik hoop, dat de minister van Justitie hierop zal ingaan. Het druist in tegen het feit, dat een niet objectieve term als "aanmerkelijke kans op" iets strafbaar kan stellen.

Minister Hirsch Ballin: Ik zal er graag op ingaan. Ik weet niet of het antwoord mevrouw Terpstra tevreden zal stellen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Het amendement maakt grote kans om aangenomen te worden. Het is van belang om na te gaan, of er niet een spoedadvies van de Raad van State kan komen.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Mevrouw Terpstra moet de artikelen die de positie en de functie van het tuchtrecht regelen goed lezen. Zij maakt een denkfout. Zij heeft het over strafrecht. Het is hier geen strafrecht.

Mevrouw Terpstra (VVD): De sanctie bij het tuchtrecht is wel dermate ingrijpend, dat niet alleen sprake is van strafbaarstelling, maar ook van een tuchtmaatregel, die als straf is bedoeld.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Ik heb de situatie van de Veghelse huisarts naar voren gebracht. Mevrouw Terpstra zat toen te knikken. Daar was sprake — het bleek achteraf — van een kans op aanmerkelijke schade voor 70 patiënten. Dan moet je kunnen ingrijpen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Ik knikte, omdat ik de zaak van die Veghelse huisarts geanonimiseerde kende. Het ging om een TBC-explosie, met vreselijke gevolgen. Ik herinner eraan dat de inspectie toen heeft gezegd, dat er hoogstwaarschijnlijk geen sprake zou zijn geweest van vervolging.

Staatssecretaris Simons: Mijnheer de voorzitter! De heren Kohnstamm en Leerling hebben gesproken over het verplichte vooronderzoek. Is dat onder alle omstandigheden wel nuttig en nodig, zo is gevraagd. Ik

acht de risico van het beperken van het vooronderzoek aanmerkelijk groter dan de verlichting die het brengt door het niet in alle gevallen verplicht te stellen. Tot goed begrip van de klacht is het bijna altijd nodig, dat de klacht wordt toegelicht. Dat is precies de functie van het vooronderzoek rond de klacht. Ook de aangeklaagde moet de gelegenheid krijgen zijn visie te geven omtrent hetgeen waarover wordt geklaagd. Ik wil vasthouden aan de gedachte van een verplicht vooronderzoek. In die gevallen, waarin de zaak snel duidelijk is geworden, kan een dergelijk gesprek kort zijn. Ik wijs naar de positieve bejegening van de heer Kohnstamm van de comparitie. Ik geloof, dat er geen winst wordt geboekt, als wij het verplichte vooronderzoek relativeren of sterk gaan nuanceren.

De heer Kohnstamm heeft gevraagd waarom niet net als in het geldende medische tuchtrecht de bepaling wordt opgenomen, dat de aangeklaagde desnoods wordt verplicht te verschijnen voor het tuchtcollege. Aanvankelijk had ik een zekere sympathie voor die gedachte. In de rechtsliteratuur is die bepaling uitermate scherp bekritiseerd. Ik verwijs naar het preadvies, dat mr. Van Agt, de latere minister-president in 1971 over het tuchtrecht voor de Nederlandse juristenvereniging heeft uitgebracht. Ook in het boek van prof. Den Doelder wordt de bepaling van uiterst kritisch commentaar voorzien. In andere tuchtrechtsregelingen voor vertrouwensberoepen komt de bepaling niet voor. De praktische vraag is — je kunt er verschillend over oordelen — wat het nuttig effect is van die bepaling. De aangeklaagde is niet verplicht om te antwoorden. Hij behoeft niet aan zijn eigen veroordeling mee te werken. De enige zin die van een zwijgende aangeklaagde uitgaat, is dat je kunt luisteren en dat dit een zekere pedagogische werking kan hebben. Moet je dan zover gaan?

De heer Kohnstamm (D66): Ik kom er in tweede termijn graag op terug. Ik meld nu slechts, dat degene die u net noemde, de heer Van Agt als preadviseur op dit punt, als aangeklaagde hier alleen luisterend heeft gezeten en niets heeft willen zeggen. Een zekere parallelie is er niet vreemd aan.

Staatssecretaris **Simons**: Ik wijs op mijn laatste opmerking.

Voorzitter! De heer Van der Vlies sprak over de beperking van de zittingsduur van leden-beroepsgenoten van tuchtcolleges. Ik ben om praktische redenen geen voorstander van zo'n beperking. Zoiets bemoeilijkt op een naar mijn gevoel onnodige manier het vinden van geschikte burgers, die deze bijdrage willen leveren.

De heer Van Middelkoop heeft gesproken over artikel 109, derde lid, waarin de mogelijkheid wordt gegeven aan de strafrechter om als bijzondere straf het verbod op te leggen het beroep nog verder uit te oefenen. Hij vroeg: past een dergelijke bijkomende straf nog wel in het nieuwe stelsel? De straf past in het nieuwe stelsel. Bedacht moet worden dat het dan gaat om zeer ernstige schendingen van de rechtsorde. De betrokken beroepsbeoefenaar heeft in die situaties namelijk schade aan de gezondheid van een ander veroorzaakt. Ik geloof dan ook niet dat er enige bedenking tegen behoefte te zijn.

De heer Van der Vlies heeft gevraagd: is het bij het opleggen van de tuchtmaatregel van gedeeltelijke ontzegging van de bevoegdheid in het register ingeschreven staande beroepen uit te oefenen ook mogelijk een spoedvoorziening op te leggen? Het antwoord is ja. Ik verwijs naar artikel 63, lid 7, zoals het is aangepast bij de vierde nota van wijziging.

De heer Leerling sprak over het Hof van Justitie en het tuchtrecht. Ik zal daarop schriftelijk ingaan, gewoon om tijdsredenen.

Ik wil nu ingaan op de bevoegdheden van de basisarts, waarover uitvoerig van de zijde van de PvdA-fractie is gesproken.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): De staatssecretaris heeft het al uitvoerig gehad over de openbaarheid, maar hij is nog niet ingegaan op mijn amendement over openbaarheid. Of is dat de afdeling van de minister?

Staatssecretaris **Simons**: Daar zal de minister op ingaan.

Mevrouw **Netelenbos** is uitvoerig ingegaan op de bevoegdheden van de basisarts. Haar amendement ter zake strekt ertoe te bevorderen dat de basisarts niet zelfstandig bevoegd kan zijn voor het verrichten van voorbehouden handelingen. Ik deel

de opvatting van mevrouw **Netelenbos** dat het nooit mag gebeuren dat opgeleide basisartsen handelingen verrichten waartoe zij in kwalitatief opzicht niet bekwaam geacht mogen worden. Dat is de hoofdzaak. Over dat feitelijke belang zijn wij het volledig eens. De vraag laat zich stellen hoe je dat doel instrumenteel het beste kan bereiken, via de weg die mevrouw **Netelenbos** in haar amendement aangeeft of via de weg die ik heb aangegeven. Het schrappen van de basisarts uit de lijst van bevoegde beroepsbeoefenaren lijkt mij — ik druk mij voorzichtig uit — overtrokken en niet echt nodig. In de bevoegdheidsomschrijving is de eis van bekwaamheid opgenomen. Anders gezegd: men is alleen bevoegd tot hetgeen waartoe men daadwerkelijk ook bekwaam is. Wie niet bekwaam is — zo simpel is het eigenlijk — is wettelijk niet bevoegd. Die bekwaamheid moet worden beoordeeld naar objectieve maatstaven. Kern is dan dat een basisarts geen handelingen mag verrichten waartoe de bekwaamheid alleen via specialistische opleiding kan worden verkregen.

Die regeling betreft een fundamentele wijziging ten opzichte van het huidige wettelijke regime, waarin de wet artsen zonder meer bevoegd verklaart tot alle medische handelingen. Het is dus zeker niet zo dat onder het regime van de Wet BIG de geregistreerde basisarts dezelfde voorbehouden handelingen mag verrichten als de huisarts, zoals men in formele zin kon vermoeden. De huisarts heeft een aanvullende specialistische opleiding, is zoals mag worden aangenomen bekwaamer dan de basisarts en is derhalve tot meer bevoegd dan de basisarts. Dat is het stelsel van de wet. Ik denk dat er geen misverstand bestaat over wat de clou is van de voorgestelde bevoegdheidsregeling. Het wetsvoorstel biedt naar ons oordeel instrumenten om te kunnen optreden tegen onbekwame basisartsen, die voorbehouden handelingen verrichten. Het gaat om een strafbaar feit, want onbekwaam is onbevoegd en dus strafbaar. Er is sprake van een overtreding van de tuchtnorm en dus is men tuchtrechtelijk aansprakelijk.

Waar wij het eens zijn over het hoofduitgangspunt van de bekwaamheid die leidt tot het verrichten van bepaalde voorbehouden handelingen, denk ik dat het uitschrijven van alle basisartsen uit de bevoegdheids-

regeling een te ongenueanceerde maatregel is om ons gemeenschap-pelijke doel te bereiken. Niet gezegd kan worden dat per definitie elke basisarts onbekwaam is tot alle voorbehouden handelingen. Men kan best individueel de nodige bekwaamheid hebben opgedaan zodat gezegd kan worden dat men objectief bekwaam is tot het verrichten van een of meer of enkele voorbehouden handelingen. Dat is overigens ook de opinie van de KNMG die wij in verband hiermee nog eens informeel hebben benaderd. Ook deze instelling geeft aan dat deze bekwaamheid, afhankelijk van de ervaring van betrokkene, van basisarts tot basisarts kan verschillen. De wet dient hiermee zo goed mogelijk rekening te houden. In de ziekenhuizen werken de basisartsen onder verantwoordelijkheid van specialisten; er is altijd een zekere toezichtsrelatie om de kwaliteit te waarborgen, aldus de KNMG.

Voorzitter! Ik zeg niet dat er in de praktijk niets te verbeteren valt. Mevrouw **Netelenbos** duidt erop dat basisartsen soms handelingen verrichten die in formele zin, naar de norm van de bekwaamheid, door hen eigenlijk niet verricht zouden mogen worden. Dat is dezelfde problematiek als wij aantreffen bij de verpleegkundigen die in de praktijk tal van handelingen zijn gaan verrichten waarvan wij zo langzamerhand vinden dat zij daartoe bekwaam zijn terwijl de wetgeving wat dit betreft achterloopt. Kortom, het middel dat in het amendement wordt aangereikt, is in feite niet geschikt om het doel te bereiken dat ik eerder heb aangegeven. Er is sprake van een continuüm in de opleidingsperiode die tot enig specialisme leidt, waarbij de bekwaamheid voortdurend, als het ware via de bevoegdheidsregeling, het meetpunt is om antwoord te geven op de vraag of bepaalde handelingen al dan niet door deze groep mogen worden verricht. Het amendement is mijns inziens een te fors middel om het gemeenschappelijke beoogde doel te bereiken.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Ik kan dit betoog voor een flink gedeelte volgen. Ook wij hebben geworsteld met de beantwoording van de vraag, hoe dit het best zou kunnen worden geregeld. Deze wet wil patiënten beschermen. De poortwachter in de gezondheidszorg is de huisarts. Van de huisarts hoort de patiënt wat er

verder wel en niet moet en kan. Dat is iemand met een driejarig specialisme. Echter, dat bordje met daarop de tekst "geregistreerd arts" mag ook de basisarts op zijn deur schroeven en daarmee kunnen er voor de patiënt problemen gaan ontstaan. De staatssecretaris geeft aan dat mijn amendement neerkomt op schieten met een kanon op een mug. Is het niet mogelijk om een soort preregistratie in te voeren voor degenen die nog niet zijn afgestudeerd als "poortwachter", dus huisarts, maar die wel een universitaire opleiding hebben afgerond, met coschappen die op z'n langst vijf maanden per specialisme duren? Dat zijn ècht beginners. Door middel van dit registratiesysteem zou de patiënt kunnen zien dat hij niet te maken heeft met een huisarts. Nogmaals, een basisarts is geen huisarts en het mag ook niet voorkomen dat een patiënt dat kan denken.

Staatssecretaris Simons: De vraag rijst, of het middel dat u hiermee aanreikt, recht doet aan de door u veronderstelde problematiek. Kan daarmee een oplossing worden geboden?

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Een soort juniorregistratie.

Staatssecretaris Simons: Ik weet niet precies op welk moment de basisarts feitelijk in de onderwijswetgeving tot stand is gekomen, maar het gaat daarbij natuurlijk om een medicus die een opleiding heeft afgerond, zij het geen specialistische opleiding. Dat betekent dat hij wel bevoegd is tot het verrichten van medische handelingen, maar lang niet in alle opzichten — ik herhaal mijzelf in de kern — bekwaam. In het continuüm van basisarts tot huisarts, respectievelijk internist, oncoloog enz. zul je allerlei faseringen en trajecten zien, waarbij het geheel van voorbehouden handelingen zo langzamerhand verrijkt kan worden, tot het specialisme is afgerond. Ik vraag mij af of er uit het oogpunt van kwaliteit echt een meerwaarde is te bereiken. Voor mevrouw Netelenbos is immers de belangrijkste vraag hoe er voor kwaliteitszorg kan worden gezorgd. Dan zal men er toch binnen de instellingen, met de hulpmiddelen die wij aanreiken, op moeten toezien dat de voorbehouden handelingen alleen verricht worden naar de mate

waarin de bekwaamheid is gerealiseerd. Dat vind ik het hoofdpunt.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Een arts werkt toch niet altijd binnen een instelling? Dat is nu precies het probleem. Een arts kan zich zelfstandig vestigen. De staatssecretaris schaft het hele vestigingsregime af. Als ik bij wijze van spreken basisarts ben en als zodanig geregistreerd, mag ik een bordje op mijn deur schroeven: ik ben geregistreerd arts. Ik mag mij dan aanbieden als werker in de gezondheidszorg die bevoegd is om voorbehouden handelingen te verrichten.

Het gaat mij om de patiënt. De bedoeling van de wet is toch in de allereerste plaats, de patiënt de weg te wijzen, zodat hij kan zien dat hij niet te maken heeft met een huisarts. Die huisarts moet toch nog drie jaar verder zijn. Men heeft te maken met een juniorarts, iemand die weliswaar universitair is afgestudeerd, maar nog heel veel zal moeten leren. Een arts in opleiding moet echt nog vijf, zes jaar lang functioneren met iemand in een achterwachtsituatie. Een basisarts kan zich toch niet zelfstandig zo vestigen?

Staatssecretaris Simons: Dat is onjuist. Ik ga nu even mee in uw gedachtengang dat een basisarts zich zelfstandig kan vestigen. Die kan een groot aantal handelingen niet verrichten, omdat hij niet daartoe bekwaam is. Bij de tweede fase stelselwijziging is op initiatief van de heer Kohnstamm en vele anderen uitvoerig gesproken over de risico's van de functionele omschrijving van de huisartsenzorg. Het risico was, dat bij die benadering de basisarts, bijvoorbeeld vanuit de optiek van de verzekeraars, een interessante en goedkope mogelijkheid zou bieden om huisartsenzorg te verlenen. Die weg is afgesloten, los van de detaillering die het kabinet straks zal geven in de functionele omschrijving. Om redenen van kwaliteit moet uitgesloten worden, dat in de Nederlandse gezondheidszorg niet-bekwame artsen handelingen gaan verrichten die voorbehouden zijn aan huisartsen of specialisten. Dat is echt de hoofdzaak.

Ik begrijp de zorg van mevrouw Netelenbos, maar die kan niet worden opgelost via de weg die zij schetst. Die zorg is dat hier en daar in instituten, ziekenhuizen, instellingen voor zwakzinnigenzorg, enz. er

praktijken voorkomen waarbij sommige nog niet volstrekt bekwame artsen wel eens een handeling verrichten zonder dat er toezicht is. Het probleem is niet uniek. Die praktijk zal helaas wel eens voorkomen, maar moet ter plekke, binnen de instituten, worden aangepakt.

Mevrouw Vriens-Auerbach (CDA): Voorzitter! Ik hecht ook erg aan duidelijkheid voor het publiek. Die duidelijkheid komt er juist door de wet. Ik blijf toch maar even over een arts in plaats van basisarts spreken. Die arts mag zich geen huisarts noemen. Hij mag geen "huisarts" op de deur zetten.

Voorts is er een artikel 53, lid 8, waarin staat dat men wel bevoegd kan zijn tot een aantal voorbehouden handelingen, maar dat men zelf moet uitmaken of men nog wel bekwaam is. Als men een aantal jaren een voorbehouden handeling niet heeft verricht, blijft men vanuit zijn professie of zijn specialisme nog wel bevoegd, maar is men niet meer bekwaam. Artikel 53, lid 8, is speciaal op advies van de Gezondheidsraad toegevoegd, om ervoor te zorgen dat men dan nog wel kon voorschrijven. Ik denk dat het publiek met voorlichting heel duidelijk kan worden gemaakt, dat een arts geen huisarts is.

Staatssecretaris Simons: Ik heb grofweg mijn argumenten gegeven waarom ik de benaderingswijze in het amendement van mevrouw Netelenbos sterk overtrokken vind. Het doel wordt met het wetsvoorstel voldoende bereikt. Bovendien moeten de instellingen van gezondheidszorg zelf er, bijvoorbeeld via de lijn van de inspectie enz., op toezien dat artsen respectievelijk anderen geen handelingen verrichten waarvoor zij onvoldoende bekwaam zijn.

Maar ik noem nog een maatschappelijk effect van die benadering. Zo zal het amendement ook tot gevolg hebben dat de basisarts juridisch op gelijke voet komt te staan met elke andere onbevoegde tot uitoefening van de geneeskunst. Dan zou artikel 55a nog benut kunnen worden inzake de functioneel zelfstandigen en komt de basisarts op gelijke voet met de verpleegkundige.

Een kernpunt in de gedachtengang van mevrouw Netelenbos is de vraag, welke plaats de basisarts in de gezondheidszorg krijgt als hij geen enkele voorbehouden handeling mag

verrichten. Ik vermoed, zonder dat ik nu de details ken, dat een basisarts die afgestudeerd is, misschien één of twee voorbehouden handelingen mag verrichten van de lijst, omdat hij daartoe bekwaam is. Als hij een jaar doorleert, mag hij vijf handelingen van dat lijstje doen. Dat is het continuüm waar ik op gewezen heb.

Ook in de komende jaren gaat het om de vraag hoe je in de opleiding tot basisarts de student de bekwaamheid moet kunnen laten opdoen om die handelingen te verrichten die in de gezondheidszorg verantwoord aan basisartsen kunnen worden overgelaten. In dit opzicht zijn er wat initiatieven van de heer Ritzen en mij. De NVSU, de Nederlandse vereniging van samenwerken-de universiteiten, hebben wij gevraagd om te bekijken hoe via de huidige opleiding een aantal van die praktische bekwaamheden na afronding van de studie scherper gerealiseerd kunnen worden, bijvoorbeeld door een sterke profilering van het klinische gedeelte van de opleiding.

Nogmaals, het over de hele linie niet zelfstandig bevoegd verklaren van basisartsen met betrekking tot alle voorbehouden handelingen, wat de strekking is van het amendement, gaat mij te ver. Wij moeten samen verder zoeken naar wegen voor optimale kwaliteitswaarborgen. Die inzet deel ik dus volledig.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Ik probeer het nog één keer.

De **voorzitter**: Maar dan heel kort. Anders vervalt men in herhalingen.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Dit is een heel wezenlijk punt. De staatssecretaris zal moeten erkennen dat het niet altijd gaat via bijvoorbeeld in dienstverband werken in een instelling of via contracteren. Een arts kan zich ook aanbieden op een markt buiten het verzekeringsstelsel. Hij kan zeggen: ik ben bevoegd om alle voorbehouden handelingen te verrichten. Wil de staatssecretaris nog eens indringend nadenken over de mogelijkheid om ook door middel van een aanduiding op de registratie, bijvoorbeeld een kleur, zoals bij de ingenieurs voor wie drie verschillende kleuren gelden, voor de patiënt duidelijk te maken dat het geen huisarts is? Wij snappen de wet met moeite. Hoe moet een patiënt nu

weten wat een basisarts, een huisarts en een verpleeghuisarts is?

Staatssecretaris **Simons**: U zegt het al: een basisarts is geen huisarts. Wel zal ik over de publieksvoorlichting een paar nadere gedachten op tafel leggen.

Voorzitter! Nu iets over de chiropractor. Dat is een belangwekkend thema dat door vele woordvoerders aan de orde is gesteld. De NRV heeft over dat beroep onlangs een indringend advies uitgebracht. Sommige kamerleden hebben daarop gewezen. Uitgangspunt van dat advies is dat aan het gebruik van ioniserende straling een gefundeerde medische indicatie ten grondslag moet liggen en dat dit een inbedding vraagt in de voor de medische beroepsgroep bestaande structuren. Volgens diezelfde NRV betekent dit uitgangspunt dat chiropractoren geen zelfstandige bevoegdheid dienen te krijgen met betrekking tot het maken van röntgenfoto's. Dat zou zich volgens de NRV eigenlijk ook niet verdragen met het overheidsbeleid inzake de stralingshygiëne. Daartoe verwijst ik naar de notitie over medische stralingstoepassing.

De conclusie van de NRV is: geen zelfstandige bevoegdheden voor de chiropractor en dus geen aanleiding voor regeling in het kader van artikel 3.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn**

(Groen Links): Iedereen die over het nemen röntgenfoto's door chiropractoren heeft gesproken, was het daarmee eens. Maar het gaat om de vraag, of er mogelijkwerijs een andere reden is om ze onder artikel 3 te brengen, immers, het manipuleren zou een voorbehouden handeling moeten zijn. Dat kan namelijk wel eens enige schade tot gevolg hebben.

Staatssecretaris **Simons**: De NRV komt in zijn advies tegelijkertijd tot de conclusie, dat er geen aanleiding is om hetzelfde beroep krachtens artikel 51 te regelen. Alle argumenten en inzichten die tot mij gekomen zijn — mede vanuit de NRV-adviezen — leiden tot de conclusie, dat het toepassen van manipulatieve technieken door bijvoorbeeld fysiotherapeuten of artsen met een aanvullende opleiding toch van een andere categorie is. Wat de laatste beroepsbeoefenaren doen, laat zich niet altijd goed onderscheiden van

wat de chiropractoren doen. Het specifieke werkterrein van de chiropractor laat zich uiterst moeilijk omschrijven. Mevrouw Terpstra maakte daar al een opmerking over. Wat betreft het publieke belang van de opleiding, waarover mevrouw Netelenbos een opmerking maakte, deel ik mee dat wij in Nederland geen opleiding tot chiropractor kennen en dat zich wat dat betreft ook weinig laat regelen. Wij praten over een beroepsgroep in dit land van ongeveer 60 beoefenaren. Dan is er mogelijk het praktische probleem van het beschikbaar krijgen van röntgenfoto's vanuit de ziekenhuizen en de instellingen van gezondheidszorg te hunner behoefte. Mij is niet gebleken, dat er sprake is van grote problemen in de samenwerking dan wel dat die communicatie sterk moet worden verbeterd. Maar dan praten wij eigenlijk over het veel algemenere vraagstuk dat mevrouw Beckers aansneet, namelijk dat de samenwerking tussen het alternatieve en het reguliere circuit niet altijd optimaal is in dit land, vanuit over en weer bestaande vooroordelen, enz. Het is van belang om vast te stellen dat de patiënt in de Nederlandse verhoudingen zijn foto's zelf kan opvragen en dat nu reeds op basis van jurisprudentie en straks ook op basis van de Wet geneeskundige behandelovereenkomsten het probleem grotendeels kan worden opgelost. De heer Leerling heeft het meest aangedrongen op verduidelijking van de positie van de chiropractor. Ook internationaal wijken wij met onze benaderingswijze in het geheel niet af van wat erkend wordt.

Alle sprekers zijn ingegaan op het tuchtrecht voor fysiotherapeuten. Ik heb een dezer weken het evaluatie-rapport ontvangen. Gisteren is daarover in het debat vaak gesproken. Er zijn een paar centrale bevindingen in dat rapport. Bijna de helft van de gemelde klachten betreft fysiotherapeuten die niet zijn aangesloten bij een van de beroepsorganisaties. Die klachten kunnen dus niet in het interne verenigings-tuchtrecht worden behandeld. De drie meest voorkomende gebieden waarop klachten worden gemeld, hebben betrekking op ongewenste intimiteiten, onjuiste behandeling — een algemene categorie — en de bejegeningsskwetsies, die wij bij tal van medische beroepsbeoefenaren zien. Een derde conclusie is, dat de sanctiemogelijkheden van het interne

tuchtrecht, gezien de aard van het merendeel van de klachten, feitelijk onvoldoende zijn. Ik heb nog geen afgerond oordeel. Als de Kamer dat wenst, kan het rapport snel beschikbaar komen. Ik neig naar een positieve grondhouding ten aanzien van het tuchtrecht voor fysiotherapeuten.

Mevrouw Vriens heeft een amendement ingediend over de titelbescherming in artikel 51. Meer sprekers zijn ingegaan op de criteria van het opnemen van beroepen in de wet of de regeling krachtens de wet. Mevrouw Netelenbos vond het wetsvoorstel sterk verbeterd, omdat de twee criteria tot heldere en eenduidige uitleg leiden. In een mondeling overleg neigde zij, naar mijn mening, naar een combinatie van beide criteria voor opname. Ik dacht dat mevrouw Netelenbos in eerdere gedachtenwisselingen neigde naar een combinatie van beide criteria voor opname. Naar mijn mening ziet zij het nu minder dwingend. Ik ben daar gelukkig mee.

Mevrouw Vriens is het meest uitvoerig op de materie van de motieven ingegaan. Het gaat daarbij om drie motieven. Ik zal die even herhalen:

- behoefte aan een titel uit een oogpunt van publieksvoorlichting;
- behoefte aan een publiekrechtelijke regeling van de opleiding in kwestie;
- behoefte aan een functioneel zelfstandige bevoegdheid.

Het is nu zo dat alle beroepen die voor regeling krachtens artikel 51 in aanmerking komen, een beschermde titel krijgen. Het is in alle gevallen een automatisme. Dat betekent bijvoorbeeld dat een beroep waarvoor alleen het motief van de opleidingsregeling geldt, een beschermde titel krijgt, ook als er geen behoefte is aan die titel uit een oogpunt van publieksvoorlichting. Ook hier is sprake van een autonome beoordeling van die criteria. De redenering van mevrouw Vriens is, dat daarin een oneerlijk element zit. Als een beroep zijn opleiding slecht geregeld heeft — lieden in het desbetreffende veld hebben er een potje van gemaakt, om het zo maar even te zeggen — en het om die reden in artikel 51 geregeld wordt, krijgen de betrokken beroepsbeoefenaars automatisch een beschermde titel. Doch een beroep dat de opleiding goed op orde heeft en waarbij een publiekrechtelijke regeling van de opleiding niet nodig

is, krijgt geen beschermde titel. Daarin zou een merkwaardige onevenwichtigheid kunnen zitten, aldus mevrouw Vriens. Mevrouw Vriens stelt in haar amendement voor, de titel niet automatisch te verbinden aan het geregeld zijn krachtens artikel 51, doch van het al of niet regelen van de titel als het ware een apart beslismoment te maken; dus een facultatieve bepaling die het bijvoorbeeld mogelijk maakt dat alleen de opleiding van een beroep krachtens artikel 51 geregeld wordt zonder dat er een beschermde titel wordt gegeven.

In de argumentatie van mevrouw Vriens zit een argument van billijkheid. Ik heb die redenering intrinsiek op mij laten inwerken. Toch zijn er indertijd welbewuste argumenten geweest om die splitsing niet aan te brengen. Ik geef de Kamer de argumenten voor en tegen. Mevrouw Vriens heeft haar argumenten voortreffelijk verwoord. Ik heb mij afgevraagd, of er een element van billijkheid in haar redenering zat en ben tot de conclusie gekomen dat dit inderdaad het geval is, op de manier zoals ik heb geschetst. Dat zou kunnen leiden tot het ondersteunen van dat amendement. Ik zelf wil echter nog even wachten, hoe de Kamer, luisterend naar mijn interpretatie, in tweede termijn op de bijdrage van mevrouw Vriens reageert.

Mevrouw Netelenbos wil opheldering over artikel 51. Zij vraagt of er voor alle opleidingen die nu reeds geregeld zijn en die opleiden voor beroepen in de individuele gezondheidszorg, straks sprake is van een beschermde opleidingstitel. Mijn reactie op die vraag kan heel kort zijn. Bij het in werking treden van de Wet BIG vervallen bestaande opleidingsregelingen die zijn gebaseerd op de wetgeving die dan vervalst. Op grond van de nieuwe wet zullen opnieuw regelingen worden vastgesteld. Het ligt in beginsel in de bedoeling, voor opleidingen waarvoor thans een regeling geldt en die niet opleiden voor een in artikel 3 genoemd beroep, een regeling te treffen op grond van artikel 51. Daartoe behoort dus ook die opleidingstitel.

Mevrouw Terpstra vroeg of er enige indicatie gegeven kan worden, wanneer de NRV zal adviseren over de vraag welke beroepen krachtens artikel 51 dienen te worden geregeld. Ik geloof dat advisering over die

vraag pas zin heeft als duidelijkheid ontstaat over de criteria die bij toetsing van beroepen moeten worden gehanteerd. Ik hoop dat die duidelijkheid tijdens de plenaire behandeling ook daadwerkelijk zal ontstaan. Nu er overeenstemming is over de criteria die gebruikt worden bij toetsing van beroepen die in aanmerking komen voor een regeling krachtens artikel 51, kan, zo is mij gebleken, de NRV zeer snel zijn adviserende taak en werkzaamheden aanvangen. Ik vermoed ook dat de NRV geen enorme periode nodig zal hebben. Zoals ik het overzie, zal in veel gevallen de zaak niet al te ingewikkeld zijn. Het moet naar mijn inschatting mogelijk zijn dat wij op het moment dat de wet in werking zal treden, de beschikking kunnen hebben over de adviezen van de NRV over de vraag welke beroepen krachtens artikel 51 voor regeling in aanmerking komen.

Mevrouw Terpstra (VVD): Wat gebeurt er dan?

Staatssecretaris Simons: Dan zal ik dat advies zo snel mogelijk van mijn bestuurlijk oordeel voorzien en de Kamer informeren. Maar ik heb begrepen dat de Kamer daar een verdergaande betrokkenheid bij wil hebben.

Mevrouw Vriens-Auerbach (CDA): Een voorhangprocedure.

Staatssecretaris Simons: Kijk aan! Is dat de lichte of de zware?

Mevrouw Terpstra (VVD): Het probleem is dat ik daarvan ben uitgegaan, omdat de PvdA in een mondeling overleg met nadruk had gezegd dat alle algemene maatregelen van bestuur met betrekking tot de artikelen 8 en 51 via een voorhangprocedure aanhangig zullen worden gemaakt. Ik heb dit ook in mijn bijdrage aan dit debat gezegd. De heer Van Middelkoop wees mij er toen op dat dit niet zo in de wet staat.

Mevrouw Netelenbos (PvdA): Ik wijs op verzamelartikel 105.

De voorzitter: Misschien kunnen wij daar nog even naar kijken.

Staatssecretaris Simons: Ik neem aan dat mevrouw Netelenbos op het

goede spoor zit. Ik zou het niet geheel en al durven bevestigen.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Ik blijf dan bij mijn exegese en ben een beetje verbaasd dat de staatssecretaris nu zo praat. Gisteren heb ik, nadat ik het betoog van mevrouw Terpstra had gehoord, expliciet aan hem gevraagd of hij op dit punt volstrekte duidelijkheid wil geven. Dit soort misverstanden zou dan niet hoeven te bestaan. Mijnheer de voorzitter! Ik nodig de staatssecretaris toch uit, uiteen te zetten wat de positie van de Kamer is. Naar mijn oordeel worden wij op basis van artikel 105 geïnformeerd. Verder heb ik gezegd: de rest is politiek.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Dit is buitengewoon interessant, want gedurende de behandeling zijn wij uitgegaan van een voorhangprocedure. Wanneer dat in de wet nog niet goed geregeld is, betekent dit de facto dat wij alsnog daarvoor een amendement moeten indienen.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Ter informatie wil ik nog even zeggen dat het hier gaat om een lichte voorhangprocedure. Dat betekent dat u geïnformeerd wordt en dat u niet het recht heeft tot wetswijziging. Dat is wel aan de orde bij een zware voorhangprocedure. Als u vindt dat een lichte voorhangprocedure niet voldoende is — ik wijs in dit verband nog even op datgene wat de voorzitter van deze Kamer zegt, namelijk dat wij heel terughoudend moeten zijn met een zware voorhangprocedure — moet u pleiten voor een zware voorhangprocedure. Een lichte voorhangprocedure lijkt mij echter voldoende. Daardoor kan het debat geopend worden. Ik kan mij, als het gaat om beroepsregelingen, niet voorstellen dat de regering niet naar de Kamer zal luisteren.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Zelfs als ik niet in de oppositie zou zitten, kan ik mij hierbij heel wat voorstellen. Het probleem is wel dat de commissie-Deetman voor een lichte voorhangprocedure pleit. Er wordt uitgegaan van een wetgeving die niet bol staat van de algemene maatregelen van bestuur. Neem mij niet kwalijk, maar er zijn nogal wat algemene maatregelen van bestuur die voor deze Wet BIG geslagen worden.

De heer **Van Middelkoop** (GPV):

Mag ik u even corrigeren. In het rapport van de commissie-Deetman wordt sowieso over de voorhangprocedure, in welke vorm dan ook, zeer negatief gesproken. Dat geldt ook voor de lichte voorhangprocedure.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Maar de commissie-Deetman gaat ervan uit dat er niet wordt geregeerd bij ministeriële pennestreek!

Staatssecretaris **Simons**: Voorzitter! Diverse geachte afgevaardigden hebben gewezen op de noodzaak van evaluatie. Een van hen vroeg in dit verband, of ik zou kunnen toezeggen om binnen afzienbare termijn — ik meen, zes maanden — een voorstel voor evaluatie te doen. Men heeft mij gevraagd op welke punten ik dit zal beoordelen en of ik over drie of vijf jaar met een eerste voorstel of beoordeling zal komen. Het zou mijns inziens nuttig zijn om bij een vervolgrapportage van de BIG een ontwerp voor de evaluatie te maken. Wij zouden dan een indruk kunnen krijgen of er, wat de algemene maatregelen van bestuur betreft, een grote of minder grote betrokkenheid van de Kamer gewenst is. Wij zouden daarover in alle openheid kunnen spreken. Ik wil mij bestuurlijk volledig inzetten om de Kamer bij gewichtige en belangrijke algemene maatregelen van bestuur te betrekken. Mijns inziens zouden wij alleen met belangrijke algemene maatregelen van bestuur moeten werken, om te voorkomen dat de omvang van deze maatregelen met een sterk technisch karakter, te groot wordt. Daar ben ik niet voor.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Voorzitter! Ik ben blij dat ik een een toezegging heb gekregen voor een notitie binnen zes maanden. De behandeling van deze wet wordt nu echter vertraagd. Ik hoop wel dat de minister onder zes maanden ook verstaat: vanaf vandaag en niet vanaf het moment dat de wet vastgesteld is. Nu moet dus al gewerkt worden aan de wijze van evalueren.

Staatssecretaris **Simons**: Zeker!

Mijnheer de voorzitter! De vraag van mevrouw Netelenbos over de specifieke problematiek van orthopedisten, contactlenskundigen en opticiens vergt een wat uitvoeriger behandeling. Ik wil de Kamer deze graag schriftelijk aanreiken.

Ik kom op artikel 56 van de Wet

BIG en de Kwaliteitswet. Met name de heren Kohnstamm en Leerling hebben de samenhang gememoreerd tussen de voorliggende kwaliteitswetgeving met betrekking tot de individuele beroepen en de kwaliteitswetgeving die betrekking heeft op de organisaties van gezondheidszorg. Een en ander spitst zich toe op de positionering van artikel 56, dat de kwaliteitsbepaling bevat. Dit is een thema, waar de minister van Justitie en ik al wat langer een zakelijke discussie over voeren. Het uitlichten van artikel 56 uit deze wet en het overhevelen daarvan naar de Kwaliteitswet kent een aantal complicaties en vraagt nadere afwegingen. De minister en ik hebben afgesproken, ons bij de verdere voorbereiding van de Wet op de kwaliteit nadrukkelijk af te vragen of dat ook tot aanpassing van de kwaliteitsbepalingen in het onderhavige artikel moet leiden. Hiermee wil ik aangeven hoezeer wij ons bewust zijn van de samenhang tussen die twee ontwerpen. Ik wil nu dan ook nalaten om alle argumenten te noemen die ons ertoe gebracht hebben om het niet nu al voor te stellen.

Ik kom op de Wet BIG, de voorgenomen Kwaliteitswet en de Klachtwet. Mevrouw Terpstra heeft gezegd dat dit eigenlijk de drie panelen zijn die de komende jaren de kwaliteit van de gezondheidszorg moeten bevorderen. Ik ben het volstrekt met haar benaderingswijze eens. Ik meen ook dat wij de komende jaren sterker moeten investeren in die kwaliteitswetgeving dan in het geheel van verzekeringswetgeving enzovoort, hoezeer de stelselwijziging ons ook noodzaakt om daarin verder te gaan. Wij moeten evenwel niet achter willen blijven met de inhoud en de kwaliteit.

Het ligt in mijn voornemen om in het midden van dit jaar de Klachtwet bij de Kamer in te dienen. Wat de Kwaliteitswet betreft, houd ik mij aan mijn toezegging in december. In de eerste helft van dit jaar zal een ontwerp ter zake naar de adviesorganen gaan. Als het een beetje meezit, kan het wetsvoorstel de Kamer dus nog dit jaar bereiken. De Raad van State zal voor die tijd ook nog advies moeten hebben uitgebracht. Er wordt op het departement in ieder geval hard aan gewerkt. Ik heb al de eerste ontwerpen en concepten van de Kwaliteitswet gezien.

Voorzitter! Een volgend belangrijk

thema is de kwestie van de verplichte periodieke registratie. Daar is veel over te zeggen. Met name mevrouw Netelenbos heeft daar veel aandacht aan besteed. Zij heeft op dit punt een amendement ingediend om de kan-bepaling in een moet-bepaling om te zetten. Qua intentie kan ik met haar meegaan. Wij moeten ons echter wel realiseren wat de praktische consequenties zijn, als wij dit proces onverwijld in gang gaan zetten. Beroepsgroepen krijgen dan taken toebedeeld enzovoort. Ik heb mevrouw Netelenbos wat later nog horen opmerken dat zij aan een zeer gefaseerde invoering van zo'n periodieke registratie dacht. Van beroep tot beroep zou moeten worden gezien op welk moment het opportuun is. De kosten en de baten zouden in een redelijke verhouding tot elkaar moeten staan enzovoort. Er moet dus een redelijke invulling aan gegeven worden. Tegen die achtergrond heb ik de neiging om te sympathiseren met het door haar ingediende amendement.

Mevrouw Terpstra vroeg, hoe de Wet BIG zich verhoudt tot de internationale aspecten, en of er mogelijke discrepanties bestaan tussen wederzijdse erkenning van opleidingen en beroepstitelbescherming. De Wet BIG voorziet in de mogelijkheid, diploma's van buitenlandse gediplomeerden aan te wijzen als gelijkwaardig aan de Nederlandse. Die gediplomeerden kunnen zich dus op dezelfde wijze laten registreren als Nederlandse beroepsgenoten. Diploma's van EG-onderdanen die op grond van richtlijnen ter zake erkend dienen te worden, worden per definitie aangewezen. Dat geldt ook voor buitenlanders die zich in Nederland willen vestigen. Voor in het buitenland gevestigde, onder artikel 3 vallende beroepsbeoefenaars die in Nederland diensten willen verlenen, geldt een ander regime. Door middel van de vijfde nota van wijzigingen is de volgende regeling voor hen ingevoerd. Zij mogen met gebruik van de Nederlandse beroepstitel in Nederland diensten verlenen, mits zij zich melden bij de minister en in het bezit zijn van een erkend getuigschrift, dat zij dienen te overleggen. Zij dienen verder een bewijsstuk te overleggen dat zij hun beroep wettig uitoefenen. Samenvat betekent dat dat erkende beroepsbeoefenaars die zich hier willen vestigen, dat kunnen doen op de wijze, die geldt voor Nederlan-

ders. Erkende beroepsbeoefenaars die diensten verlenen, zijn onderworpen aan het minder zware meldingsregime, hetgeen in overeenstemming is met het EG-verdrag. Ik geloof dat dat in velerlei opzicht een sluitende kwaliteitswaarborg is.

De vraag van de heer Leerling over het beroep operatie-assistent, de Wet BIG en Europa wil ik schriftelijk afdoen. Ook hier niet omdat het onbelangrijk is, integendeel, maar vanwege de tijd. De voorzitter heeft mij gemeld dat de zaak binnen een kwartiertje na nu moet zijn afgerond.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Uw antwoord is heel helder, en ik stem er ook helemaal mee in. Er is echter nog één vraagje overgebleven. In Europa werkt men met wederzijdse erkenning van de opleidingstitel. Het gaat om iemand die in Nederland zijn diploma als bevoegd arts, niet zijnde basisarts, heeft gehaald, bijvoorbeeld een cardioloog, en die staat ingeschreven in het register. Als die persoon uit het register wordt verwijderd, heeft hij uiteraard nog wel zijn diploma. Stel dat zo iemand denkt: ha, ik mag hier mijn beroep niet meer uitoefenen, maar ik kan net als mijn buitenlandse collega een certificaat laten zien dat niet ouder is dan twaalf maanden, waaruit blijkt dat ik mijn beroep heb uitgeoefend, zodat ik me in het buitenland kan vestigen. Idem dito: in het buitenland is er iemand die een gelijkwaardige cardiologie-opleiding heeft gevolgd, die zijn papertje laat zien aan de minister, en op grond van zijn diploma — ongeacht of hij bevoegd en bekwaam is — kan hij hier dan toch werken. Het is een detailpunt, ik weet het. U mag hier schriftelijk op reageren.

Staatssecretaris **Simons**: Dat lijkt me een voortreffelijke suggestie.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Ik ben blij dat we het allemaal zo goed geregeld hebben voor de buitenlandse beroepsbeoefenaars die naar Nederland komen, maar ik heb in het eindverslag, en ook gisteren in mijn eerste termijn, veel aandacht gevraagd voor onze Nederlandse beroepsbeoefenaars. Voorkomen moet worden dat zij in de knel komen in het buitenland omdat wij zo weinig mogelijk zaken wettelijk willen regelen. Ik wil nog eens benadrukken dat, als dat problemen oplevert, dit absoluut niet via de Wet

BIG kan worden opgelost, omdat die wet dan een wet zou worden om mensen de gelegenheid te geven om in het buitenland te gaan werken. Mijn ongerustheid is niet weggenomen. Ik wil daarvoor uw aandacht vragen.

Staatssecretaris **Simons**: Ik heb in mijn dossier enkele kanttekeningen aangetroffen naar aanleiding van uw opmerking. Ik kan nu al zeggen — ik zal dat ook op papier laten zetten — dat er door de band genomen eigenlijk geen zorg hoeft te bestaan dat er een nadelige positie van Nederlandse beroepsbeoefenaars ontstaat indien Nederland zo weinig mogelijk beroepen wettelijk regelt in relatie tot erkenning van diploma's in het buitenland. Ik kan uw zorg dus wegnemen, en zoals al aangegeven wil ik dat ook kort adstrueren.

Voorzitter! Mevrouw Laning sprak in het kader van de Wet BIG over effecten en juridificatierisico's met betrekking tot de vertrouwensrelatie arts/patiënt. Eigenlijk vroeg zij aandacht — ik herinner mij dat onderdeel van de discussie bij de behandeling van de Wet BOPZ — voor de ongewenste effecten van wetgeving op de vertrouwensrelatie arts/patiënt, waarbij voorkomen moet worden dat onnodige juridificering ontstaat.

Ik wil daar een paar kanttekeningen bij maken. In het algemeen kan gesteld worden dat in de Wet BIG de vertrouwensrelatie arts/patiënt niet centraal staat. Wel staat de beroepsbeoefenaar als zodanig centraal. Dat is de kernfiguur in de wet. De wet stelt kwaliteitseisen aan die beroepsuitoefening, overigens in het belang van de cliënt of patiënt. Dat ligt gans anders bij het wetsvoorstel dat in behandeling is in de Kamer met betrekking tot de geneeskundige behandelingsovereenkomst. Daarin staat de vertrouwensrelatie arts/patiënt wel centraal.

Een ander punt waarop ik wil wijzen betreft de afweging van de verschillende belangen die bij wetgeving aan de orde zijn. Uiteraard is — en ik zeg dat mevrouw Laning na — de vertrouwensrelatie van wezenlijk belang, misschien is zij wel het allerbelangrijkst, maar het is niet het enige punt. Er moet ook voorzien worden in juridisch relevante instrumenten om te kunnen optreden tegen beroepsbeoefenaars die te kort schieten en die het vertrouwen van de cliënt niet waard blijken zijn.

Afgezien van het strafrecht is natuurlijk een van de belangrijkste instrumenten het tuchtrecht, het recht dat aan de patiënt wordt gegeven om te klagen bij de tuchtrechter. Nu gaat het mevrouw Laning om de vraag of toekenning van klachtrecht aan de patiënt die vertrouwensrelatie onder druk zal zetten. Ik heb op voorhand de indruk dat die relatie niet onder druk gezet wordt door het enkele feit dat de patiënt dat klachtrecht heeft. Het is veeleer zo dat die vertrouwensrelatie, los van de vraag wat de wet bepaalt, in bepaalde gevallen is geschonden omdat de patiënt zich te kort gedaan voelt. Vervolgens bezint die patiënt zich op mogelijkheden, eventueel wettelijke mogelijkheden, om te klagen over zijn dienstverlener. Eigenlijk is mijn benaderingswijze als volgt. Dit wetsvoorstel vormt geen relevante factor die op zichzelf een negatieve invloed heeft op die vertrouwensrelatie. Naar mijn indruk bevat het wetsvoorstel geen nieuwe instrumenten die op die wezenlijke relatie, die zo gebaseerd is op vertrouwen, negatief ingrijpen. Ik denk dat het wetsvoorstel zoals het voorligt de vertrouwensrelatie arts/patiënt voluit intact laat. Het wetsvoorstel biedt de patiënt de gelegenheid, zich te wenden tot de tuchtrechter als de vertrouwensrelatie er niet meer is en als de patiënt de arts een feitelijk te kort schieten in zorg verwijt. Ik zie die zaken dus gescheiden. De positie van de beroepsbeoefenaar wordt zodanig geregeld, dat er bij verwijtbaar of onbevoegd handelen opgetreden kan worden. Dat staat los van de waardevolle vertrouwensrelatie die er behoort te zijn tussen arts en patiënt.

Mevrouw Laning-Boersema (CDA): Voorzitter! Ik ben erg blij dat de staatssecretaris het zo onder woorden brengt, want hij zegt eigenlijk dat er sprake is van een vertrouwensrelatie. Natuurlijk is het essentieel dat de patiënt het klachtrecht heeft. Ik ben niet bang dat het klachtrecht die vertrouwensrelatie ondergraaft, als er maar erkend wordt dat er een vertrouwensrelatie is. Het moet geen vragen aanbodmodel zijn, het "monteursmodel": ik bestel iets en het moet geleverd worden. Dat kan natuurlijk niet in deze verhouding. Ik ben al heel tevreden als er maar sprake is van wederzijds vertrouwen. Dat moet verwerkt worden in de zorgopdracht

aan de arts en daarop moet de hulpvrager ingaan. Ik zou ook niet terug willen naar de vertrouwensrelatie zoals in de oude wet beschreven stond. Ik vind dus absoluut niet dat klachtrecht een vertrouwensrelatie zou kunnen ondergraven; ik vind alleen dat het geen "monteursmodel" mag worden. Ik heb van de staatssecretaris goed begrepen dat hij het daarmee eens is en daar ben ik erg blij om.

Staatssecretaris Simons: Daar zijn wij het over eens. Niets ten nadele van monteurs overigens.

Mevrouw Laning-Boersema (CDA): Maar een monteur kun je regelrecht een opdracht geven en controleren of hij zijn werk gedaan heeft. In de situatie die ik bedoel, is dat veel en veel moeilijker, omdat er zoveel andere factoren in het spel zijn en je wederzijds vertrouwen in elkaar moet hebben. Je kunt die situatie niet vergelijken met de reparatie van een CV-ketel, waarbij je kunt zien of het gat al dan niet dicht is. Zo gemakkelijker is het niet.

Staatssecretaris Simons: Wij zijn het met elkaar eens.

Tot slot wil ik nog enkele kleine punten opsommen. De heer Van der Vlies heeft gevraagd naar het oordeel van het kabinet over de herziening van de adviesstructuur in de gezondheidszorg in relatie tot de raad BIG in dit wetsvoorstel. Er zijn twee bewegingen geweest die grote overeenkomst vertonen. Aan de heer Scheltema hebben wij indertijd gevraagd of de constructie van de BIG-raad niet simpeler, eenvoudiger kan. Zelf was ik daarvan een groot voorstander. Ik vond het voorstel in het eerdere ontwerp nogal een bureaucratisch geheel. Bij de herziening van de adviesstructuur conform de lijn getrokken door het kabinet hebben wij geprobeerd naar vereenvoudiging, naar versimpeling te streven. Zelf heb ik oog gehad op beide ontwikkelingen. Hetgeen wij in dit wetsontwerp voorstellen, past zeer wel in de filosofie van de wijziging van de adviesstructuren.

De heer Van Middelkoop heeft een vraag gesteld over artikel 15. Deze vraag zal ik schriftelijk uitvoerig beantwoorden. Datzelfde geldt voor de vraag van de heer Leerling over specialisme. Ik som al deze punten even op zodat de afgevaardigden

weten wat zij nog van mij tegoe hebben.

De heer Van Middelkoop heeft een vraag gesteld over een sterkere formulering voor het horen van de organisatie van beroepsbeoefenaren inzake het doen van aanbevelingen omtrent gedragsregels. Ik kom daarop terug.

Mevrouw Netelenbos heeft gevraagd of de Raad voor de beroepen geen BIG-raad moet heten. Mij wordt gemeld dat het zeer ongebruikelijk is, in de wettekst dit soort afkortingen te gebruiken. In de wandelgangen zal haar wens waarschijnlijk snel in vervulling gaan.

Ik ben bereid om met de collega's van Onderwijs intensief overleg te voeren over de taak van de inspectie. Ik loop niet op een inhoudelijke plaatsbepaling vooruit. Hierover is natuurlijk meer te zeggen. Een en ander hangt nauw samen met de heroriëntatie binnen het Staatstoezicht zoals dat momenteel binnen Volksgezondheid plaatsvindt.

Mevrouw Terpstra en de heer Van Middelkoop hebben het punt van de delegatie aan de orde gesteld. In een interruptiedebat heb ik al gemeld dat ik op korte termijn schriftelijk aan de Kamer zal voorleggen wat op dat gebied mijn beleidsintentie is. Kernachtig kan ik het zo samenvatten dat bij alle belangrijke AMvB's aanzienlijke betrokkenheid van de Kamer door mij zelfs op prijs wordt gesteld.

Mevrouw Netelenbos, mevrouw Vriens en de heer Kohnstamm hebben expliciet gevraagd naar de evaluatie, genoemd in artikel 108a. Binnen vijf à zes maanden zullen wij een voorstel doen over de wijze waarop wij daarmee de komende jaren willen omgaan in relatie tot de afweging binnen de organisatie wat haalbaar is en wat niet. Ik doel daarmee op de beleidsballast die evaluatie veroorzaakt.

Mevrouw Vriens-Auerbach (CDA): Voorzitter! Deze opmerking van de staatssecretaris vind ik iets te mager. Ik ben uitgebreid op de evaluatie ingegaan. Misschien kan mijn vraag schriftelijk beantwoord worden. Ik vind het niet voldoende als wij pas over zes maanden een notitie toegezonden krijgen waarin de staatssecretaris mededeelt hoe hij denkt te gaan evalueren. Mijn bedoeling was dat aangegeven moest worden wat gevalueerd moet worden. Wat zijn de consequenties

van de uitkomsten van de evaluatie? Welk tijdspad zetten wij uit? Van sommige zaken kan vrij goed worden ingeschat of zij al dan niet goed lopen. Voor sommige andere zal dat misschien wel langer duren dan vier of vijf jaar. Wil je deze wet werkelijk handen en voeten geven dan moet je zoals Scheltema in zijn advies heeft gezegd gezamenlijk deze vragen bespreken.

Staatssecretaris **Simons**: Zeker. Ik zeg in alle oprechtheid tegen mevrouw Vriens, dat ik het zeer met haar eens ben, dat die evaluatie nuttig en nodig is. Ook dient voortdurend een soort van kosten-batenafweging te worden gemaakt en dient te worden nagegaan, waar verdergaande regulering en regelgeving bij een dergelijke complexe wet al dan niet wenselijk is. De kwaliteitszorg gebiedt om verder regeland op te treden. Ik meen dat wij hiervan geen hoofdpunt moeten maken. De Kamer moet mij niet forceren om binnen drie à vier maanden met een doordacht evaluatievoorstel te komen. Binnen de organisatie moeten goede afwegingen worden gemaakt. Ik heb er gewoon een puur praktisch argument voor. Er zit niets principiëls achter.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Dan heb ik u verkeerd begrepen. Ik dacht, dat u al sprak over de evaluatie en de capaciteit. Ik sprak overigens over: binnen zes maanden. Je moet altijd een termijn stellen, anders heb je over een jaar nog niets te zeggen.

Staatssecretaris **Simons**: Akkoord. Een te korte termijn noemen en mij dan na zes maanden kritisch ondervragen waar het blijft, vind ik wat ongelukkig. Zie de notitie over de alternatieve geneeswijzen.

Mevrouw Terpstra sprak over psychotherapeuten die hun opleiding hebben voltooid voor de inwerking-treding van de wet. Het overgangsrecht op dit punt is geregeld in artikel 118 van het wetsvoorstel.

De heer Konhstamm sprak over de specifieke problematiek van het ambulancevervoer. Ik zal hierop schriftelijk reageren.

Hetzelfde geldt voor de problematiek van ziekenverzoorgers en beroepsbeoefenaren met een MDGO-VP-opleiding, waarover de heer Van der Vlies sprak.

Mevrouw Netelenbos heeft nog

een vraag gesteld over de introductie van artikel 55a. Brengt dat niet met zich, dat verpleegkundigen zich aanvullend moeten gaan verzekeren tegen beroepsaansprakelijkheid? Ik zal hierop schriftelijk uitvoerig ingaan. In de kern komt het erop neer, dat artikel 55a in feite geen wijziging beoogt aan te brengen — en ook niet aanbrengt — in het feitelijk takenpakket van betrokkenen. Artikel 55a is een legalisering van de feitelijke handelingen die de verpleegkundigen in de Nederlandse instellingen verrichten. Voor zover wij het thans kunnen overzien, heeft de introductie van het artikel niet tot gevolg, dat men zich extra moet verzekeren tegen beroepsaansprakelijkheid.

Mevrouw **Netelenbos** (PvdA): Ik begrijp, dat wij nog een schriftelijke reactie krijgen. Omdat men meer autonoom professioneel kan opereren — tot voor kort was men formeel nog de "verlengde arm"; de praktijk was anders — moet er toch eens goed gekeken worden naar de daardoor ontstane verschillen.

Staatssecretaris **Simons**: Ik ben best bereid om daar serieus naar te kijken. Gisteren is de vraag gesteld. Onze eerste studie vandaag levert de conclusie op, die ik net naar voren heb gebracht. De argumentatie zal ik de Kamer nog aanreiken. Wij zien voorlopig geen grote complicaties.

De heer Van der Vlies heeft gevraagd of de term "opdracht" in de artikelen 52 en 55 — bevoegdheidsregeling — niet inhoudt, dat er sprake is van een ondergeschiktheidsverhouding, waaraan civielrechtelijke gevolgen kunnen worden verbonden. Ik kan die vraag bevestigend beantwoorden.

Mevrouw Netelenbos heeft gevraagd, hoe de inspectie de registratie van de opleidingstitels controleert. Ik zal hierop schriftelijk ingaan.

Mevrouw Netelenbos heeft uitvoerig gesproken over de noodzaak van een intensieve voorlichting aan burgers over de lijnen, in dit wetsvoorstel neergelegd. Op welke wijze kunnen wij de burgers effectief informeren over de betekenis van het wetsvoorstel, dat gaat over de kwaliteit van de zorg van de individuele beroepsbeoefenaren? Ik neem aan, dat dit ook een wens van de Kamer zal zijn. Ik ben gaarne bereid om mij nader te bezinnen op de

vraag, hoe wij de burgers zo effectief mogelijk kunnen informeren over deze wezenlijke veranderingen. Ik zal mij nog bezinnen op de vraag, hoe dat praktisch tot stand moet worden gebracht. Ik denk aan consumentenorganisaties of anderszins. Ik deel haar intentie.

Mevrouw Vriens heeft nog gevraagd of het niet mogelijk is een nieuw gewijzigd voorstel van wet, inclusief een nieuwe artikelsgewijze toelichting aan de Kamer te doen toekomen. Mij wordt gemeld — ik moet bekennen dat ik niet uit grote ervaring put — dat een nieuwe artikelsgewijze toelichting niet alleen in het wetgevingsproces zeer ongebruikelijk is, maar ook uitermate tijdrovend. Deze is zeker niet in enkele dagen of zelfs weken geschreven. Een wetsvoorstel kent een memorie van toelichting. Als nadien nota's van wijziging worden ingediend, leidt dit nooit tot een nieuwe memorie van toelichting. Wel worden de veranderingen toegelicht in de nota van wijziging. Dat is bij het onderhavige wetsvoorstel wat de materiële punten betreft — ik heb het staartje ervan meegemaakt — steeds zeer uitgebreid gebeurd. Ik zou dus het aanvullende werk dat mevrouw Vriens in mijn richting bedacht heeft een beetje op afstand willen houden.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Dat kan formeel wel zo zijn en anders is er altijd nog de mogelijkheid dat het departement het doet — ik dacht dat het de taak was van het Bureau wetgeving om die artikelsgewijze toelichting te verzorgen — maar wij hebben nu te maken met een gewijzigd voorstel van wet, waarin verwerkt is de vierde nota van wijziging, terwijl wij de vijfde inmiddels binnen hebben en de zesde onderweg is. Net nog is gevraagd wat artikel 105 precies inhoudt. Je bent verplicht zes nota's van wijziging na te gaan om te zien hoe zo'n artikel er precies uitziet. Ik denk dat wij dat nu nog wel kunnen behappen, maar dat het over een jaar vrijwel onmogelijk is. Misschien is het mogelijk dat er een brief komt, waarin staat welke artikelen in welke nota van wijziging zijn aangepast. Het gaat erom dat het terug te vinden is.

Staatssecretaris **Simons**: Misschien biedt uw laatste suggestie een praktische oplossing die niet

geweldig veel meer werk vergt. Ik wil dit graag bezien.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Op die manier heb je een bladwijzer.

Staatssecretaris **Simons**: Mijnheer de voorzitter! Ik kom tot mijn slot. Ik heb aangegeven dat ik op een tien- of twintigtal vragen nader schriftelijk zal reageren. Ik probeer dat in de loop van deze week, uiterlijk begin volgende week met mijn medewerkers af te ronden.

Er zijn een aantal technische amendementen ingediend. Ik ben alleszins bereid die over te nemen. Ik denk dat ik over de belangrijkste andere amendement een aanvankelijk oordeel heb gegeven. Het lijkt mij in deze fase wat overtrokken, ze nog eens systematisch door te lopen. Men heeft mijn voorlopige oordeel erover gehoord.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Ik heb nog twee puntjes, waarop naar ik denk de staatssecretaris zonder meer bevestigend kan ingaan. Dan hebben wij die maar gehad.

De **voorzitter**: Er komt op enig moment nog een tweede termijn.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Maar niet nu. Het is heel normaal dat je in de eerste termijn antwoord krijgt op de zaken, die je hebt aangevoerd. Ik kan het heel kort houden.

De **voorzitter**: Ontzettend kort dan.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Het eerste puntje betreft mijn verzoek om op de aanvraagformulieren die men moet indienen om ingeschreven te worden in het register de AROB-procedure te vermelden met de fictieve weigering.

Staatssecretaris **Simons**: Ja.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Mijn tweede puntje betreft het toesturen aan de Kamer van de notitie over de wijze waarop de openbaarheid van registers gerealiseerd zal worden en de resultaten van de studie, met de toezegging dat wij erover kunnen praten als wij vinden dat de gegevens niet snel genoeg bereikbaar zijn.

Staatssecretaris **Simons**: Ik wist niet dat een studie verricht werd op dit punt. Indien de uitkomsten daarvan

beschikbaar zijn, zal ik deze, tenzij dringende redenen zich daartegen verzetten — dat hoor ik dan te melden — de Kamer doen toekomen.

Mevrouw **Vriens-Auerbach** (CDA): Ter bespreking.

Minister **Hirsch Ballin**: Mijnheer de voorzitter! Graag neem ik als tweede ondertekenaar van het wetsvoorstel mijn bescheiden aandeel in de verdediging daarvan, inclusief de beantwoording van de aan mijn adres gestelde vragen. De vorige week nog begreep ik dat de Kamer alleen de eerste ondertekenaar verwachtte maar dankzij collega Simons en onze medewerkers heb ik alsnog mogen vernemen welke vragen in het bijzonder mijn portefeuille betreffen. In elk geval is de gedachte onjuist gebleken dat de minister van Justitie niets met dit wetsvoorstel te maken zou hebben omdat het wetsvoorstel BIG op het terrein van de minister van Landbouw zou liggen.

Allereerst ga ik in op vragen die te maken hebben met het medisch tuchtrecht, althans voor zover deze niet reeds door de staatssecretaris zijn beantwoord. Daarbij richt ik mij in de eerste plaats op het amendement, gericht op de invoering van de mogelijkheid van beroep in cassatie bij de Hoge Raad naar aanleiding van uitspraken van het centraal tuchtcollege. Voorzitter! Om redenen die ik zal toelichten, ben ik niet zo enthousiast over dat amendement. Ook ik zie uiteraard dat op dit moment cassatieberoep openstaat op de Hoge Raad waar het gaat om de bestaande beslissingen op het terrein van het medisch tuchtrecht en ik kan niet zeggen dat daarvan een zeer omvangrijk gebruik wordt gemaakt. Het gaat om gemiddeld twee beroepen in cassatie per jaar. Als er verder niets zou veranderen, zouden er dus geen problemen rijzen met de werkbelasting. Overigens kom ik op dit aspect straks nog terug.

Mogelijk treden er wel problemen op na de veranderingen die nu met betrekking tot het tuchtrecht worden doorgevoerd. Op dit moment oordelen vijf gerechtshoven in ernstige gevallen in hoger beroep. Met het oog op de rechtseenheid is dan ook, voor de gevallen waarin daaraan behoefte bestaat, voorzien in de mogelijkheid van beroep in cassatie. Echter, in het onderhavige

wetsvoorstel is de eenheid van rechtspraak al verzekerd door de concentratie van het hoger beroep bij het centrale tuchtcollege dat in meerderheid uit professionele rechters bestaat. In de memorie van antwoord hebben wij er al op gewezen dat in de tuchtrechtspraak voor andere beroepen en functies ook niet is voorzien in de mogelijkheid van beroep in cassatie. Voor bijvoorbeeld het ambtenarentuchtrecht eindigt de rechtsgang bij de centrale raad van beroep. Voor zover er behoefte bestaat aan voorzieningen ten behoeve van de rechtseenheid waar het gaat om algemene publiekrechtelijke kwesties, is een voorziening opgenomen in het wetsvoorstel Voltooing eerste fase herziening rechterlijke organisatie; ik doel nu op de rechtseenheidsvoorziening. Dat wetsvoorstel heeft de Kamer de vorige week bereikt.

Voorzitter! In de toelichting op het bedoelde amendement lees ik dat men juist met het oog op de rechtseenheid het openstellen van cassatieberoep naar voren brengt. Aan wat ik hierover al heb gezegd, voeg ik toe dat het bij de in artikel 62, eerste lid, bedoelde tuchtrechtelijke overtredingen gaat om kwesties die in elk geval niet, buiten de kaders van de algemene rechtseenheidsvoorziening die ik zojuist noemde om, de eenheid van het Nederlandse recht raken. De tuchtnorm is ook van een andere aard dan de civielrechtelijke norm. Mevrouw Laning zal de eerste zijn om dat te bevestigen, ook met verwijzing naar hetgeen zoëven tussen haar en collega Simons werd gewisseld.

In het geldende recht is de mogelijkheid van beroep in cassatie beperkt tot zaken die door het gerechtshof zijn behandeld. Dat zou ik dan nog willen opmerken over de vergelijking met de bestaande juridische situatie. Ik zei al dat er twee gevallen per jaar zijn.

Wanneer wij zouden overwegen cassatieberoep in het nieuwe stelsel open te stellen, is mijn hoofdbezwaar dat juist in dat systeem, met één centraal college voor hoger beroep, daar geen behoefte aan bestaat. Het is ook niet nodig dat te doen in het kader van het waarborgen van de rechtseenheid. Wij moeten zuinig zijn op de Hoge Raad en de werkzaamheden van de Hoge Raad erop richten, dat hij kan oordelen waar de rechtseenheid in Nederland op het spel staat. Dat is de lijn in het

wetsvoorstel dat ik zoëven noemde. De Hoge Raad wordt nu zwaar belast door een veelheid van zaken uit strafrechtelijke, civielrechtelijke en fiscaalrechtelijke hoek. Daar zullen wij misschien ook nog eens over moeten spreken, maar daar is dit debat niet de plaats voor. Misschien moeten bepaalde selecties worden aangebracht.

In ieder geval zou ik zeer opzien tegen een sprong in het duister, in tweeërlei opzicht: in verband met de eigen aard van de taak van de Hoge Raad en uit een oogpunt van werkbelasting. Wij kunnen op dit moment namelijk niet voorzien hoeveel tuchtzaken zullen voortkomen uit een amendement als hier voorligt. Zoals gezegd wil ik behoedzaam zijn ten opzichte van de taak van de Hoge Raad, die wij moeten behoeden voor dergelijke zaken, waarbij de eenheid van het Nederlandse recht op het spel staat.

De heer **Kohnstamm** (D66): Kan het centraal medisch tuchtcollege een prejudicieel advies aanvragen, voor zover het betreft de procedure en de invloed van het Europese verdrag voor de rechten van de mens op die procedure? Er zijn in het verleden in het tuchtrecht nog een aantal van die vragen geweest, vooral over interventies via het EVRM. Bij de eenheid van het recht dacht ik niet zozeer aan het nationale recht als wel in het bijzonder aan de meer internationaal-rechtelijke aspecten. Ik weet het antwoord op die vraag niet. Misschien weet de minister het ook niet, maar dan komt het op een ander moment.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik was al in mijn tas aan het zoeken om te kijken hoe het precies geformuleerd is in het wetsvoorstel! Wij kunnen de rechtseenheidsvoorziening nog bekijken bij de behandeling van dat wetsvoorstel. Ik ben daarvoor graag beschikbaar. Als het mogelijk is iets te verbeteren, is mij dat prima. Gaat het om het soort vragen dat de heer Kohnstamm ter sprake brengt, de uitleg van verdragen over grondrechten en dergelijke, dan kan ik mij het nut daarvan voorstellen. Bestaande prejudiciële procedures zijn hier niet van belang. Het zou echt om het nieuwe wetsvoorstel moeten gaan. Als de formulering nog niet voldoende is toegesneden, sta ik er in beginsel positief tegenover om dat alsnog te doen.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Ik was er niet van op de hoogte dat u een wetsvoorstel daarover de vorige week hebt ingediend. Ik heb dan ook helemaal geen deskundige kunnen raadplegen over dat wetsvoorstel, waarin u de rechtseenheid binnen het Nederlandse recht tracht te handhaven. Ik zal bestuderen wat de invloed daarvan is voor het amendement dat ik heb ingediend. Dan zien wij in tweede termijn wel weer.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik ben ook graag beschikbaar voor een bijstelling van het wetsvoorstel dat ik net noemde. Dat is gericht op een rechtseenheidsvoorziening ten behoeve van de verschillende met administratieve rechtspraak belaste colleges. De bestaande structuur van cassatieberoep voorziet daar niet in. Dat wordt te meer van belang nu wij in de Algemene wet voor bestuursrecht enz. het materiële administratieve recht en het administratieve procesrecht harmoniseren. Ik zou mij kunnen voorstellen dat dit, precies zoals bij de kwesties die de heer Kohnstamm ter sprake brengt (grondrechten en rechten van de mens), ook van belang is voor het ene hogere beroepscollege op het gebied van het medisch tuchtrecht. Ik herhaal mijn toezegging om dat punt aan te passen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voor alle duidelijkheid het volgende. De minister keek zo vriendelijk naar mevrouw Laning, toen zij zei dat zij er nog wel eens over na wilde denken. De minister zei daarop: ik ben beschikbaar voor overleg. Ik ga ervan uit dat de minister zijn bespiegelingen en dat overleg dusdanig ook aan ons openbaart, dat wij niet verrast worden door een gevolg van die bespiegelingen.

Minister **Hirsch Ballin**: Uiteraard zijn alle vormen van overleg denkbaar, variërend van formele mondelinge overleggen tot bespreking hiervan in tweede termijn die u, naar ik heb begrepen, op een later tijdstip wilt houden.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Het was ook absoluut niet mijn bedoeling om anderen er buiten te sluiten. Iedereen zal zich herinneren dat ik gisteren opmerkingen heb gemaakt die volgens de heer Van Middelkoop tuchtwaaardig waren. Ik

wil nu niet weer dergelijke opmerkingen maken.

De **voorzitter**: Het is duidelijk dat de minister met de Kamer spreekt.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter! Mevrouw Terpstra heeft in een interruptie een vraag gericht aan staatssecretaris Simons over hoger beroep en cassatie in verband met de eenheid van rechtspraak. Collega Simons endosseerde die vraag aan mij. Ik meen die evenwel met wat ik zojuist heb gezegd, beantwoord te hebben.

Mevrouw Laning en mevrouw Vriens hebben een amendement ingediend op artikel 97 van het wetsvoorstel inzake de openbaarheid. Daarbij hebben wij te maken met artikel 6 van het EVRM, zoals de staatssecretaris van Volksgezondheid zojuist al aanduidde. Het gaat tenslotte om maatregelen die opgelegd kunnen worden wegens ongeschiktheid. Dat brengt met zich dat de burgerlijke rechten van de betrokkenen ter zake van hun beroepsuitoefening aangetast worden. Ik verwijs naar het bekende König-arrest van het Europese hof voor de rechten van de mens. Daarbij ging het precies om de beroepsuitoefening van een Duitse arts die er een privékliniek op nahield. De kwestie was daar de toegang tot de rechter.

Maar de toepasselijkheid van artikel 6 van het EVRM betekent ook dat de regel van de openbaarheid van de zitting vooropgesteld moet worden. Dat sluit niet uit, dat onder bepaalde omstandigheden, die ook genoemd worden in artikel 6 van het EVRM, wordt besloten tot een behandeling van de zaak met gesloten deuren. Dat moeten wij in aanmerking nemen bij de regeling van dit procesrecht.

Mijn bezwaar tegen het amendement is dus dat de andere hoofdregel voorop wordt gesteld, namelijk de behandeling met gesloten deuren en de bevoegdheid om de deuren te openen. Volgens artikel 6 van het EVRM zouden wij de regel moeten hanteren: openbaarheid van de terechtzitting en mogelijkheid om de deuren te sluiten. Er is een aantal wetsvoorstellen ingediend en volgens mij inmiddels afgehandeld in beide Kamers der Staten-Generaal op misschien één na, dat juist betrekking heeft op de gevolgen van artikel 6 van het EVRM voor de inrichting

van ons procesrecht en dat, waar dat nodig was, de regel heeft omgekeerd.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Maar in dit geval zijn de uitzonderingen ingevolge artikel 6 van het EVRM duidelijk omschreven in artikel 93 van de wet. De inspectie moet daarbij aan speciale voorwaarden voldoen. Er is nog geen overtreding of er is nog geen schending van de kwaliteit. Er is bovendien geen klager. Er is iemand die iets aanbrengt, namelijk de inspectie. Dus het is toch een heel bijzonder geval. Ik neem aan, dat er bij het door de minister genoemde arrest sprake is van een klager. Ik stel dit voor, omdat de maatregel die natuurlijk moet worden genomen en ook bekend wordt gemaakt, een dubbele straf betekent als een openbare zitting wordt gehouden en het is aangebracht vanwege een van de vier oorzaken. De straf maakt namelijk gegevens over het privéleven van de beroepsbeoefenaar bekend, gegevens die eigenlijk niet bekend zou moeten worden. Het is natuurlijk logisch dat er staat, dat hij zijn beroep niet mag uitoefenen. Naar mijn mening moet dit echt "neen, tenzij" worden. Ik heb geprobeerd, in het land hiervoor steun te krijgen en mij is aangeraden om het echt flink uit te vechten. Dat probeer ik nu te doen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb mij zojuist tot overleg bereid verklaard. Ik verklaar mij ook tot een gevecht bereid!

Voorzitter! Dat er tijdens een zitting zaken aan de orde kunnen komen die een van de partijen onprettig vindt, is op zichzelf niet uniek in het medisch tuchtrecht. Sociale-verzekeringszaken worden bijna altijd met open deuren behandeld, ook als het gaat om ziekte, arbeidsgeschillen en dergelijke meer. Daar speelt dat ook een rol. Het is meer een kwestie van juridische aard. De toepassing van artikel 6 EVRM werpt de vraag op, welke regel voorop moet worden gesteld: is dat de openbaarheidsregel of de geslotenheidsregel? Om redenen als door mevrouw Laning aangevoerd, waren er tot nu toe in ons recht allerlei procedures die standaard met gesloten deuren werden behandeld en andere die standaard met open deuren werden behandeld. Het was een vrij willekeurige verdeling. Ik wijs nogmaals op al die sociale-verzeke-

ringszaken, waar de deuren bijna nooit dicht gingen, waar trouwens weinig hinder van werd ondervonden. De mogelijkheid bestond en bestaat om de deuren te sluiten. Artikel 6 verlangt van ons, dat wij de hoofdregel van de openbaarheid voorop stellen. De tweede volzin van artikel 6, eerste lid, luidt: Het vonnis moet in het openbaar worden gewezen, maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd gedurende het gehele proces of een deel daarvan in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of 's lands veiligheid en de democratische samenleving, wanneer de belangen van de minderjarigen of — en dat lijkt mij het meest relevant in dit verband — de bescherming van het privéleven van partijen bij het proces dit eisen of in die mate als de rechter onder bepaalde omstandigheden strikt noodzakelijk acht en wanneer openbaarmaking de belangen van de rechtspraak zou schaden. Dat vereist dus een beoordeling in het concrete geval. In de memorie van antwoord hebben wij al opgemerkt, dat een mogelijke ongeschiktheid voor de beroepsuitoefening wegens bijvoorbeeld ziekte, ouderdom of verslaving het privéleven van betrokkene zozeer raken, dat er bijna altijd een geval als omschreven in artikel 6, eerste lid, tweede volzin is omschreven. Dan is het de taak van de rechter, van de voorzitter om sluiting van de deuren te overwegen.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Wil de minister zich toch nog even confronteren met wat naar mijn gevoel toch het belangrijke argument van mevrouw Laning is, namelijk dat de openbaarheidsregel van artikel 6 EVRM de bescherming van de klager als intentie heeft? Dat punt is hier niet aan de orde.

Minister **Hirsch Ballin**: Neen. Het hoeft niet om de klager te gaan. Het kan een ieder zijn, die in het proces betrokken is. Het kan zijn de klager of degene over wie geklaagd wordt. Zoals het in het strafproces kan gaan om de privésfeer van de verdachte of van het slachtoffer, of zoals het in de sociale-verzekeringszaak kan gaan om de privésfeer van de ontslagen werknemer of de privésfeer van de medewerkemer met wie de verzekerde in conflict is geraakt. Op dat punt wordt in deze bepaling geen onderscheid gemaakt.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Ik kan mij voorstellen dat in situaties waarover wij nu spreken, de aangeklaagde een belang heeft bij openbaarheid. Als bijvoorbeeld iemand die aan alcoholisme lijdt en desondanks toch vindt dat de zaak in de volle openbaarheid moet worden behandeld, sluit het amendement van mevrouw Laning niet uit dat op een desbetreffend verzoek tot openbare behandeling wordt overgaan.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Als er een klager is, die zegt dat hij benadeeld is omdat een van de zaken vermeld in artikel 93 van toepassing zijn op de beroepsbeoefenaar, is er helaas niets aan te doen. Dan is het gewoon openbaar natuurlijk. Dan is het een ontzettende ellende. Er is echter iets gebeurd, is er sprake van een overtreding enzovoorts. In het geval waarover wij nu spreken, is het echter duidelijk dat er niet iets gebeurd is, doch dat de inspecteur iets wil voorkomen. Dan zou het toch een dubbele straf zijn als de zaak niet met gesloten deuren behandeld werd? Dit is principieel.

Minister **Hirsch Ballin**: Mag ik dan even iets zeggen over de reden waarom het als een grondrecht wordt gezien dat de rechtspraak openbaar is? Dat is niet alleen een kwestie of een van de partijen dat prettig of onprettig vindt; rechtspraak is openbaar om wille van de publieke controlebaarheid van het functioneren van de rechtspraak. Dan kunnen er situaties zijn waarbij hetzij de klager, hetzij degene over wie geklaagd wordt, hetzij de verdachte, hetzij de getuige, enzovoorts, zozeer in belangen wordt aangetast dat een ander grondrecht, namelijk de bescherming van diens persoonlijke levenssfeer, prevaleert.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Het gaat in dezen vaak om vrije beroepsbeoefenaren. Heel vaak zijn zij dus niet in dienst. Als dat wel het geval was, zouden zij vervroegd ontslag krijgen en niemand zou publiceren dat iemand bijvoorbeeld vanwege een ernstige infectie ontslagen is. Hij wordt echter wel ontslagen. In dit geval is er geen andere mogelijkheid. De inspecteur ontslaat om een bepaalde reden. Door de oorzaak bekend te maken, straf je dan als het ware dubbel.

Minister **Hirsch Ballin**: Als er volstreekte overeenstemming is, zal de betrokken beroepsbeoefenaar zich vrijwillig terugtrekken. Dan komt het niet aan de orde. Als het voor de tuchtrechter moet komen, is er dus een verschil van inzicht.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Als openbaar wordt dat iemand drie maanden lang een behandeling moet ondergaan, betekent dit toch een dubbele straf?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Men kan de straf ontlopen door het ermee eens te zijn.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Men kan de straf ontlopen door zich uit te laten schrijven uit het register, maar dan moet men er later wel weer in. Er zitten echt wel wat meer haken en ogen aan.

Minister **Hirsch Ballin**: Met alle begrip voor het bijzondere van medische beroepsbeoefenaren, dit is echter wel het soort situaties dat zich op allerlei terreinen kan voordoen. Ik noemde reeds de sociale-verzeke-
ringsrechtspraak, de kwestie van toerekeningsvatbaarheid in de strafrechtspraak, geschillen in het civiele recht waarbij ook de persoonlijke levenssfeer een rol kan spelen. Om wille van de publieke toetsbaarheid van de rechtspraak, als waarborg voor de eerlijkheid van de rechtspraak, hebben wij de hoofdregel van de openbaarheid en is er een bijzondere motivering nodig volgens artikel 6 van het verdrag — en terecht zou ik daaraan willen toevoegen — om de deuren te sluiten. Ik erken best dat zich dit bij dit soort zaken nogal eens kan voordoen. Het zou echter verkeerd zijn, de regel om te keren.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Ik begrijp nu de ratio van artikel 93 niet meer. Ik vertrouw wel op de tuchtrechter. Ik heb echter toch wel een beetje spijt dat ik mijn rechtenstudie niet heb voortgezet. Ik kan de minister gewoon niet aan.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik kan mij dat gevoel eigenlijk wel voorstellen.

De heer **Kohnstamm** (D66): Dat gevoel dat u hebt, komt meer voor. Zelfs als u rechten gestudeerd zou hebben, zouden sommige juristen in

deze Kamer de minister niet aan kunnen.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik ben mevrouw Laning natuurlijk dankbaar dat zij nu niet over medische vraagstukken met mij in discussie gaat. Ik zou dan het een en ander te betreuren hebben.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Dat heb ik expres niet gedaan. Ik zou een groot aantal voorbeelden kunnen noemen maar goed, voorzitter, ik vertrouw dus nu op de voorzitter van het tuchtcollege.

Minister **Hirsch Ballin**: Als u die vraag aan de orde zou stellen, zou u de voorzitter eerst moeten vragen, de deuren te sluiten.

Voorzitter! Het amendement van mevrouw Laning en mevrouw Netelenbos op stuk nr. 35 gaat over de getuigen en deskundigen. Daarover gaat ook het amendement van de heer Kohnstamm op stuk nr. 44. Ik heb het gevoel dat die amendementen enigszins op elkaar lijken. Misschien kunnen die wat meer op elkaar afgestemd worden. Maar, voorzitter, daar ga ik niet over.

Volgens het huidige medische tuchtreglement kunnen inderdaad klager en aangeklaagde zelf getuigen en deskundigen oproepen of uitnodigen. Artikel 83 van het wetsvoorstel BIG benadert dit van een andere kant, namelijk het tuchtcollege heeft de mogelijkheid om getuigen en deskundigen op te roepen. Denkbaar is natuurlijk dat de klager of de aangeklaagde daarom verzoekt. Het wordt dus aan het beleid overgelaten in het voor ons liggende wetsvoorstel om op te roepen. Wij hebben het gevoel dat dit op zichzelf een toereikende regeling is, maar ik zie aan de andere kant geen ernstige bezwaren om dit evenals nu het geval is, in de wet uitdrukkelijk te regelen. Ik wacht het oordeel van de Kamer over de amendementen graag af, in de hoop dat het één van beide of een gezamenlijk amendement zal zijn dat aangenomen zal worden.

De heer **Kohnstamm** (D66): Ik zie ook dat de amendementen ontzettend gelijkluidend zijn. Ik denk dat wij even moeten overleggen en dat medeondertekening door mij van het amendement dat een eerder nummer heeft, het gemakkelijk maakt om mijn amendement dan terug te trekken.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voor de Handelingen kan ik mededelen dat de VVD-fractie ook graag medeondertekent. Dat is in eerste termijn ook al gezegd.

Minister **Hirsch Ballin**: Dan kom ik bij de vraag van de heer Kohnstamm over de inzage van het dossier en het beroepsgeheim van een aangeklaagde arts. Hij verwees naar artikel 111, vierde lid, van de Beroepswet met betrekking tot de kwestie wat een aangeklaagde arts moet doen met gegevens over derden die voor de beoordeling van de klacht relevante gegevens zijn, terwijl die gegevens op grond van het beroepsgeheim niet mogen worden prijsgegeven. Even ter verduidelijking. Ik versta de vraag van de heer Kohnstamm niet zo dat hij ervan uitgaat dat artikel 111 van de Beroepswet het beroepsgeheim uitwerkt. Ik neem aan dat het een regeling is om in het belang van geestelijke of lichamelijke gezondheid van een persoon te bepalen dat deze geen kennis kan nemen van geneeskundige rapporten. Dat geldt uitsluitend voor de gemachtigde. Het beroepsgeheim heeft dus verschillende functies. Een daarvan is bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Een ander is hetzelfde belang dat artikel 111 van de Beroepswet ook wil beschermen, namelijk tegen de schade die voor iemand kan voortvloeien uit een onthulling van gegevens. De mate waarin gegevens moeten of mogen worden verstrekt aan de patiënt zelf is een kwestie die aan de orde is in het wetsvoorstel Geneeskundige behandelingsovereenkomst. Ik wil daarop nu maar niet anticiperen. Ik wil de discussie toespitsen op de vraag of een regeling in de trant van artikel 111, vierde lid, van de Beroepswet geschikt zou zijn om daarmee af te bakenen welke gegevens in de procedure kunnen worden ingebracht. Indien de klager tevens de patiënt is, waarop de bedoelde gegevens betrekking hebben, heeft hij door als klager op te treden in deze procedure impliciet aan de aangeklaagde arts toestemming gegeven om gegevens uit het dossier in de procedure te brengen.

Het geval kan zich ook voordoen dat de inspecteur als klager is opgetreden. Dan doet zich de situatie voor dat die inspecteur, uit hoofde van zijn functie gerechtigd om kennis te nemen van patiëntendossiers, de nodige kennis kan vergaren, maar

vervolgens wel weer onderworpen is aan een geheimhoudingsplicht.

Een derde relevante situatie in dit verband is dat de aangeklaagde arts gegevens van patiënten die buiten de procedure staan, in de procedure wil brengen en daar argumenten aan wil ontlelen. Wij mogen aannemen dat hij eerst zal onderzoeken in hoeverre die gegevens geanonimiseerd kunnen worden gebezigd. Als hij dat niet mogelijk acht, komt hij inderdaad voor een mogelijk lastige belangenafweging te staan. Hij zal zich in dat geval bij een eventuele gerechtelijke procedure ter zake van schending van geheimhoudingsplicht kunnen beroepen op een rechtvaardigingsgrond, namelijk de noodzaak om een behoorlijke verdediging te kunnen voeren. Daarbij ligt het dan voor de hand dat er een toetsing zal worden aangelegd op de noodzaak om dat soort gegevens als verweerder naar voren te brengen, en de noodzaak om dat op een bepaalde manier te doen, rekening houdend met de bescherming van de gegevens die op patiënten betrekking hebben en dus waar mogelijk niet met vermelding van naam en toenaam. De voorzitter zal, indien gegevens met betrekking tot derden in de procedure aan de orde kunnen komen, kunnen bepalen dat de behandeling geheel of gedeeltelijk achter gesloten deuren plaatsvindt. Wij hadden het net al over die bevoegdheid ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Op die manier blijft de kring van personen die van die gegevens kennis kunnen nemen, beperkt tot de klager en de leden van het tuchtcollège. Mij dunkt dat op grond van deze analyse en de manier, waarop daarmee gewerkt kan worden op grond van de procesrechtelijke regels die in het wetsvoorstel vervat zijn, de problemen zich laten oplossen zonder een regeling naar het model van artikel 111, vierde lid. Ik wil er daarbij op wijzen dat al dit soort situaties zich ook onder het huidige recht en ook in andere gerechtelijke procedures dan die, waarop de Beroepswet betrekking heeft, kunnen voordoen. De hantering van de procesrechtelijke regels door de rechters zal daarin een weg weten te vinden.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): De derde mogelijkheid die de minister schetst, betreft de gegevens van derden. Deze zouden, als degene die aangeklaagd is, die gegevens ter

verdediging van zichzelf inbrengt, onder bepaalde restricties aan de klager bekend kunnen worden. En dat is nu juist de kwestie. Is het dan echt de bedoeling dat de klager daar achter gesloten deuren mee geconfronteerd wordt?

Minister **Hirsch Ballin**: Dat is inderdaad een consequentie daarvan. De klager kan achter gesloten deuren van die gegevens kennis nemen. Dit laat overigens onverlet de beroepspllicht van de betrokken beroepsbeoefenaar om niet verder te gaan met het openbaren van die gegevens dan in die procedure nodig is en die dus, waar mogelijk, met een bepaalde afscherming te hanteren.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Ik denk in dit verband aan problemen tussen echtelieden. Het zou ontzettend zijn, als de echtgenote na de procedure bij thuiskomst zou zeggen: en nu ga ik naar de tuchtrechter, want ik vraag mij af wat hier gebeurd is. Dat kan dus niet?

Minister **Hirsch Ballin**: Hier doet zich de vraag voor of wij om dat te voorkomen een speciale regeling moeten treffen voor de kennisneming van de processtukken of dat wij erop mogen vertrouwen dat de voorzitter daar op de zitting prudent mee kan omgaan. De gedachte van de heer Kohnstamm is op zichzelf niet verkeerd. Artikel 111, vierde lid, biedt een regeling in die trant. Maar in de praktijk van de procedures tot nu toe is niet gebleken van een regelingsbehoefte.

De heer **Kohnstamm** (D66): Behalve dat ik niet geloof dat in het huidige tuchtrecht — ik ben voorzichtig — klager het volle recht heeft om het gehele dossier in te zien voor de zitting, omdat klager in het huidige tuchtrecht een veel minder geëxponeerde rol heeft, zodat in de nieuwe tuchtrechtelijke regeling expliciet de bepaling is opgenomen dat een aantal dagen of weken voor de zitting de klager het gehele dossier in mag zien. Ik heb daarom het volgende gezegd. Als dat dossier betrekking heeft op klager en klager alleen, moet ik constateren dat, als klager klaagt, het effect kan zijn dat hij te eniger tijd geconfronteerd wordt met allerlei gegevens die hij liever niet had willen weten, maar ja, dat is nu eenmaal het risico van de klager. In eerste instantie heeft de

minister daar al iets over gezegd; ik zeg het nu kort door de bocht.

Ten aanzien van gegevens van derden zou naar analogie van artikel 111 Beroepswet iets geregeld moeten worden, waardoor een beslissing van de voorzitter genomen wordt om die dossiers die betrekking hebben op derden, niet zomaar aan klager ter inzage te geven. Artikel 111 laat wel toe dat, als er een gemachtigde of een advocaat is, dezen er kennis van kunnen nemen. Mij stond zoiets voor ogen, omdat door de nieuwe regeling van het tuchtrecht de rol van klager veel explicieter wordt geregeld dan in het oude recht.

Minister **Hirsch Ballin**: Wij hebben eerder deze avond enige bedenktijd gekregen. Gehoord de argumenten van mevrouw Laning en de heer Kohnstamm zal ik graag nog eens kijken of ik met een nota van wijzigingen zal komen, met als inspiratiebron artikel 111, vierde lid, van de Beroepswet.

Mevrouw **Terpstra** heeft mij uitgedaagd om nog iets te zeggen over de aanmerkelijke kans op schade. In aanvulling op wat collega Simons daarover al zei, wil ik opmerken dat dat niet zo ingrijpend en dramatisch is, daargelaten wat er verder van deze wijziging te zeggen valt, als mevrouw Terpstra kennelijk veronderstelde. Het gaat om een aanmerkelijke kans op schade. Dat is een begrip waarmee onze strafrechter al gewend is om te gaan. Ik weet overigens niet of dat mevrouw Terpstra nu nog meer verontrust of geruststelt, maar zo nieuw is dat in de wetgeving dus niet. In veel strafbepalingen is de delictsomschrijving zodanig dat het opzet gericht moet zijn op een bepaald gevolg. Blijkens jurisprudentie is opzet in de vorm van voorwaardelijk opzet aanwezig, indien de verdachte de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat het in de delictsomschrijving bedoelde gevolg zou intreden. Dat is de algemene leer van het voorwaardelijk opzet, en dat heeft dus niets willekeurig. Misschien mag ik in dit verband ook nog even artikel 172 van het Wetboek van Strafrecht vermelden, waarin van verontreiniging van drinkwater sprake is van ernstige redenen om te vermoeden dat daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is. Als we dit amendement leggen naast artikel 172 van het Wetboek van Strafrecht, zoals

dat luidt sinds 1989, lijkt me dat toch niet zo'n dramatisch amendement.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik zal datgene wat vanavond is gezegd over de introductie van de nieuwe tuchtnorm vanzelfsprekend tot mij laten doordringen. Maar ik ben hogelijk verbaasd over het volgende. Mijn opmerkingen in eerste termijn betroffen nota bene het ondersteunen van de stellige mening van de staatssecretaris in de nota naar aanleiding van het eindverslag — ik citeerde er zelfs uit — waaruit blijkt dat wij met de staatssecretaris van oordeel zijn dat alleen gevallen van bewezen schade vallen onder het strafrechtelijke regime. Het mogelijk maken van strafrechtelijke sanctiëring van een aanmerkelijke kans op schade dient daarbij niet in het geding te zijn. Dat betekent dat staande de verdediging van het wetsvoorstel zoals het in de Kamer is ingediend, inclusief de memorie van antwoord, alle nota's van wijzigingen enz. enz., zonder dat er enige aanleiding toe is, behalve dat er een amendement is ingediend, op grond van een ondersteuning door een deel van de Kamer, het kabinet in tegenstelling tot de stellige stellingname van de staatssecretaris, opeens met een geheel andere tekst komt. Ik vind dat gek. Ik vind dat heel raar. Betekent dat dan dat de staatssecretaris geen overleg heeft gevoerd met het ministerie van Justitie over wat er tot nu toe geschreven is in de nota naar aanleiding van het eindverslag? Of betekent dat dat er met een ander ministerie van Justitie is gesproken? Hoe komt het nu dat opeens, zonder dat er iets is gebeurd, de minister van Justitie een stelling inneemt die haaks staat op datgene wat het kabinet, dat toch met één mond spreekt, heeft ingenomen? Ik vind dat gek. Ik vind dat heel raar.

Staatssecretaris **Simons**: Daar wil ik graag iets over zeggen. Ik had bij interruptie eerder op de avond al de indruk dat mevrouw Terpstra erin slaagde een mogelijk verschil in waardering zeer sterk uit te vergroten. Niet voor niets heb ik erop gewezen dat in een voorontwerp van wet de passage over aanmerkelijke schade voorkwam. Vervolgens wees ik erop dat in 1986 door de door het kabinet ingestelde commissie-Geelhoed ter zake van de deregulering aangegeven werd wat de relatieve

nadelen zijn van die formulering, onder andere een complexer bewijslast. Een en ander is voor het kabinet aanleiding geweest om er alle reden in te zien om dat te preciseren. Maar toen ik uit een zekere openhartigheid — en die wordt dan wel eens tegen je gebruikt — luisterend naar de Kamer inging op de vraag of er tijdens het kabinet principiële bezwaren waren tegen de formulering van de aanmerkelijke schade, heb ik gezegd dat ik daar mijn bedenkingen tegen heb. Misschien was ik daarin al te vrijmoedig. Ik heb de argumenten gegeven waarom wij daar eerder van hebben afgezien. Maar het waren niet zodanige principiële bezwaren dat ik meende het amendement sterk te moeten ontraden. Dat was de positie waarvoor ik koos.

Minister **Hirsch Ballin**: En daar geef ik naar aanleiding van de specifiek tot mij gerichte vraag hoe ik daar in de systematiek van ons Wetboek van Strafrecht tegen aankijk, mijn geheel in dezelfde geest bedoelde en gestelde antwoord op. Ik zie daar net zo min als collega Simons een dramatische wijziging van ons wetsvoorstel in.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik verzeker u dat dit geen spel is. Het gaat mij echt om een principiële zaak, waar ik natuurlijk in tweede termijn op terugkom. Het gaat mij nu om de procedurele kant van de zaak. Die procedurele kant van de zaak is dat naar aanleiding van het intrekken van dat onderdeel van de tuchtnorm, om welke reden dan ook, er gedurende de gehele schriftelijke voorbereiding met grote hardnekkigheid door sommige fracties vragen zijn gesteld. En met grote hardnekkigheid, met stelligheid en met een buitengewoon uitgesproken mening heeft de staatssecretaris gezegd dat wij daar niet aan moeten beginnen. En vervolgens...

Staatssecretaris **Simons**: Dat oordeel is dus wezenlijk niet veranderd. Iets anders is de vraag wat de politieke opstelling tijdens het kabinet zou moeten zijn als er een indringende wens van een kamermeerderheid bestaat. En ik heb daar een zekere relativerende kanttekening bij gemaakt. In uw ogen iets te relativerend en dat is dan het waardeeringsverschil.

De **voorzitter**: Volgens mij zijn de gedachten gewisseld.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik kom er nog op terug.

De **voorzitter**: Ik denk dat er nog op veel punten teruggekomen zal worden.

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter! Ik ben gekomen aan het einde van mijn beantwoording.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Voorzitter! Mag ik nog één vraag stellen? Ik heb in mijn betoog vrij uitvoerig aandacht besteed aan de relatie met een wetsvoorstel dat misschien primair onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie valt, namelijk de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst. Ik begrijp best dat een antwoord op die vraag tijd kost. Ik zou echter in de Handelingen willen zien opgenomen, dat ik op deze vraag graag schriftelijk antwoord krijg.

Minister **Hirsch Ballin**: Dat was ook de bedoeling.

Mevrouw **Laning-Boersema** (CDA): Voorzitter! De staatssecretaris van Volksgezondheid heeft zoëven mijn vraag over de wijziging van de tuchtnorm uitvoerig beantwoord. Wij kennen aan die wijziging grote betekenis toe. De minister van Justitie was toen even niet in de zaal. Ik neem aan dat hij volledig achter het antwoord van de staatssecretaris staat.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik heb het antwoord gedeeltelijk gehoord en voor een ander deel gehoord en gezien. Ik ben het eens met wat collega Simons daarover gezegd heeft.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat morgen te 11.00 uur de vaste Commissie voor de volksgezondheid bijeen zal komen om zich te beraden over de verdere voortgang van de behandeling van het wetsvoorstel.

Sluiting 22.35 uur.

Lijst van ingekomen stukken

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende brieven:

een, van de minister-president,
minister van Algemene Zaken, over
de berichtgeving in de media over de
IDB (22300-III, nr. 7);

een, van de staatssecretaris van
Buitenlandse Zaken, ten geleide van
een fiche inzake ontwerp-richtlijnen
Europese commissie (22112, nr. 7);

een, van de staatssecretarissen
van Buitenlandse Zaken en van
Justitie, ten geleide van een verslag
inzake Schengen (19326, nr. 53);

een, van de minister van Justitie,
ten geleide van een notitie inzake het
Nederlands Voorzitterschap van de
EG (22052, nr. 12);

twee, van de minister van Verkeer
en Waterstaat, te weten:

een, over het ontgrondingenbeleid
(21100, nr. 11);

een, ten geleide van het verslag van
de Transportraad van 16 en 17
december 1991 (21501-09, nr. 17);

een, van de staatssecretaris van
Economische Zaken, over specifieke
uitkeringen (20986, nr. 13).

Deze brieven zijn al gedrukt en
rondgedeeld;

2. een brief van de staatssecretaris
van Sociale Zaken en Werkgelegen-
heid, ten geleide van het OESO-rap-
port Shaping structural change, the
role of women.

De voorzitter stelt voor, deze brief
niet te laten drukken en voor
kennisgeving aan te nemen. Kopie is
gezonden aan de betrokken commis-
sie.

415-2962

Noot 1 (zie blz. 2913)

De interpellatievragen van het lid
Weisglas luiden:

1

Welke activiteiten zijn sinds het Kamerdebat van 21 januari jl. over het voorgenomen bezoek aan Zuid-Afrika door de verschillende leden van het kabinet ondernomen en tot welke conclusie is de Nederlandse regering thans gekomen?

2

Ervan uitgaande dat persberichten inzake uitstel van het bezoek correct zijn: welke activiteiten zal de regering thans ondernemen om het bezoek aan Zuid-Afrika alsnog te doen plaatsvinden en op welke termijn zou dit moeten gebeuren?